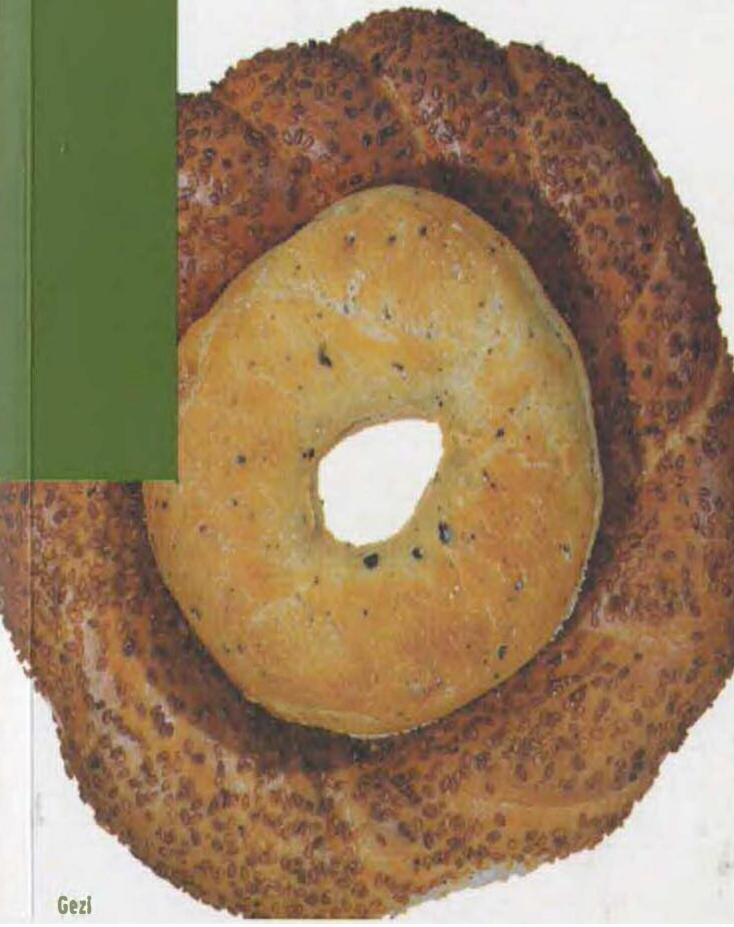
EVEREST

Buket Uzuner

Şehir Romantiğinin Günlüğü

Gezi

BUKET UZUNER

Romancı, hikâyeci ve gezi yazarı Buket Uzuner (1955, Ankara) Hacettepe Üniversitesi, (Norveç) Bergen Üniversitesi, (ABD) Michigan Üniversitesi'nde biyoloji ve çevrebilim eğitimi aldı. (Finlandiya) Tampere Teknik Üniversitesi ve O.D.T.Ü'de araştırmacı olarak çalıştı, ders anlattı. Dört dile çevrilen dört roman, beş hikâye ve üç gezi kitabı yazan Buket Uzuner'in kitapları 1989'dan beri Türkiye'nin en çok okunanlar listesinde yer almaktadır. 2002 yılında yazarlığının 25. Gümüş Yaz'ını kutlayan Buket Uzuner, 1996 yılında (ABD) Iowa Üniversitesi'nin (IWP) onur üyesi olmuştur. Kuzey Sahra Afrikası, Kuzey Amerika ve Avrupa'da uzun tren seyahatleri yapan ve yaşayan Buket Uzuner, şimdi İstanbullu'dur.

Buket Uzuner'in Türkiye'de yayımlanmış kitapları:

Hikâye:

Benim Adım Mayıs (1986)
Ayın En Çıplak Günü (1988)
Güneş Yiyen Çingene (1989)
Karayel Hüznü (1993)
Şairler Şehri (1994)

Gezi:

Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları (1989)
Şehir Romantiğinin Günlüğü (1998)
New York Seyir Defteri (2000)

Roman:

İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri (1991)
Balık İzlerinin Sesi (1992) (1993 Yunus Nadi Roman Ödülü)
Kumral Ada – Mavi Tuna (1997) (1998 İ.Ü. İletişim Fakültesi Ödülü)
Uzun Beyaz Bulut-Gelibolu (2001)
Mediterranean Waltz (Kumral Ada - Mavi Tuna)
Sound of Fishsteps (Balık İzlerinin Sesi)

Uluslararası Yayımlar:

İtalya:

Kumral Ada-Mavi Tuna (Sellerio)

Yunanistan:

Kumral Ada-Mavi Tuna (Psichogios)

İsrail:

Kumral Ada-Mavi Tuna (Cartaben)

İngiltere:

A Cup of Turkish Coffee (Milet)

Buket Uzuner

ŞEHİR ROMANTİĞİNİN GÜNLÜĞÜ

~ Seyahatnâme ~

§

Gezi 2

Şehir Romantiğinin Günlüğü

Buket Uzuner
www.buketuzuner.com
e-posta: buketuzuner@buketuzuner.com

Kapak tasarım: Timuçin Unan
Kapak fotoğrafı: Ahmet Elhan
Arka kapak fotoğrafı: Ara Güler

© 2002, Buket Uzuner
© 2002; bu kitabın yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1-9. Basım: Eylül 1998 - Ocak 2000 (Remzi)
10. Basım: Ekim 2002 (Everest)
11. Basım: Kasım 2004 (Everest)

ISBN: 975 - 289 - 034 - 2

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 212 513 34 20-21 Fax: 0 212 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: 0 212 511 53 03 Fax: 0 212 519 33 00
e-posta: everest@alfakitap.com
www.everestyayinlari.com

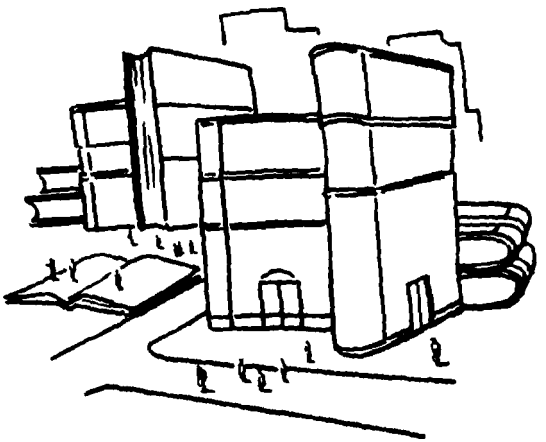
Everest, Alfa Yayınlarının tescilli markasıdır.

İlkinden başlayarak bütün
***yolculuklarımda** beni destekleyen,*
özlemini siteme çevirmeden, arkamdan
hep bir tas su döken, bana, bakarken
görmeyi, sakın böbürlenmemeyi
ve
*asıl **yolculuğun** insanın*
kendi içindeki olduğunu ilk öğreten

ANNEM'e...

Bu kitaptaki yazıların bazıları *Varlık*, *Yaşasın Edebiyat* dergileri, *Cumhuriyet* (Dergi), *Radikal* (İki), *Hürriyet* gazetelerinde yayınlanmıştır.

'Ankara'ya Hoşgeldiniz Sayın Yolcular!' adlı yazı *Gezi - Türkiye Tatil Rehberi*'nde yer almıştır.

İÇİNDEKİLER

YOLCULUK DÜŞÜNCELERİ, 1
Yolsöz: Gezginlere Rahat Batar!, 3
Şehir Romantiği ve Gezgin, 8
Gezginlerin Yollarda Aradığı 'Öteki Ben', 17
Seyahatlerdeki Kimliğiniz: Pasaportunuz ve Mesleğiniz, 22

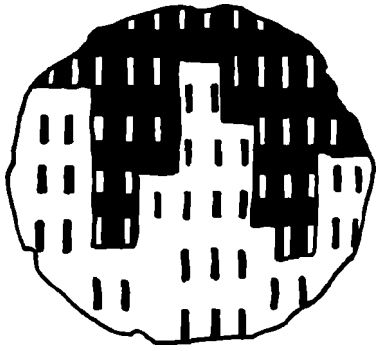
SEYAHAT GÜNLÜĞÜ, 29
Bodrumlu Sulhi ile Almanya Edebiyat Turnesi, 31
Bütün Duvarlar Yıkılmak İçin Yapılır!, 45
Hıdırellez'le Gelen Bebek Bey, 51
Carole'ün Kurabiyeleri, 61
Moda'dan Yafa'ya Bir Akdeniz Randevusu, 69
Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satılır, 77
Çölde Ay, 83
Denizler Altında Bir Dolunay Sefası, 88
Mardin'in Cinleri, 97
Ankara'ya Hoşgeldiniz Sayın Yolcular!, 105
Balkan Dekameronu Hepimize Hayırlı Olsun!, 110
Kıbrıs'ta Şiir, Futbolu Yendi, 119
'Koridor', 125
San Francisco Sokaklarında Picasso ve Einstein'la Birlikte, 133

GEZGİN'İN DÜŞLERİ, 141
Solamia: Güneşin Kızı, 143
İspanya Sınırındaki Gizemli Yolcu, 153

COĞRAFYA FİLOZOFYASI, 161
Egzotizm Bizim Coğrafyamızın Neresine Düşer?, 163

ŞEHİR ROMANTİĞİNİN GÜNLÜĞÜ

YOLCULUK DÜŞÜNCELERİ

YOLSÖZ:
GEZGİNLERE RAHAT BATAR!

Sekiz yaşlarında bir çocuk, el dokuması Kayseri halısının üzerine yatmış, önünde bir dünya atlası (adı: Orta Atlas), hayran hayran kıtaları ve okyanusları seyrediyor.

Henüz *'radyo günleri'*, kimse elinde uzaktan kumanda aletiyle farklı kanallar arasında dolaşarak kaybolmuyor. Henüz çocuklar küçük; bütün aile evde ve bir arada.

Radyodan uzak ülkelerin müziği, belki de radyo tiyatrosunun sesi yayılıyor oturma odasına. Baba gazete okuyor, anne (babanın bütün itirazlarına rağmen aileye dahil edilmiş) öksüz ve şirret bir kedi yavrusunu damlalıktaki sütle besliyor. Beş yaşındaki oğlan çocuğu annesiyle birlikte be-

bek kediyi doyurmakla meşgul. Sobanın üzerinde çıtır çıtır kestane kızarıyor.

Sekiz yaşındaki 'evin büyük çocuğu' önünde açılmış dünyayı hayranlıkla seyrederken, bir kulağı radyo tiyatrosunda *Hemingway*'in bir hikâyesinden uyarlanan oyuna uzanmış, öbürü haritadaki okyanusların sesini dinlemekte.

'Bir Amerikalı yazar, İspanya'yı İngilizce anlatmış, biz de onu Türkiye'de Türkçe dinliyoruz,' diye düşünüyor büyülenerek.

Biraz sonra, daha yıllarca sürdüreceği o gizemli oyunu oynamak için gözlerini yumup işaret parmağını atlas üzerinde rasgele bir yere koyuyor. Gözlerini açtığında, parmağının gösterdiği ülke neresiyse, o artık orada! Heyecanla yerinden fırlayıp *Resimli Bilgi* ansiklopedisini açıyor ve büyük bir açlıkla o gün şansına çıkan ülkeyi bulup içine doldura doldura okuyor. İki büyük düşü var. Biri yazar olmak, öbürü, haritadaki o ülkelere sahiden gidip öbür insanları ve yerleri tanımak. Tek başına!

Çocuğun anne ve babası biraz kaygılı bir gülümsemeyle bakışıyor ve yetişkinlerin hep yanılarak sandıkları gibi çocuğun bu bakışmayı fark etmediğine inanarak, başlarını sallıyorlar: "İnşallah hüsrana uğramaz büyüdüğünde!.."

Büyüyünce yapmayı en çok istediğim şeyler, ne mühendislik, ne de uzun etekleri nedimelerce taşınacak şahane bir gelin olmak düşleriyle çakışıyordu. (Ama yılarca çevre mühendisliği alanında çalıştım.) Yaşıtım kızların peri masallarındaki gibi bir düğünü düşlediği çocukluk yıllarımda ben, serüven kitapları ve filmlerindeki kahramanlar gibi dünyayı gezmek ve kendi kendimin kahramanı olmak üzere hayaller kuruyor, bu hayaller içinde kayboluyordum.

O yıllarda maceracılar arasında kadın kahramana pek rastlanmadığı için, örnek alabileceğim, o yaşların gereksinimi olan bir prototipim yoktu.

İşte tam o sıralarda *Küçük Kadınlar* romanını okuyunca, seyahat düşlerime bir de yazar olmak arzusu eklenmişti.

Yıllar sonra, yirmili yaşlarımın ilk yıllarında tek başıma ve kendi olanaklarımla (eğitim ve araştırma bursları, kredileri, yaz işleri gibi) seyahat ederken, düşlerini gerçekleştiren insanların keyfiyle kendime gülümserdim (bunu hâla yaparım).

Sırtımda kocaman bir sırt çantası, elimde haritalar ve cebimde ancak kahve, sıcak çikolata ve sandviçle, öğrenci otellerine (student hostels) yetecek kadar parayla, ıssız tren istasyonlarında gece yarılarında beni yeni bir ülkeye götürecek başka trenleri beklerken, (biraz da ürkerek) şu soruyu sormaktan alıkoyamazdım kendimi:

"Şimdi, şu anda okul arkadaşlarının pek çoğu gibi, bir erkeğin ve evliliğin sunacağı konfor ve güvence içinde rahat bir yatakta uyuyor olmak ve erken yaşta yavrulamak(!) varken, seni kendi arzunla bu ıssız ve güvensiz yerde tren beklemeye iten güç nedir?"

Aynı sorunun, "Rahat nerenize batıyor sizin?" diye kimi zaman alayla, kimi zaman da öfkeyle sorulduğuna da şahit oldum. (Kendi arzularına kendileri engel olanlar, arzularını gerçekleştirenlere öfkelenirler.)

Ne zaman kendime bu soruyu sorsam ya da bana bu soru sorulsa, samimi olarak söylemek zorundayım ki, bir muzaffer ve muzır gülümseme (en depresif anımda bile) gelip çöreklenir yüzüme. Toplumsal kurallara körü körüne uymaya başkaldırıp başkalarının düzenlediği yaşam tarzını reddedebilişin gücü ve keyfidir bu. Bizlere her kültürde farklı da görünse aslında her yerde *tektip yaşam biçimi* dayatan *otoriteye* hepimiz farklı biçimlerde karşı koyabiliriz. Benimkisi bireysel olarak; seyahat etmekti(r), yerleşmemekti(r) ve toplumsal olarak da yazmaktı(r).

Sorunun asıl yanıtıysa, sekiz yaşında halının üzerine yatarak, dünya haritasında sanal gezginlik oynadığım yıllara

kadar uzanır. İnsan karakteriyle doğuyor ve yaşamı boyunca karakterini doya doya yaşayabilmek için savaş veriyor. Pek azımız bunu başarabiliyoruz ne yazık ki...

Mütevazılık olsun diye değil, ama ne Himalayalar'ın tepesine bayrak diktim, ne Antarktika'ya (balık sesli) izlerimi bıraktım, ne de dünyayı denizlerden dolaştım. Benimkisi daha çok, farklı kültürdeki insan coğrafyalarının keşfiydi. İnsan manzaralarına yönelik kâşiflik dürtüm, daha rahat yaşamamı sağlayacak olanak ve meslekleri itip tamzamanlı yazarlığı yaşama geçirme mücadelesi verdiğim edebiyat tutkumla açıklanabilir (herhalde...).

İşte bu nedenle Himalayalar'a tırmanan *Nasuh'u (Mahruki)*, bisikletle Afrika'yı gezen *Hülya'yı (Koç)*, Pasifik Adaları'nda yıllarca gönüllü doktorluk yapan *Nadir'i (Paksoy)*, dünyayı küçük tekneleri *Uzaklar*'la dolaşan *Atasoylar*'ı iyi anladığımı sanıyorum. Çünkü bütün *gezginler* benzer duygularla yola çıkarlar. Keşfetmek, görmek, tanımak, kendi cesaret ve direnç sınırlarını zorlayan o ürpertici çizgide dolaşmak (yani kendine meydan okumak!) ve başardıktan hemen sonra yeniden yollara düşme dürtüsü...

Yani bize rahat batar! Ama sanıldığı gibi bedenimizin alt kısmına değil, beynimize. Ve bizler bu rahatsızlıkla doğarız aslında! *(Değil mi doktor?)*

Şimdi bu kadar çok (ama aslında ne kadar da az) gezmiş, uzak kuzey kentlerinde yerleşik yaşamış (bunların bir kısmını insan yaşamının o mucizevi 20 ile 30 yaş arasına denk düşen en heyecanlı şahane on yılında başarmaktan ayrıca gurur duyduğumu saklamak istemiyorum), Doğu Akdeniz, Mağrib ve Balkanlar'da kendi kültürel ayak izlerini bulmaktan sevinmiş biri olarak her yaştan potansiyel gezginlere bazı önerilerim olacak.

Gezmek, keşfetmek ve tanımak istiyorsanız, bu düşlerinizin bir kısmını bile gerçekleştirebilmek için hemen kalkın ve silkinin. Gerçekten ve fiziksel olarak. Bunun için cesur

davranmanız, konformizmin tuzağına düşmemeniz, tüketici bireyden, yeniden üreten, yalın insana dönüşmeniz gerekiyor. Bakarken gören, işitirken duyan, dinlerken anlayan biri olmak çok emek ister ve zordur. Ama çok zevklidir ve hayatı yaşanır kılar. Eğer bir kâşifin gezgin ruhuyla doğduğunuza inanıyorsanız bunu başarırsınız. Bu keşifler kendi mahallenizde, kendi kentinizde ve en çok da kendi içinizde olabilir. İnanın bir gezginin zengin olması gerekmez, ama cesaretli, meraklı ve dirençli olması şarttır. Hâlâ bir gezgin mi, bir şehir romantiği mi ve/ya *'öteki ben'*inizin avcısı mı olduğunuza dair kuşkularınız varsa, bu kavramları da ileriki sayfalarda tartışmaya açacağım. Ama kim olursanız olun, daima keşfedin; her yaşta, her uzay ve zaman parçasında, içinizde ve dışınızda...

Bir başka önerimse, kayıt tutmakla ilgili. İster mahallenizi, kentinizi, ister okyanus ötesi ülkeler veya kendi iç steplerinizi keşfe çıkmış bir gezgin olun, izlenim ve duygularınızı yazın, çizin, görüntüleyin, yani o sırada kaydedin. Bunları yayınlamak, sergilemek önemli değil, bunları yapabilmek önemli. İçinizdeki gezgini uyandırın, silkeleyin ve *'öteki ben'*inizle hâlâ tanışmadıysanız artık tanışın, onu beğenmeseniz bile kabullenin. Zaten gezmek de budur!

Yolcu yolunda gerek. Benim halı üzerine uzanarak, atlas üzerinde seyahat oyunu oynayan o kız çocuğuna verilmiş sözüm var, artık duramam. Haydi gidiyoruz. Giderken arkanıza bakmanız yasak değil ama gerçek bir gezgine yakışır bir vakurla ağlamanızı erteleyebilirsiniz. Nasılsa yollar uzun ve tren/vapur/uçak camlarında suretinize bakarken ağlayacak vaktiniz olacak. Gidiyoruz. Arkamızdan kendilerine gezgin kahramanlar bulacak küçük kızlar, küçük sırt çantalarını hazırlamaya başladılar bile.

Hayırlı ve keyifli yolculuklar!

ŞEHİR ROMANTİĞİ VE GEZGİN

Şehir Romantiği deyimini ilk kez yirmili yaşlarımda, 'Urban romantic' olarak İngilizcesi'nden duyduğum zaman, beğendiğim neşeli bir giysinin üstüme şıppadanak uyduğunu keşfediş sevinci yaşamıştım. Bugün gibi hatırlarım. Halbuki bunu bana söyleyen Norveçli adam, 'şehir romantiği!' diyerek beni suçlamaktaydı... Zaten bu nedenle de ayrıldık! Yani bir 'şehir romantiği'nin kişilik özellikleri, kendileri öyle olmayanlarca, üstelik haklı olarak, fena halde anlaşılmaz ve bıktırıcı bulunabilir. Doğrudur da! Çünkü *'şehir romantikleri'*ne şahane, hatta vazgeçilmez gelen yaşam kesitleri, *ancak* başka 'kentkolik'lerce anlamlı ve başdöndürücüdür. Peki kimdir bu *'şehir romantikleri'* ve onları nasıl tanırız?

Şehir romantiklerinin fiziksel olarak belirgin bir özellikleri olmasa da çoğunlukla hareketli, aktif insanlar olduklarını söylemek yanlış sayılmaz. Keyiflerine düşkündürler, dünya nimetlerine (özellikle sanat ürünlerine) karşı zaafları vardır, dünyaya ve yaşama karşı meraklıdırlar. Yemekten tarihe, edebiyattan coğrafyaya, sinemadan zaman makinelerine kadar yayılan geniş bir ilgi alanları bulunur. Festival, konser, konferans, atölye çalışması ve sergilere katılmasalar bile nerede/ne zaman yapıldıklarını gözleri veya kulakları sürekli not almaktadır.

Şehir romantiklerinin bu konulara önce ilgi olarak başlayan eğilimleri, zamanla bir bağımlılığa dönüşür ve yaş ilerledikçe tutkusallaşırlar. Yani *şehir romantikleri*, dünya ve insana dair ilgileri olan, hatta bu anlamda oldukça meraklı kişilerdir. Meslekleri, ırkları, cinsiyetleri, kültürleri ve anadillerinin pek önemi yoktur da, alışkanlık ve gereksinmelerinde ille bir belirleyici karakter özelliği vardır. Bu insanlar, dünyanın neresinde, ne iş yapıyor olurlarsa olsunlar büyük kentlerin o bunaltıcı karmaşasına karşı önlenemez bir çekim duyarlar. Daha da tuhafı, bu türün o kalabalık ve sürekli hareket halindeki kentlerde yaşama isteğiyle yanıp tutuşuyor olmalarıdır. Kendi aralarında bunu sıkılarak, sanki kolektif bir hastalığı itiraf edercesine dile getirirler. "Çok tuhaf ama işte böyle!"dir durum... Gözden düşmüş bir şarkıyı, moda olmayan bir markayı, içilmesi/yenmesi sağlığa aykırı bulunup çok ayıplanan bir şeyi hâlâ zevkle yiyip-içmek gibi utanılan bir ihtirastır, herkesin nefret ettiği büyük kentlere âşık olmak. Yine de azınlıkta kalmanın gizli gururundan bir çimdik vardır bu utangaçlığın içinde.

Fakat onların sözünü ettiği şehirler, öyle herhangi bir başkent, herhangi bir nüfus yoğunluğu yüksek yerleşim birimi değil, 'büyük kent,' aslında gerçek anlamda kozmopolit metropollerdir. Çünkü *şehir romantikleri*, insan aktivitesinin ve yaratıcı gücünün en yoğun olduğu anlarda ortaya

çıkardığı enerjiyle beslenen bir insan türüdür. Çünkü *şehir romantikleri*, adı üstünde, duygusal, ayrıntılara düşkün, kentte büyümüş (genellikle büyük ve küçük burjuva kökenli), ancak büyük kentlerde bulunan elle tutulamaz, gözle görülemez kültür katmanlarına âşık insanlardır.

Kenti ve kültürünü sevmek öyle zorla olacak bir şey değildir zaten. Her gün duyarsınız, dünyanın her yanındaki binlerce insan yaşadığı büyük kentlerdeki trafikten, pislikten, kalabalıktan yakınır durur. Üstelik bu yakınmaların büyük çoğunluğu da içtendir. Fakat yalnızca o *şehir romantikleri*'dir ki, bütün bu rutin koşturma ve bunalma nöbetleri arasında kendilerine özel bir beş dakikalık *(İstanbul'daysa) Boğaz'da çay, (Paris'teyse) Champs Elysees'de bir kadeh şarap, (New York'taysa) Manhattan'da buzlu-limonlu bir kola, (Roma'daysa) Piazza del Popolo'da bir fincan kahve; özellikle Kapuçino, (Londra'daysa) Tate Galeri'nin kafesinde sıcak çikolata, (San Francisco'daysa) Union Square'de çok tatlı (!) Margarita, (Berlin'deyse) Kudamm'da bira* molası verip, ***"Hey canına yandığımın şehri, işte şu biricik anı yaşamak için kahrını çekiyorum senin be!"*** diye aşkla homurdanırlar. Tıpkı tutkusal bir aşkla bağlanılan bir âşığa edilen sitem gibi, kendi içinde (biraz mazohist sayılabilecek) tatlar taşır bu yakınış.

Bir kenti (ya da büyük kentleri) çok sevmek ne demektir ve neden bazı insanlar bu konuda kafa yorarlar? Vakitleri mi çoktur, yoksa başka dertleri mi eksiktir? Hayır. *Şehir romantiği* denilecek denli büyük kentlere âşık olan bu insanlar sizin, benim (!) gibi insanlardır ve onların da işleri, güçleri ve bol sıkıntıları mevcuttur. Fakat bu kentkolikler, insan denen canlının doğayı taklitten öteye gitmeyen yaratıcılık yeteneğinden feci etkilenen, tedavisi olanaksız romantiklerdir. Ancak ellerinin hemen altında sinema, tiyatro, festivaller, başlarının ucunda konserler, operalar, sağ yanlarında parklar, ormanlar, sol yanlarında paneller, kon-

feranslar, burunlarının dibinde barlar, kafeler, lokantalar, meyhaneler, kabareler cıvıl cıvıl kaynarken (ancak bazılarına katılabilseler bile) yaşadıklarını hissederler. Hiç uyumayan bir kentte uyumayı, yalnızlığına teslim olmayan bir kalabalıkta yürümeyi, kendini sürekli yenileyen bir yaşlı bilgeye hayranlıkla bağlanmayı severler. Şehir romantikleri kırları, dağları ve hatta ovaları da severler. Ama sadece iki gün için... Üçüncü gün onları afakanlar basar ve buldukları ilk taşıtla büyük kentlerine dönerler. Bu anlattıklarımı dinledikten sonra "Vah vah, beton çocukları bunlar!" diyerek aslında hiçbir şey anlamamış olan bir arkadaşa, İstanbul'un 1990'lardaki hali dışında saydığım bütün öbür metropollerde yemyeşil büyük parkların ve ormanların bulunduğunu hatırlatma gereğini duymuştum. Çünkü gerçek metropoller, hem kozmopolit, hem yeşil, hem modern, hem de eskinin korunarak kullanıldığı yerlerdir. İstanbul'dan başka büyük kent görmemiş olan o arkadaşı anlayışla karşılamak gerekirdi. Çünkü İstanbul, artık ne kozmopolittir (azınlıkların silinmesiyle tektipleşmiştir), ne de yeşildir (açgözlü ve görgüsüz politikacıların büyük gayretleriyle). Bu nedenle İstanbul, bir *şehir romantiğinin,* bu anlamda sık sık kahrolarak yaşayacağı kent kategorisine girmektedir. Fakat, adı üstünde *şehir romantikleri,* romantik olduklarından hâlâ umutlu insanlardır ve sevdiklerinden kolay kolay vazgeçmezler!

Şehir romantiklerinin çoğu 'nerelisin?' sorusuna kent adıyla yanıt verirler. 'New Yorklu', 'Berlinli', 'Parisli', 'Romalı', 'İstanbullu' (bu kentseverlerin yalnızca Modalı olduklarını söylemekle yetinen türleri de bulunur), 'İzmirli' (bunların bir de sadece Karşıyakalı olan cinsleri mevcuttur.)

Şehir romantiği, kent kültürünün bir parçası olan o, hiç tanımadığı insanlara (şoför, bakkal, biletçi, simitçi, size kapıyı açan biri) 'günaydın', 'merhaba', 'kolay gelsin!' diye

başlayıp çabucak biten ve güne bir tutam neşe katan selamlaşmaları sever. Çünkü kent kültürü, bu selamlardan ötürü kişiye hiçbir yük eklemez. Yani selam vermekle, insanlara hesap vermek arasında bir bağlantı kurmaya kalkışmaz büyük kentler. Bu, kentlere özgü bir özgürlüktür. Herkesin birbirini tanıdığı küçük yerleşimlerdeki dedikodu ve kısıtlanma sıkıntısı büyük kentte yoktur. Ama insanlar hâlâ mesafeli bir iletişim içindedir. Şehir romantiği, 'selam verip borçlu çıkmayacağı' bu kısa sohbet ve selamlaşmalara bayılır. Bu özgürlük, özellikle kadınlar için çok daha anlamlıdır.

Bir *şehir romantiği* olduğu halde kendini herhangi bir büyük kente ait hissetmeyen bir grupsa *'gezgin'*lerdir ve bunlar yaşadıkları büyük kentin renklerine ve kokusuna çabucak uyum sağlarlar. Kısa sürede New Yorklu, Parisli, İstanbullu oluverirler, yeni bir kente taşınana kadar... Tahmin edilebileceği gibi bu insanlar sıla özlemi, arkadaş eksikliği denen sıkıntıları pek uzun yaşamazlar. Onlar her yaşadıkları yeri 'ev'e dönüştürmeyi, çevrelerini yeni arkadaşlarıyla donatmayı doğal güdüleriyle halledebilirler. Eski dostlarsa, yeni buluşmalarda, 'bırakıldığı yerden' devam eden ilişkilerdir, dostluklar zaten güvencededir. Aslında onlar için dostluğun 'eski'si yoktur. Onlar bütün dostlarını taşıyacak kadar büyük yüreklilerdir, bilirsiniz...

Bir turistle, bir *gezgin* arasındaki farkı anlatan birçok seyyah olmuştur. Ama *gezgin* denilince, hiçbir açıklamaya gerek kalmadan hemen herkesin aklına, *Marco Polo, Evliya Çelebi, Macellan, Swift'in Gulliver*'i ve/ya *Kristof Kolomb* gelir[1]. "Gezmek benim için bir ihtiyaç!" diyen *Mayakovski*, *gezgin*'liğin nasıl bir karakter olduğunu en doğal tanımlayan kişi olsa gerek. Kimilerine göre *'geri dönmeyi hiç düşünmeden yola çıkan kişi gezgindir'*. "Seyyahlık bir iştir. Seyya-

1) Bu konuda Alpay Kabacalı'nın *Türk Gezginlerinin Gözüyle Yedi Deniz, Beş Bucak* adlı güzel kitabı tam bir referanstır.

hı, turistten ayıran en belirgin özellik gezmeyi iş edinmesidir," diyor genç seyyah kadınımız *Hülya Koç*. Onun tek başına bisikletle dünyayı geziyor olmasını düşünmek bile başka heyecanlara benzemez bir ateş yakar *gezgin*'in yüreğinde. "Seyahat benim için var olma sebebi," diye ekliyor gezgin Hülya Koç. Doğrudur, hem de çok doğrudur! *Uzaklar* adlı tekneyle dünya turu yapan *Atasoylar*'ın şimdi yerleşik olarak ne kadar bunaldıklarını hissetmek için ille de adına gezginlik denen ve insanın bir yerlerine rahat batıran genlerle doğmak gerekli değil, sanırım.

Bana sorarsanız gezgin, içinde yaşadığı ülkeyi/kenti oralıymışçasına anlamaya çalışan ve fena halde *'yerleşme korkusu'* olan kişidir. *'Yoksa yerleştim mi?'* sorusu çocukluğundan beri onun tepesinde asılı durur. Çünkü yerleşmek, devinimsiz, devrimsiz, umutsuz bir yaşamdır onun için ve *gezgin* yerleşince ölür! Bu nedenle hayat koşullarını, daimi bir gezgin olarak yaşamaya ayarlamak için didinir durur. Öğrenciyse burslar arar, öğretmense konferanslar, araştırmacıysa ödenek, tahsisat peşinde koşar. Bu çabaları mesleki hırslar, kişisel doyumsuzluk gibi sıradan durumlarla karıştıranlar, asla *gezgin* olmamış insanlardır. Çünkü bir *gezgin* için, yerleşmek fobik bir durumdur ve gerçekten acıtır! Çünkü bir *gezgin* için sürekli bir yerlere gidebiliyor durumda olmak, bir hayat meselesidir ve size şaka bile gelse, *gezgin* bu konuda ciddidir!

Gezgin Hülya Koç, *'Kötü Kızlar Cennete, İyi Kızlar Her Yere Gider'* adlı yazısında, kadın gezginlerin önünü kesen engellerin çokluğunun altını kısaca çizmeden geçememiş. Geçemezdi de! Seyahat etmek de pek çok aktivite gibi erkeğin tekelindedir çünkü. Evli olmayan kadınların babalarından izin almaları pek mümkün değildir. Serüven tutkusu, öğrenme merakı, keşfetme heyecanı zaten erkeksidir ve kadınlar için ahlâksızlık, aylaklık ve ayıp/günah durumları oluşturur. Ayrıca çok tehlikelidir, çünkü örnek oluşturarak,

memleketimizin kadın ve kızlarını teşvik edebilir (!). Doğrudur! *Zaman Gazetesi*'nden gelen genç bir kadın gazeteci, benimle edebiyat yerine seyahatlerim üzerine bir söyleşi yaptı. Tesettüre uygun giyinmiş, son derece heyecanlı ve kibar olan bu genç kadın, tıpkı benim gibi uzun tren yolculukları yapıp, uzak, bilinmedik ülkelere gitmek, keşfetmek, tanımak ve kişisel serüvenini yaşamak istiyordu. Oysa henüz saçlarını açması, seyahate uygun hafif ve rahat giysiler giymesi bile yasaktı. (Ya ailesi/çevresi ya da kafasının içindeki otorite tarafından yasak!) Kim bilir, belki bir gün içindeki gezgin kan alevlenir ve onu gerçekten yakar. Kim bilir belki bir gün o da kendi duvarlarını yıkıp karakterini yaşayacak kadar cesur davranabilir. Kim bilir?

Evli kadınlara gelince, onların zaten bakacak çocukları ve evleri vardır, seyahat etmeleri de nereden çıktı bööle?? En iyisi, onları son Türkiye nüfus sayımındaki gibi fasulyeden sayın artık.

Büyüyünce yapmayı en çok istediğim şeylerden biri ne anne olmak, ne de uzun dantel etekleri nedimelerce taşınacak şahane bir gelin olmaktı. Mühendislik ya da doktorluk da çok ilgili çekmiyordu. Belki denizaltı kaptanı ya da astronot olabilirdim...

Daha önce söylemiştim; yaşıtım kızların peri masallarındaki gibi bir düğünü ve onları bir öpüşle uyudukları uykudan uyandıracak birer prensi düşlediği çocukluk yıllarımda ben, serüven kitaplarında ve filmlerindeki kahramanlarla özdeşleşerek dünyayı ve uzayı gezmek üzerine hayaller kuruyordum. Ortalarda pek maceracı kadın olmadığı için örnek alacağım kadın karakter konusunda şanssızdım. Bugün tren yolculuklarına çıkan Türkiyeli genç kızlar sırt çantalarında *Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları* adlı kitabımı taşıdıklarını bana söyleyip/yazdıklarında çocukluğumdaki kendime bir öpücük yolluyorum. *Hülya Koç* ve diğerlerini okuyanlar/takip edenler de çoğalacaklar...

Gelelim, *şehir romantiği* ile *gezgin*'in akrabalık meselesine: Bir gezgin ille de kentsever, bir şehir romantiği olmak durumunda değildir. *Nadir Paksoy* ve *Hülya Koç* gibi gezginler kentleri pek sevmiyorlar, ama *Pierre Loti*, şimdilerde İstanbul'da yaşayan şair *John Ash* ve yıllarca Paris'te yaşamış *Samuel Beckett* gibi pek çok kentsever gezgin akla gelebilir.

Tanıdığım *gezgin*lerin büyük çoğunluğu *şehir romantiğiydi*. Ben de öyleyim. Etrafınıza dikkatle bakın. Gezgin *şehir romantikleri* ve/ya yerleşik *şehir romantikleri*, yaşamı neden sevmemiz *gerektiği* sorusunun canlı yanıtları olarak çevremizde dolaşıyorlar. Onları pek anlamıyor, onlarla gezginlik açısından akraba olmuyorsak bile, onları tanımanın ilginç olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, kişi başına düşen *şehir romantiği* sayısı arttığında, İstanbul dahil âşık olunacak birçok kente kavuşacağımıza inanıyorum. Haydi bunu beğenmediniz, hiçbir şey olmasa, hayata bir kez geldiğinize inanıyor ve içinizdeki ve/ya çevrenizdeki 'habaset'in sizi boğmasına artık izin vermek istemiyorsanız, yaşadığınız kenti, ülkeyi ve dünyayı keyif alınacak hale getirmenin yollarını arayın. Arayın. Tekrar arayın. *Seyahat bir arayıştır!* Yolculuklar (iş, sağlık, eğitim amaçlı değilse) insanın *'öteki ben*'ini arayışıdır! Seyahat eden insan, (aynı kent içinde bile) gördükleri ve öğrendikleriyle arınır, mütevazılaşır ve kıskançlıktan kurtulur! Arayın, bulacaksınız!

Şehir Romantiğinin Günlüğü adlı bu ikinci gezi kitabımda 1990-1998 yılları arasında gezdiğim ve yaşadığım kentlerden insan manzaraları bulacaksınız. Bu kitapta, *Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları*'ndaki sırt çantalı, dikkafalı ve meraklı genç kızın yerine sırt çantalı, dikkafalı ve meraklı bir kadının anılarıyla karşılaşacaksınız. Bu ikincisinin ilkinden en önemli farkı *'farkında olmak'* ve sırt çantasında küçük de olsa bir başkasını daha taşıyor olması.

Bu ortak gezgin (oğlum; küçük adam), bazen fiziksel ola-

rak ama yoğun sorumluluğuyla daima sırt çantasında... Sanırım bu iki çok önemli fark, bakan gözün gördüklerini de değiştiriyor. Biraz daha anlayışlı, hoşgörülü ve galiba daha sabırlı... İşte iki gezi kitabım arasında *insan* olarak *'farkında oluş'* ile, *kadın* olarak *'anne oluş'*un bana kattığı yeni perspektif farkını sezeceğinizi düşünüyorum. Yoksa gidilen ülke ve tanışılan insanlar kim olursa olsun, aynı omuzlar üzerindeki başla gidilmektedir her yere... Biliyorsunuz!

GEZGİNLERİN YOLLARDA ARADIĞI ÖTEKİ BEN

İnsankızları ve oğulları 'doğum'la 'ölüm' arasındaki o muhteşem güzel, çok yorucu ve feci tekdüze yolculuk için süresi bilinmeyen bir yola çıktıklarını fark ettiklerinden beridir 'O'nu arıyorlar. Zaman zaman Onu bulduklarını düşünen ve buna inananlar bu arayıştan çekilse de daima yeni katılanlar dolduruyor boşlukları ve arayış sürüyor...

Arananın adı insanın kültürel coğrafyasına göre değişik adlar alsa da, aslında aranan aynı şey. Özellikle günümüz dünyasının son derece maddeselleşen düzeni, yalnızlığın yarattığı *boşluk* ve bilinmezin getirdiği *endişe* duygularıyla insanın bu çileli arayışını haklı çıkartacak denli acımasız

görünüyor. Ama koşullar farklıyken, yüzyıllar önce de insanlar benzer bir arayışın içindeydiler.

Doğal güçlerden başlayarak, ateş, ilâhî güçler, tanrılar, tanrıçalar derken tek tanrıya varan bu uzun arayış yolunda insanlığın büyük çoğunluğu, aradığını bulmuş görünmektedir. Oysa ister dinsel, ister felsefî açıdan bakılsın, aranan asıl *öteki*, arayanın kendi içinde saklanmayı sürdürmektedir. Tasavvuf felsefesi içinde bilinen en etkili deyişlerden birisi, "O'nu kendi içinizde arayınız!" deyişidir. Bu, şiirsel olarak Yunus'ta, "Bir ben vardır bende, benden içeri" mısrasına dönüşmüştür.

Diyalektik olarak, karşıtların birliği bizi geniş anlamda düalizm noktasına getirir. Zıtlar bir arada bulunur. Her insanın bir yarısı dişi, öbür yarısı erkek, her yerleşiğin bir yanı gezgin, her serüvencinin içinde bir yerleşik, her gözükaranın derininde bir korkak saklıdır. Meleğin içinde saklı şeytanın uyanmaması için her türlü çaba harcanır. Uyusun veya uyutulsun hepimiz biliriz ki şeytan orada beklemektedir.

Bu yüzden, hepimiz, bazen bilerek, bazen bilmeden, tutkuyla veya bezginlikle, açıkça ya da gizlice dışardan bakınca bizim üstümüzde görünen resmin arkasına saklı öbür kimlik ve onun yaşayacaklarını özlemle arar dururuz yaşam boyu.

Ben, öznenin dünya ve öteki insanlarla olan tinsel bağlantı biçimini dile getirir. *Ben olmayan* ise, *ben*'e karşıttır. İnsan denen, düşünen ve doğadaki en karmaşık canlının arayışındaki öteki, öznenin kendini çift hissetmesi diye tanımlanan ve patolojik sayılan benlik ikileşmesine benzemez. Aksine, insanın *öteki ben*'ini arayışında bir cesaret, kafa tutuş ve yaratıcı bir emek vardır. Çünkü aranan *öteki ben* asıl *ben*'e karşıt değil, onun öteki yarısıdır aslında!

Hermann Hesse'nin başyapıtı *Step (Bozkır) Kurdu* adlı romanının asıl karakteri Harry Haller gündüzleri kimsenin

dikkatini çekmeyen, kendi halinde bir araştırmacıdır. Aynı adam geceleri gizemli ve çılgın bir yaşamın insanı olmaktadır. Yazar Hesse bize patolojik bir vaka nakleden bir psikiyatrist değildir elbette.

Yazar bize, Harry Haller'in *öteki ben*'ini resmederken, okur olarak bizim *öteki ben*'lerimizi de zaman zaman salıvermemiz gerektiği konusunda bir edebiyatçı tahrikçiliği yapmaktadır. (Romancının *öteki ben*'i tahrik, psikiyatristin onu nötralize ettiğini söylemek doğru mudur?) Harry Haller akşamları küçük pansiyon odasına dönerken, ev sahibesinin temizlik, yemek, düzen ve insan sesleri kokan dairesi önünde durup bu kokuyu içine çekmektedir. Oysa aile düzeni ve planlanmış hayat biçimlerinden hep korkarak kaçan ve bunu reddeden Haller, akşamları kaçtığı her şeyi simgeleyen o kapının önünde durmaktan kendini alamamaktadır. "Çünkü," der yazar, "çünkü bir bozkır kurdu olsa bile Harry Haller da bir annenin çocuğudur!"

Öteki ben kavramının çok iyi işlendiği bu nefis edebiyat eseri çok katmanlı okumanın gerekli olduğu romanlardandır aynı zamanda. Dr. Jekyll ve Mr. Hyde ise bunun daha uç örneği olarak düşünülebilir.

Öteki ben'i aramak için yollara düşülür çoğu kez. Turizm, ticaret, sağlık ve eğitim amaçları *dışında* yapılan seyahatler aslında *öteki ben*'in peşine düşüştür bir anlamda. Gidilir ve *öteki ben*'le yüzleşmek için bir kör arayış başlar. Gidilen yer o kadar da önemli değildir aslında. Çünkü gidilen yere taşınan insanın *öteki ben*'ini arayan yine kendisidir. Gidilecek yer için bir ütopik ADA düşlenir kimi kez. Orada, o adada *öteki ben* ile karşılaşma gerçekleşecektir nasılsa... Yolculuklarda hiç beklenmeyen herkese rastlanır da ah, o *öteki ben* bir türlü çıkmaz insanın karşısına!.. Yalnızlıklar, sıkıntılar, düş kırıklıkları ve hasret bedelleri ödenir, dostluklar ve aşklar yaşanır ama o *öteki ben* çok yaklaşılıp işte hemen orada sanılan noktada bile ulaşılamaz bir yerdedir.

"Bir başka ülkeye, bir başka denize giderim dedin
Bundan daha iyi bir şehir bulunur elbet
Her çabam kaderin olumsuz yargısıyla karşı karşıya
Bir ceset gibi gömülü kalbim – aklım daha ne kadar
kalacak bu çorak ülkede?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam
Kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün –
boşuna bunca yıl tükettiğim ülkede
Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın
Bu şehir arkandan gelecektir
Sen yine aynı sokaklarda dolaşacaksın –
aynı mahallede koşacaksın
Aynı evlerde kır düşecek saçlarına
Dönüp dolaşıp, bu şehre geleceksin sonunda. Başka
Bir şey umma – ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu
köşecikte
Öyle tükettin demektir büyük yeryüzünde de."

Konstantin Kavafis'in ünlü 'Şehir' adlı şiiri *öteki ben* arayıcıları için daima özel bir lezzet taşımıştır. Çünkü Kavafis de bizzat bir *öteki ben* arayıcısıdır ve 'O'nun nerede olduğunun ipucunu bu güzel şiirinde vermektedir.

Uzun tren yolculuklarında cama yansıyan gezgin suretiniz *öteki ben*'in adresini size çıtlattığında, gidilen her yere aynı başı, aynı omuzlar üzerinde taşıdığınızın da farkına varırsınız. Ve 'farkında olmak' çok önemli bir oluş haline geçmektir. Farkında olmak, bilinç denen akıllı devi uyandırmaktır ve bunun geri dönüşü yoktur!

İnsanlardan kaçırdıkları için ateşi tanrılardan çalan Prometeus da farkında olanlardandı. Ateşi içi boş bir sopaya saklayarak insanlara getiren Prometeus'un Kafkasya'da bir kayanın üzerinde zincire vurulduğu söylenir. Aynı efsaneye göre, bir kartal onun karaciğerini kemirirken, tanrılar insanlara Pandora'yı göndermişlerdir. İster Herakles'in kar-

talı öldürerek bu işkenceye son verdiği anlatılsın, ister başka sonlar sunulsun, sonuçta Prometeus'un uygarlık için gereken bilgileri aktardığı söylenir.

İşte o zaman bu zamandır *öteki ben* ateşin alevleri arasından çıkıp kendi içimize sımsıkı saklanmıştır ve bizler bunu bile bile yaşamın içindeki dış ve iç yolculuklarımızda hâlâ onu ararız.

SEYAHATLERDEKİ KİMLİĞİNİZ: PASAPORTUNUZ VE MESLEĞİNİZ

Ya da bir Türk kasap, bir Alman kasaptan daha mı barbardır? – meselesi

Sevgi Soysal'ın anısına....

Yolculuk denilince akla ilk gelenler harita, tren/otobüs/uçak bileti, valiz/sırt çantası, biraz para (varsa kredi kartı) ve tabii *pasaport!* Pasaport tabii! Hani o *'kapı geçiren'* deftercik işte... Uluslararası seyahate çıkmayacak olsam bile, benim kullanılabilir bir pasaportum daima hazırda olmalı. Onu ellemeli, okşamalı ve hatta sevmeliyim. Çünkü, geçerli bir *pasaport, yolculuk ve özgürlük* demektir!

(Sakın bu da benim kuşağımın kolektif fobilerinden biri olmasın?)

Bizden önceki yazar kuşaklarının yıllarca pasaport yasağıyla seyahat özgürlüklerinin nasıl kısıtlandığı hikâyeleri-

ni dinleyerek büyüdük biz. Hatta gördük bile... Yalnızca yazarlar değil, insan ve kadın olarak üzerimize hep çullanılan bu (şaka değil, gerçekten) güzel ülkede *özgürlüğe* ve *adalete* nasıl da aç kaldığımızı iyi biliriz. Bu nedenle bir pasaporta sahip olmak bizim için hâlâ çok anlamlıyken, bunu bir Batılı'ya anlatmanın olası olduğunu hiç sanmıyorum. Onlar daha özgür ve adil yaşamanın savaşlarını kuşaklar önce vermişler, şimdikiler de unutmuşlardır...

Pasaport almak 1998'lerin Türkiyesi'nde artık kolay. Gerekli belgeleri (nüfus cüzdanı, fotoğraf, kadınlar için evlilik cüzdanı veya kesinleşmiş boşanma-mahkeme kararı) toplamak kaydıyla beş iş gününde pasaportunuz hazır. Erkekler için askerlik belgesi istenmiyor. ("Bi sorun varsa bilgisayarda gözükür," diyor konuştuğum görevli.) 'İyi hal kâğıdı' denen savcılık araştırması bilgisayarda yapılıyormuş.

Pasaport formunu doldururken biri gizli, öbürü açık iki önemli soru var: *Milliyetiniz* ve *mesleğiniz.* Birincisi zaten aldığınız pasaportun kapağındaki renk, malzeme ve amblemle daha elinizde dururken kendini belli edecektir. Çünkü, insan haklarından sorumlu bakanlık rolüne balıklama atlamış Batı Ülkeleri'nde pasaportunuzun rengi ırkınızın ve dininizin rengi olarak görülür.

Mesleğe gelince, o pasaportunuz açılınca anlaşılacaktır. Yani bir sınırdan öbürüne geçerken kim olduğunuz tamamen (!) ortaya dökülecektir!

Gerçekten de öyle midir? Sahi, kimliğinizi bu iki yanıt açıklayabilir mi? Yani pasaportunuzun rengi ve meslek hanesinde görünen iş sizi anlatır mı gerçekten? Haydi öyleyse, bu ikisinin coğrafya diline tercümesinden nasıl etkileniyorsunuz? Diyelim ki İngiliz bir işçi olduğunuz için, Hintli bir profesörden daha mı önemlisiniz Avrupa kapılarında? Yoksa Türkiyeli bir kasap, Alman bir kasaptan daha mı barbar ve vahşi sayılmaktadır orada? Ya da, Amerikalı bir sinema yönetmeni, Portekizli bir şairden daha mı yaratıcı

olarak saygı görmektedir Amerika sınırında? İşte asıl soru budur ve yanıtı çoktan verilmiştir.

Bir pasaportun bir *gezgin*'in veya yolcunun yaşamındaki önemi yalnızca sınırlarla sınırlı değildir. Ayrıca, hatta daha önce, pasaportu alacağınız memleketin, yani kendi ülkenizin ruh durumu, bunalım ve paranoya derecesine göre vereceği tepkiye de hazırlıklı olmanız gerekecektir. Örneğin mesleğiniz 'yazarlık' ise, bunun pasaportunuzda yer alması için 60 yıl kadar beklemeniz (arada vefat edenlerin saflarını doldurmaya özen göstererek) zorunludur. 1940'larda yazar *Sait Faik*'in meslek hanesine *işsiz*, 1970'lerde yazar *Sevgi Soysal*'a da *'ev kadını'* yazmayı uygun bulan bir ülkede yaşıyorsanız ve yazarsanız, işiniz 'iş'tir artık!

Hiç unutmam, liseli bir kızdım ve bir radyo haberinde (belki televizyon ya da gazeteydi; burası hiç net değil kafamda),[1] 'düşünce ve ifade etme suçu'ndan yargılanan o çok sevgili yazar Sevgi Soysal'ın mahkemesinden söz ediliyordu. Çok net hatırladığım nokta, ona, "Mesleğin?" diye soran yargıçtı. (Daha önce kendisine 'doktor bey, yaşama şansım var mı?' ya da 'değerli hocam, oğlumun derslerini sormak için sizi rahatsız etmiştim,' diye sorabilen bir yargıcın, aynı kişiye, mahkeme salonunda 'adın, mesleğin, otur!' diye senli-benli hitap edebilmesi hangi kültürel faktörle açıklanır ve bundan hoşnut olan var mıdır? diye bir soru.)

Sevgi Soysal, yayıncı, arkeolog, filolog gibi meslekleri yerine yüreğinde yatan asıl mesleği söyler yargıca. "Yazarım," der. Yargıç, "Yaz! Mesleği: Ev kadını," der. Oysa o sı-

1) Sevgi Soysal'ın mesleğiyle ilgili benim belleğimde bulanık kalan anıların aslını, onun *Bakmak* adlı kitabındaki (Bilgi Yayınevi) 'Paralar Cebe Kadınlar Eve' adlı nefis denemesinde okuyabilirsiniz. Tabii bunu okuyun, Sevgi Soysal'ı eğer hâlâ okumadıysanız kendi kaleminden okuyun diye söylüyorum...

rada yayınlanmış birkaç kitabı ve binlerce okuru olan saf-kan bir yazardır Sevgi Soysal ama o yıllarda bile Türkiye'de yazar olmak, bir erkekte *işsizlik*, kadında da buna denk düştüğü kutsanan (!) *ev kadınlığına* eşittir.

Bir yazar olarak, edebiyat kariyerimde çok önemli bir yer tutan, bizim edebiyatımızda bir kadın olarak kendime daima en yakın bulduğum Sevgi Soysal'ı aşağılamak için ona ev kadını diyen zihniyet, aslında hepimizin oluşumunda çok önemli o alt yapıyı sessizce hazırlayan dünyanın en cefakâr, eziyetli ve karşılıksız mesleğini de – ki, büyük olasılıkla onların anneleri de aynı meslektendir – küçümsemek gibi bir kendini yadsıma yolculuğunda nafile kürek çekmektedir.

O gece çok üzüldüğümü, gözümü uyku tutmadığını *iyi* hatırlarım. Sevgi Soysal gibi ender yetişen, zeki, kültürlü, cevval bir kadın yazarın kalbi kim bilir nasıl kırılmıştı ve o, orada (hapiste) büyük olasılıkla kahkahalarının arkasına sakladığı bir burukluğu yaşamaktaydı. Aynı gece, çocukluğumdan beri yazar olmayı kafaya takan biri olarak, yatağımda Sevgi Soysal'a bir söz verdim. Büyüdüğümde benim pasaportumda 'mesleği: yazar' yazacaktı!

Meslek hanesinde öğrenci, biyolog, çevre-bilimci yazan dört-beş pasaport eskittim. Ama üç yıl önce aldığım ve halen kullandığım son pasaportumda, mesleği: YAZAR diyor. Biliyorsunuz insanın en zor tuttuğu sözler kendisine verdikleridir!

Bu pasaportu almak (yeniletmek) için pasaport dairesine giderken yaşadıklarım çok özeldir ve ancak böyle bir yazının içinde kısmen aktarılabilir (kalan kısımları Sevgi Soysal'la aramızdadır.)

Tanıdığım ve/ya arkadaşım olan bütün yazarların pasaportlarında bitirdikleri okulların diploma adları meslek hanelerine yazılıdır. (Atladığım biri varsa lütfen düzeltsin.) Mimar, sosyolog, doktor, iktisatçı gibi... "Kendileri zaten birer edebiyat yazarı olmayan gazeteci-yazarların da meslek hane-

sinde doğal olarak 'gazeteci' yazmaktadır. Oysa hayatını yalnızca edebiyat yazarlığından kazanan, dergi ve gazetelere yazdığı yazılarla geçimini destekleyen, öte yandan roman ve hikâye yazarı olarak 'edebiyatçı rüştünü ispatlamış' birinin artık bu ülkede YAZAR meslekli bir pasaport alabilmesinin vakti gelmiştir. Yine de o gün sinirli olduğumu ve bedenimin dokunulsa patlayacak bir el bombasına dönüştüğünü itiraf etmeliyim. O gün, Sevgi Soysal'ı da yanıma alıp ona verdiğim sözden 21, ölümünden 19 yıl sonra pasaport dairesine gittiğim gün! Kulaklarım her an, "Yazarlık burada meslekten sayılmaz," diyecek bir memura ayarlanmış beklerken, başvuru memuru sordu: "Yazar olduğunuza dair belgeniz var mı?" Tamam işteee!!! Neredeyse ciyak ciyak bağıran kendi sesimle herkesin irkildiğini fark ettiğimde şöyle diyordum:

"Peki biyolog, çevre-bilimci diye pasaport alırken neden belge istemiyordunuz da yazar olunca farklı davranıyorsunuz?"

"Efendim artık her meslekten belge istiyoruz!"

Bir hafta sonra yeni pasaportum elimdeydi ve 'mesleği: yazar' olan bu pasaportu sevinçli bir hüzünle tutarken Sevgi Soysal'a gülümsüyordum. Sözümü tutmuştum. 1990'larda bir Türkiyeli, bir kadın yazar, artık işsiz bir ev kadını sayılmıyordu. (Elbette bizden önceliklerin uğraşları ve dirençleri ile gelinmişti bu noktaya.)

Pasaport dairesinden çıkıp elinizde beş yıl geçerli pasaportunuzla mutlu gülümserken bu iş bitti sanmayın. Şimdi de sınırlardaki vize derdi sizi beklemektedir ve pasaportunuzun milliyetine göre itilip kakılmaya başlarsınız. Biliyorsunuz 1980 askeri darbesinden sonra Türk pasaportunun vizesiz kabul edildiği pek ülke kalmadı. Hatta 1980'e dek yalnızca on beş Türk'ün gittiği söylenen İzlanda bile o sırada bize vize uygulamaya başladı!!! İzlanda'ya bu nedenle gitmeyişim, dağ ve fare hikâyesi kadar hazindir ama herkesin bazı hazin yol hikâyeleri vardır, bilirsiniz...

Çocukken bize öğretilen, aslolan insan olmaktır efsaneleri gibi bütün dünyanın işçilerinin de kardeş olmadığı, Avrupalı işçinin kendini, Avrupalı olmayan: *üçüncü dünyalı* işçiyle hiç de eşit kabul etmediğini artık biliyoruz. (Peki üç sayısının suçu ne? Şu *üçüncü dünyalı* diye açıkça yabani ve zevkleri incelmemiş olanları kategorize ettikleri yoksul ve eğitimsiz ülkelere neden en sevdiğim 3 sayısı layık bulundu? 13 ve 71 de denebilirdi pekâlâ!)

Tam burada, artık 'ah pasaport, vah pasaport!' diye iyice ekşimeye başladığımı düşünüyorsanız, yanılmıyorsunuz! Çünkü yaşantımın seyahatle geçen son yirmi yılında pasaportumun milliyeti nedeniyle kendi başıma gelenler kadar, görüp dinlediklerimden sonra böyle derin 'ahh!!!'lar çekmeye hakkım olduğunu söyleyebilirim. (Yeşil pasaportluları bilemem, babamın işi nedeniyle yeşil bir pasaportum olacakken, onun 'herkes gibi' yaşamam konusundaki ısrarlı tutumu yüzünden hiç yeşil pasaportum olmadı.)

Bizim, çirkin ve ucuz bir gri plastiğin üzerine kısa zamanda silinip kaybolan sarı ay yıldız kapaklı bir pasaportumuz var. Onca masraflı olmasına karşın (cüzdan bedeli + 5 yıllık bedel : 15.539.000 TL = 18.739.000 TL) neden bez kapaklı ve daha şık bir pasaport lâyık görülmez bizlere? Öte yandan hemen hiçbir ülkede vizesizken geçerli sayılmayan bu pasaportun, kendi ülkesinde de özel vizeleri (!) olduğunu tesadüfen öğreniyorum.

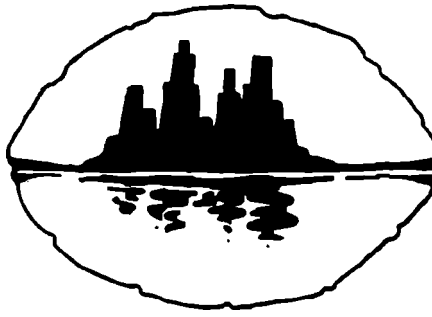
İşadamı Üzeyir Garih, bir televizyon programında Türkiye Cumhuriyeti pasaportlarının gayri müslimler için farklı seri numaralı olarak üretildiğini açıklamıştı. Onların kendi ülkelerinde aslen 'gâvur' olduğu bir bakışta anlaşılsın diye düşünülmüş çooook şık bir incelik tabiiii.

Son yıllarda Türk pasaportlu 'gezgin'lerin, hatta işinsanları ve akademisyenlerin bile bu vize probleminden fena halde bunaldıklarını biliyor, duyuyor, okuyorum. Ufacık Avrupa ülkelerinin dahi, birkaç günlük vize için insanı kü-

çük düşürücü sorular sorup ve belgeler (tapunuz, bankada yüklü paranız varsa daha güvenilirsiniz) isteyip sizi günlerce kuyruklarda bekletmeleri neredeyse normal (!) hale dönüştü. 1940'larda saygın olan Türk Pasaportu ve Türk parasının neden ve nasıl bu hale düştüğünü tartışmak ayrı bir yazının konusu. (Attilâ İlhan'ın Türk Lirası bozdurtmak isterken İtalya'da bir banka kuyruğunun en önüne çağrılması hikâyesini hatırlar mısınız?) Bununla ilişkili olarak son yıllarda Türkiye ile çift pasaport antlaşması olan ülkelerin pasaportlarından almayı kabul eden Türkler'e artık daha sık rastladığımı belirtmeliyim. Daha önce buna razı olmadığını bildiklerimin bile sınırlarda yaşadıkları çileli pasaport hikâyelerinden sonra şimdi çift pasaportlu olduğunu öğreniyorum. Bunun sonuçları ne olabilir? Dünyanın küçüldüğüne, seyahatin kolaylaştığına sevinerek, ırkçılığın ve sertmilliyetçiliğin arttığına üzülerek girdiğimiz 2000'lerde dünya nüfusunun kaç milyonu çift pasaportlu olacak ve bunun sonunda istenmeyen insanların (!) seyahat haklarına nasıl bir engelleme planı geliştirilecek?

Sonuçta tek ya da çift, ne olursa olsun pasaportunuz hâlâ kimliğinizin aynası olarak görülmekte ve sizin kişisel tarihiniz o birkaç sayfanın arasında sıkışıp kalmakta... Geriye asıl kalansa, aklınızda, yüreğinizde ve belki kameranız ve/ya defterlerinizde (hatta, dizüstü bilgisayarınızda) kaydettiklerinizdir. Çünkü insan hep merak eder, pasaport bahane!

SEYAHAT GÜNLÜĞÜ

BODRUMLU SULHİ İLE ALMANYA EDEBİYAT TURNESİ

Yirmili yaşlarımın başlarında şimdi hâlâ çok sevdiğim 'uzun tren yolculukları' yaparak Avrupa'yı karış karış keşfederken Almanya yalnızca üzerinden tren yolunun geçtiği bir ülkeydi benim için. O kadar!

Oysa Almanya büyük Goethe'yi, Hesse'yi, Beethoven'ı, sonra Brecht, Remarque, Hegel, Nietzsche, Böll, Grass, Herzog, Fassbinder ve Wenders gibi dâhi erkekleri yetiştirmiş, felsefe, müzik ve edebiyatta tarihe damgasını vurmuş bir kültürdü. O halde neden bu topraklara ayak basmak beni heyecanlandırmıyordu? Neydi beni trenin camlarından süzülen güzel doğa manzalarına bakarken bile hüzünlendiren şey Almanya'da?

Bir başka kültüre ilgi duymak, önyargının nispeten daha az olduğu ilkgençlik yıllarında sanıldığından daha fazla duygusal nedenlere bağlıdır. Bunu ancak üzerinde dürüstçe düşünürsek ayrımsarız.

Sanırım benim önyargılarım, dünyanın başka ülkelerindeki yaşıtlarımınkine benziyordu. Çocukluk yıllarım, salgın halinde üst üste izlenen Nazi Almanyası zulmünü işleyen filmler dönemine denk gelmişti. –İlkgençliğimde bunun yerini Vietnam filmleri aldı.– Yakın tarihin en vahşi ve utanç verici ırkçı şiddetinin Nazizm adıyla Almanya'da ortaya çıkma şanssızlığının yanı sıra –henüz Sırplar sahne almamıştı– bu soykırıma eşlik ettiği için uzun yıllar onunla özdeşleştirilme talihsizliği Alman diline de olumsuz yükler eklemişti. Saçma tabii... Fakat ne yazık ki, bugün hâlâ her Alman'ın Nazi olmadığına dair tartışmaların yapıldığı farklı kültürden insanlara, farklı coğrafyalarda rastlıyorum üzülerek...

Dürüstçe düşünmek cesaretini ucundan yakalamışken, işi biraz daha ilerletip önyargı ve genellemeler kadar, özel nedenleri de irdelemekte yarar var sanıyorum. 'Uzun tren yolculukları' yapan genç bir Türkiyeli kızın Almanya gibi kültürü zengin bir ülkeye ilgisiz kalmasında elbette özel nedenler de vardı. 1980'lerde bu genç öğrenci kız tek başına dünyayı gezmeye kalkıştığında Almanya'nın U-Bahn'ları palabıyıklı Türk çöpçüleri ve başları sımsıkı bağlanmış Kuran kursu öğrencisi mini minnacık kız çocuklarıyla dolmuştu. Daha yakın çekim deyişle, Türk pasaportunun en fazla horlandığı dünya ülkesi Almanya'ydı ve ben dünya vatandaşlığı, insan hakları gibi konulara kafa yoran, üstüne üstlük pasaportundaki Türkiye Cumhuriyeti damgasından ötürü en ufak bir eziklik hissetmeyen bir gençtim. Hâlâ da gururla taşırım.

İşte dünyayı sırt çantasına doldurmaya heves eden genç gezgin bir öğrenciyi Almanya'ya ilgisiz kalmaya iten önyargı ve gerçekler bunlardı. Ama... ama kentseverlik sı-

nır tanır mı hiç? Bir şehir romantiği büyük şehirlerin albenisine karşı koyabilir mi sanki? Bizim gibiler yeni kültür ve kentlere nasıl da korumasız ve zayıfızdır, yirmi dört saat uyumadan ışıldayan kentlere nasıl sevdalıyızdır; ancak öbür şehir romantikleri anlarlar...

Bu onulmaz kentsevmek hastalığı nedeniyle 1980'lerde Münih, Hamburg ve Frankfurt'ta trenden inmiş, kimi kez insana daha sonra ziyaret edeceğim Sovyet sistemini çağrıştıran o dehşetengiz vize ve gümrük kontrollerini göze alma yürekliliğini göstererek Almanya'yı yürüyerek de gezmiştim! -Sovyetlerdeki arama tarama işkencesi herkes için geçerliydi, Almanya'dakiyse sadece Türkler'e özeldi.-

Münih'te Elvan D., Frankfurt'ta Josephina ile buluşmanın heyecanı ve Hamburg'un endüstriyel silueti şimdi o gezilerden ilk aklıma gelenler. Tuhaf bir nokta da Almanya'nın büyük kentlerinde ne müze, sergi gezmiş, ne konser, sinema izlemiş, ne de ülkenin özgün mutfağını tatmış olmamdı. Sonraki keşif gezilerimde (!) Almanya'dan geçerken bir daha uçaktan veya trenden hiç inmedim. Ama kulağımda hep o bir şehir romantiği dostun fısıltısı çınladı durdu. "Berlin olmadan Avrupa resmi tamamlanamaz!"

Bu kez farklıydı!

1995 yılının Şubat ayında Bodrumlu fotoğrafçı Sulhi'yle eşyalarımızı topladık ve Almanya'ya doğru yola koyulduk. On yıl sonra, artık 'duvarsız' ve 'büyümüş' Almanya'ya doğru yeni bir yolculuğa çıkıyordum ve bu kez yalnız değildim.

Sulhi'yi tanırsınız. Benim ve okurlarımın kırk yıllık dostu, yıllar önce Bodrum'a yerleşmiş bir İstanbullu fotoğrafçı. Vivaldi dinleyen, felsefeye meraklı, beri yandan, 'evdeki Halime'yi memnun etmek'ten dem vuracak kadar sokaktaki adamın tekidir o.

Almanya yolculuğunun resmi adı 'edebiyat turnesi', düzenleyen de Duisburg Kütüphanesi. Fakat organizasyonun asıl müsebbibi Duisburg Kent Kütüphanesi'nde görevli

Herr Tayfun Demir. Neredeyse bir yıl öncesinden ciddi bir samimiyetle düzenli olarak yolladığı faks mesajlarından, ya çoktan Avrupalı olmuş birisi ya da doğuştan ayrıntılar konusunda incelikli, sorumluluk duygusu gelişmiş, işini seven (işinin edebiyat ve kitaplar olduğunu hatırlıyoruz) birisi olduğunu düşünmeye başlamıştım. Öte yandan, işiyle ilgili insanlara (bunlar da yazarlar) keyifli bir saygı duyacak kadar 'değişik' (bazıları 'tuhaf' da derler) bir vak'a olduğu da aklıma geliyordu. Hâlâ var böyleleri demek ki...

'Edebiyat turnesi' deyimi de kulağa son derece şık geliyordu doğrusu. Öyle tek bir okuma, imza günü ya da panel için gidilen bir edebiyat etkinliğinden çok, birden fazla edebi toplantının yapılacağı bir geziyi anlatıyordu turne.

Yazları boş vakti ve parası bol canlılar sayan çağdışı zihniyetten farklı olarak her etkinlik için düzenleyeni de küçük düşürmeyecek bir telifin ödendiği, yazara yeni çalışmaları için destek veren uygar bir organizasyondu bu turne...

Beri yandan günümüzde her şarkı söyleyenin sanatçı sayıldığı sanat zengini ülkemizde, şarkıcıların yaptığına benzer bir etkinliği çağrıştırdığı için edebiyat turnesi kavramı, yazarları gülümsetip topluma da soru sordurtabilirdi pekâlâ:

Soru: Edebiyat turnesine şarkıcılar mı çıkıyormuş?

Yanıtımsı soru: Yok canım, bu turneye edebiyatçılar ve gazeteci-yazarlar katılıyormuş galiba?

Daha kararsız soru: Turne deyince sanatçılar sanmıştım da...

Türkiye sorusu: Acaba edebiyatçılar da mı sanatçı sayılmaya başladı?

Kuzeybatı Almanya'nın dokuz ayrı kentinde düzenlenen okuma turu her yönden akıllıca ve mükemmel organize edilmişti ve bana iki yıl önce gittiğim Kuzey Kıbrıs edebiyat turnesini hatırlattı. (Her ikisinin de Kuzey'de olması yalnızca tesadüfle açıklanabilir mi?)

Daha önce aynı okuma turuna Hilmi Yavuz, Gülten Akın, Nezihe Meriç, Murathan Mungan ve Demir Özlü'nün katılmasının yanı sıra, bir ayaküstü Beyoğlu karşılaşmasında Hilmi Yavuz'un "insanı pek hoş tutacak kadar incelikliler" deyişi de edindiğim önbilgiler arasındaydı.

THY uçağından Düsseldorf'ta indiğimizde Sulhi'yle bana havalanında el sallayan gençten, hoş bir adamı görüyoruz.

"Herhalde Tayfun Demir bu olmalı," diyorum Sulhi'ye. Bir yandan da camın öbür yanındaki adama yarım yamalak gülümseyerek karşılık veriyorum.

"İki yıl önce kitap fuarında bir beş dakika konuşmuştuk ama... bendeki görsel hafıza bozukluğu işte..."

"Hadi be deli kız!" diye azarlıyor beni Sulhi. "Bahane bulma dikkatsizliğine!"

Onun tarzı böyledir, dümdüz ve dürüst konuşur.

Tayfun Demir'le Duisburg yolunda Türk edebiyatı ve Almanya'daki Türkler üzerine kuru bir sohbet denemesi yapıyoruz. Sulhi arka koltukta bizi dinliyor. Önce böyle dinler, sonra notunu verir; haydi hayırlısı!

Duisburg küçük, derli toplu bir kasaba. Ancak ayrılırken görebildiğim o efsanevi Ren Nehri'ne sırtını dayamış. Hava soğuk, kuzeyin sert kışını hemen tanıyorum. Edebiyat turnesi boyunca karargâh olacak Ibis Otel'in 121 no'lu odasına yerleşiyorum. Otel, çok sevdiğim iki binanın tam ortasında; solumda Duisburg garı, sağımda postanesi. Sulhi otele hemen İbiş adını takmış bile.

Birden Sulhi'ye dönüp biraz hüzünle soruyorum:

"Dünün bütün telaşı, yolculuk öncesi koşuşturması nereye gitti Sulhi? Aniden derin bir sessizlikle buluşmuş gibiyim."

"Yolculukların en güzel yanı da bu değil mi a deli kız!" diyor Sulhi bilge sesiyle. "Yolculuktan önce, o sırada ve orada önemli olan ne varsa, geride kalmıştır ve önemsizdir artık!"

"Yolculuklar tamamen birer kaçış olamaz ama..." diye isyan ediyorum.

"'Uzun tren yolculukları'nın güzelliğinde kısmen bunun payı yok mu yani?" derken dalgın dalgın camdan dışarıya bakıyor.

O gece Duisburg'da bir İtalyan lokantasında beyaz şaraplı sosta pişirilmiş nefis bir dil balığı yemeğe davetliyim. Garsonun ve aşçının Türk olduğunu ancak lokantadan ayrılırken öğreniyoruz. Gecenin konusu 'Türkiye'de aydınlanma', Sulhi yine susup bizi dinliyor.

Ertesi gün edebiyat turnesi başlıyor, ilk durak Köln.

Köln'e gitmek üzere Intercity express trenine binerken, "Sizin tren yolculuklarını sevdiğinizi duyduk," diyerek, biletimi uzatan Tayfun Demir'in son anda kocaman bir kahkahayı patlatmaktan büyük fedakârlıkla vazgeçmiş yüzüne, iğreti yapıştırdığı aşırı ciddi ifadeyi çözmeye uğraşıyorum hâlâ. Bunu çözmem birkaç gün alacak.

Tren yolculuğu kısa sürüyor. Yolculuk günceme ilk yazımını bitirmekte olduğum *Kumral Ada - Mavi Tuna* romanıyla ilgili bazı notlar düşüyorum trende. Kulaklarımda walkmen, kulaklığından yayılan Gershwin'in Mavi Rapsodi'si, ama kaset 'Woody Allen film müzikleri' adını taşıyor. Camda karlar altında güzel Kuzey Almanya manzaraları...

Köln'de karşıma olanca ihtişamı ve yaşlılığıyla Cologne Katedrali çıkıyor. İri yarıdan da iri ikiz kuleleri ve özel aydınlatma efektleriyle iyice heybetli ve ürkütücü bir manzarası var katedralin. Kapılarının önündeki dilencilerden kurtulup içeri adım atar atmaz, bu kez de beyaz cüppeleriyle yolu kesen papazların boyunlarındaki bağış kutularıyla burun buruna geliyorsunuz. 'Gelişmekte olan bir ülkenin' vatandaşı kategorisine dahil edildiğimiz, bu nedenle sadaka veya bağışlarımızın onlar için onur kırıcı sayılabileceği konusunda beni uyarıyor Sulhi.

Katedralin içi muhteşem güzellikte. Tamamlanmasının yüz yılı aştığını öğrendiğimiz broşürde, katedralin günah çıkartma saatleri de yazılı.

"Acaba papazlar ne zaman günah çıkartıyorlar?" diye soruyor Sulhi. Yüzünde şakaya dair hiçbir iz yok.

Bir taksiyle Türkiye Kitabevi'ne gidiyoruz. Alman taksi şoförü çılgınlar gibi sigara içiyor ve izmaritlerini rahatlıkla sokağa fırlatıyor.

"Bunlar Türkleşmişler!" diyor Sulhi taksiden inerken.

Köln'deki okuma gecesi, kültürevinde yapılıyor, salonda kadınlar çoğunlukta. *Balık İzlerinin Sesi*'nden bir bölüm ve *Kırk Yıllık Dostum Sulhi* adlı öyküyü okuyorum. Sulhi salonun bir köşesine gizlenmiş, sanki benden başkası onu tanıyacakmış gibi...

Bu ilk okuma gecesinde hiç Alman izleyici yok. Önce bu sessiz, dikkatli kitle, biraz sonra salona çaylar, kahveler taşınınca koyu bir sohbetin ilgili, meraklı 'öteki ucu' oluveriyor. Edebiyattan çok Türkiye'yle ilgili soruları var. Kadınların durumunu, Arap ülkelerindekine benzeyen din diktatörlüğüne gidiyoruz korkusunu ve kendi sıkıntılarını anlatıyor ve soruyorlar:

"Umutlu musunuz?"

Bu soru yalnız Almanya'da ve Kuzey Kıbrıs'ta değil, bu soru Türkiye'de ve her yerde hep karşımıza çıkan ***'fin de siècle'*** sorusu... XX. yüzyılın son yarısı umut ve kuşku çağı olarak anılacaktır.

Kitaplar imzalanıyor, sesler ve yüzler yerleşiyor hafızalara ve bir Türk lokantasında sürüyor gecenin sohbeti.

Çok soğuk Kuzey kış gecesi yüzümüzde tokat gibi patlarken eve (Duisburg'a) dönmek üzere edebiyat turnesinin öbür ayağıyla tanışıyoruz. Arabası ile daha önceki yazarlara da eşlik eden bu ilginç adam, *fotoğrafçı Hamdi Ergün*. Üstelik Tayfun Demir'in aksine güler yüzlü ve konuşkan. Fakat zamanla anlaşılacağı gibi bu ikisi zıtlıklarıyla oluşturdukla-

rı denge kadar birbirlerine duydukları güven ve sevgiyle de bir serüven filminin/romanının unutulmaz kahramanı olacak kadar muhteşem bir ikili.

Hamdi Ergün, daha o ilk akşamdan başlayarak okuma etkinliğine katılanların sayısı ve kalitesiyle ilgili farklı yorumlarıyla renkli kişiliğini ele vermeye başladı. Henüz yıldız falının (ah pardon, astroloji) uzmanlık konusu olduğunu bilmiyorduk tabii...

Sulhi'den çıt yok. Arabanın arka koltuğunda oturup dinliyor, Hamdi Ergün'ün fotoğrafçılık bilgisini tartıyor.

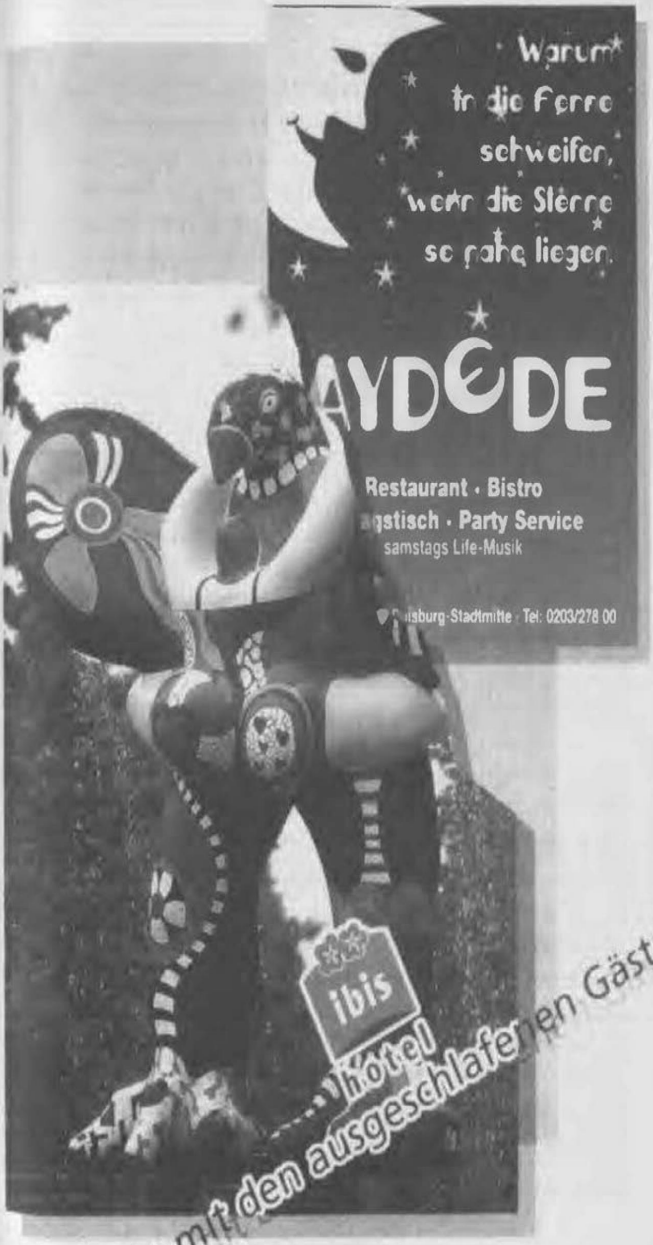
"Burçlarla, yıldız fallarıyla ilgisi fazla bir fotoğrafçı görünce işi sıkı tutarım, önce çektiği fotoğraflara bakalım hele!" diyor. Sonra soruyor:

"Hangi burçtanmış bu?"

Ertesi akşam Bergish Gladbach'a gidiyoruz. Şehir kütüphanesinde Almanca okumayı Johann yapıyor. Carl Koss'un Almanca'ya çevirdiği *Kırk Yıllık Dostum Sulhi* adlı öyküde işlenen iki erkek arasındaki dostluk temasının Almanya'da fazla ilginç bulunmayacağını fısıldayan bir Alman edebiyatçıya inat, hikâyedeki evrensellik Almanları etkiliyor, uzun uzun soruyor, irdeliyorlar. Edebiyatseverler dünyanın her yerinde, zevkleri incelmiş, duyarlı insanlar.

O gece Duisburg'a dönünce Hamdi Ergün bizi Aydede'ye götürüyor. ***Aydede***, hem Türklerin, hem de Almanların uğrak yeri bir Türk lokanta-barı, Cuma geceleri saksofonuyla Türk şarkıları çalan bir öğretmene denk düşmenin de keyfiyle nefis sıcak mezelerimizi yiyoruz. Ayrıca Salvatorweg 16 numaradaki Aydede'yi, oralara yolu düşenlere önermeyi kararlaştırıyoruz.

Sulhi'nin, Hamdi Ergün'e karşı hâlâ soğuk, hatta biraz kaba davrandığını bile düşünüyorum. Belki de gerçekten birçok fotoğraf sohbetine karşın hâlâ Hamdi Ergün'ün çektiği tek bir fotoğrafı bile göremeyişimizden... Bence Sulhi

Warum
in die Ferne
schweifen,
wenn die Sterne
so nahe liegen.
AYDEDE
Restaurant · Bistro
gstisch · Party Service
samstags Life-Musik
isburg-Stadtmitte · Tel: 0203/278 00
ibis
hôtel
Die mit den ausgeschlafenen Gästen

yanılıyor. Hamdi Ergün'ün bir bütün olarak çizdiği karakter için artık kanıt, belge aranmamalı. Kayseri'den kalkıp önce Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim öğrencisi olmak için İstanbul'a, sonra, dünya görmeye Avrupa'ya giden, yüz İngilizce sözcük cebinde, yarı boş çantası sırtında Paris yollarında otostop yaptıktan sonra şimdi Almanya'da fotoğrafçılıkla iştigal ettiğini söyleyen birisi, kesinlikle öyledir. Bana roket teknisyeni ya da düşleri onarma uzmanı olduğunu da söyleseydi, sorgulamazdım. Kesinlikle öyledir.

"Senin zıpırlıkların beni ilgilendirmez, önce işini görelim, sonra ciddiye alırız!" diye kesip atıyor Sulhi.

Hannover'e yaptığımız tren yolculuğu da kısa sürüyor. Çokkültürel Almanca-Türkçe gazete *Arkadaş*'ın yöneticileri beni karşılıyorlar. İçlerinde şairler, gazeteciler var.

Aynı akşam elli kişilik bir gruba *Kırk Yıllık Dostum Sulhi*'yi okuyorum. Öykü bittiğinde salonda çıt yok! Onlar benim yüzüme bakıyorlar, ben onların. Arkada oturan Sulhi'ye bakıyorum, sanki orada değilmiş gibi ilgisiz, bir broşürü okumakta.

"Bizler," diyorum sessizliği bölerek, "bizler duygularımızı göstermenin aşırılık, zayıflık, bu nedenle ayıp, hatta günah sayıldığı bir kültürden geliyoruz. Neyse ki yeni kuşaklar kısmen bu tabuları aşıyor. Örneğin, bir yazar bir hikâyesini okuduğunda, beğenince alkışlıyor, beğenmezlerse sizin gibi sessiz kalıyorlar."

Yüzüme bakıyorlar, kısa bir kararsızlıktan sonra bir alkış kopuyor, ilk kez kendimi zorla alkışlatıyorum. İyi de oluyor, salonda rahat ve neşeli bir hava esiyor, yazdıklarımı ve düşüncelerimi beğenenler ve beğenmeyenler konuşuyor, bol soluklu, çok uzun bir edebiyat akşamı yaşanıyor. Gece, kalabalık bir grupla İspanyol lokantası La Poseda'da Türkiye'nin ve edebiyatın konuşulduğu balık yemeğiyle sürüyor.

Ertesi sabah, Hannover'den Duisburg'a gidecek trene binmeden önce beni yolcu etmeye gelen, *Arkadaş* gazetesinden üç Türk gazeteciyle kahve içmek için bir lokantaya giriyoruz. Günlerden pazar, öğle olmak üzere. Lokanta, daha çok varlıklı orta yaş ve üstü Alman çiftlerin yemek yediği bir yer, barok döşenmişliğin ağır atmosferine karışan yağlı domuz eti kızartması kokusuyla tanımlanabilir. Açıkçası, kahve içmek için hiç de uygun bir yer değil. Ama tren istasyonuna yakın ve artık oturduk bile.

Yalnızken kahve içmek için girdiğim kafelerde İngilizce konuşan bir turist resmi verdiğim için, çoğunlukla Amerikalı turiste gösterilen sempatiyle karşılandığım Almanya'da, Doğu Akdenizli/Ortadoğulu olduklarını anlamanın güç olmadığı Hannoverli Türk gazetecilerle Türkçe konuşarak oturduğumuz masanın bir anda nasıl göz hapsine alındığına şahit oluyorum. Bakışlardaki rahatsız ifade ve hor görme, güçlü bir negatif enerjiyi oturduğumuz masaya taşıyor.

"Sen de hissediyor musun?" diye soruyorum Sulhi'ye.

Uzun boyu, açık renkli gözleri ve daha çok Batılılar'a özgü keçi sakalıyla oldukça Avrupalı bir fiziği olan Sulhi kahvesini yudumluyor ve azarlar gibi bağırıyor:

"Artık hissetmesi mi kalmış a kızım, dayak yemiş gibi acıyor etlerim!"

Sözlere ve davranışlara dökülmeden yaşanan bu aşağılamayı unutalı yıllar olmuş. Çünkü son yıllarda 'Kuzey'in rotası hep Kanada ve Amerika'ydı ve oralarda Zenciler, Kızılderililer, Latin Amerikalılar bu iş için daha revaçta sayılıyorlar!

Almanyalı entelektüel Türkler bu sessiz aşağılama ve dışlamadan rahatsızlar, bu konuda çok dolular. En yakın dostlarının bile şakalarında yatan kimi bilinçaltı horgörüden, beceriksiz birer çocuk yerine konmaktan fazlasıyla incinmişler. Almanya'ya yerleşen ve orası için çalışan birinin daima bir 'outlander' kalmaya mahkûm olduğunu söylü-

yorlar. Alman sosyolog, psikolog ve politikacıların bu bulgulardan yararlanması gerektiğini düşünüyorum.

Dönüş yolunda, trende Julian Barnes'in *Flaubert'in Papağanı* adlı romanını okuyorum, Barnes'ı yine çok zeki ve yetenekli bularak bir kez daha hayran oluyorum. Sulhi ise hiç konuşmadan camdan dışarıyı seyrediyor, bir şeyler düşündüğünü biliyorum. İki gündür hiç fotoğraf da çekmiyor.

Ertesi gün Essen, sonra Düsseldorf, Duisburg kütüphaneleri, çok karlı karnaval (Fasching) gecesi Wuppertal, Bielefeld Kültürevi ve en son da Frankfurt.

Frankfurt'ta edebiyat gecesinin ev sahipliğini EATA üstleniyor. Avrupalı Akademisyen Türkler Birliği'nin kısaltılmışı olan EATA, üzerinde durulması gereken bir kuruluş. Çoğu Almanya'da doğmuş veya uzun süredir orada yaşayan üniversite eğitimli, meslek sahibi ikinci, hatta üçüncü kuşak Türklerin oluşturduğu, dinamik, çağdaş ve akılcı bir grup.

Şimdiye dek daha çok işletme ve ekonomi konularında konferanslar düzenleyen EATA'nın ilk edebiyatçı konuğu oluşum, genç yöneticilerde heyecanlı bir ruh hali yaratmış, onlara sık sık keyfimin yerinde, her şeyin yolunda olduğunu söyleme ihtiyacı hissediyorum.

Oldukça kalabalık bir izler topluluğuyla çok yoğun bir edebiyat akşamı yaşıyoruz Frankfurt Üniversitesi'nde. Bir istek üzerine Sivas'ta yakılarak öldürülen şair Metin Altıok için yazdığım ağıtı okurken hem ben, hem salondakiler fazlaca duygulanıyoruz. Bir edebiyat toplantısını salt politik, felsefi ya da kuramsal bir başka toplantıdan ayıran sihirli formül de bu olsa gerek. Edebiyatın güçlü evrensel etkisi de aynı formülde aranmalıdır.

Metin Altıok için gözyaşlarını tutamamış, ama sözde burnu akmış gibi davrananlardan biri de Sulhi. Bunu gizlemek için o akşam davet edildiğimiz Türk lokantasında en çok konuşan, anlatan Sulhi...

O gece resmen biten edebiyat turnesine karşın Frankfurt benim için son durak değildi. Sulhi'yle vedalaştık. Ben Berlin'i görmek zorunda hisseden bir şehir romantiği, Sulhi ise bu gezinin edebiyat yıldızı. Frankfurt'ta birbirimizden ayrıldık. O, Bodrum'a küçük stüdyosuna dönmek, ben Avrupa resmini tamamlayacak Berlin'le tanışmak üzere yollara düştük yeniden. O uçağa bindi, ben trene.

"Kendine iyi bak deli kız! Asıl işin yaşamak olsun! Arada bir beni hatırlarsın yeter..."

Sonra ikimize de hüzünlenme zamanı bırakmadan sözü değiştirdi çabucak.

"Şu Duisburglu ikiliye gelince..."

Tamam! İşte dananın kuyruğu kopuyor, Sulhi konuşacak!

"Bak o kütüphanede çalışan, her yaşta hep delikanlı kılıklı olanı, sıkı çocuk. Sessizliği, soğuk duruşu, öyle aksiliğinden falan değil, aslında biraz utangaç o! Kapalı kalmayı tercih ediyor. Fakat iyi ve akıllı bir adam. Bu, edebiyat turnesi mi ne diyorsun sen ona, işte bu organizasyona çok emeği geçiyor ve iyi bir iş başarıyor. Aferin delikanlıya!"

Sulhi bu işte.

"Öbürüne gelince... Onun fotoğrafçı olduğunu çok duyduk, elindeki makineler de iyi, ama bu mübarek adamın daha önce çektiği tek bir kare fotoğrafını görmedik ki... Sonra nedir o burçlar, yıldızlar muhabbeti öyle! O kadınlar da etrafına toplanıp ağızlarının suyu akarak dinliyorlar köftehoru!"

"Sulhi sen onu kıskandın mı yoksa?" diye soruyorum hınzırca.

"Hadi be sen de!" diyor bozularak. "Kendisi söyledi ya, ikizler burcu, kovayı kıskanmazmış diye!"

Kucaklaşıyor, gülümseyerek ayrılıyoruz.

Berlin'e gidecek süper hızlı, iki katlı trenin önünde durup Sulhi'nin arkasından bakıyorum. Kısacık tanıdığım, bir

orta şekerli Türk kahvesiyle kırk yıl dostu olduğum Bodrumlu fotoğrafçı Sulhi'yi şimdiden özlediğimi hissediyorum. Onu uzun zamandır özlüyorum aslında. Sık sık konuşuyorum onunla. Diyorum ki:

"Bak artık seni Almanyalı Türkler ve Almanlar da tanıyor Sulhi!"

"Aamaaan be deli kız!" diyor. "Milliyetin, dilin, coğrafyanın beş paralık önemi olmadığını, asıl işin şu yürekte yattığını benim yaşıma gelince öğreneceksin. Boşver beni tanıyanların sayısını falan. Sevmesini, hayattan zevk almasını bilmiyorsan bi boka yaramazsın! Sök at o kalbini o zaman!"

Berlin trenine binerken gülümsüyorum. İstasyonda beni geçirmeye gelen EATA'lı gençlere el sallıyorum. Onlar Sulhi'yi göremiyorlar. Aslında benden başka hiç kimse Sulhi'yi göremiyor. Bodrumlu fotoğrafçı Sulhi tam on yıl önce altmış yaşında pat diye ölmüş çünkü. Tek bildiğim, ölümüne neden olan şeyin 'kalbi' olduğu[1].

Berlin treninde yanımda oturan ve walkmenden dinlediğim Virginia Woolf kasetiyle çok ilgilenen orta yaşlı Alman kadın konuşuyor yol boyunca. Fakat konuştukça uzaklaşıyor sesi, yabancılaşıyor... Ben Sulhi'yi özlüyorum, ben Berlin'i düşünüyorum. Edebiyat turnesi sırasında yaşadıklarım ve öğrendiklerimi toparlamaya çalışıyorum. Camda gördüğüm suretimin dudaklarındaysa pastel bir gülümseme...

1) İlgilisi için not: Sulhi ile ilgili daha fazla bilgi edinmek isteyenler *Benim Adım Mayıs* adlı kitaptaki *Kırk Yıllık Dostum Sulhi* adlı hikâyeyi okuyabilirler.

BÜTÜN DUVARLAR YIKILMAK İÇİN YAPILIR!

Almanlar 1989 yılından beri duvarın yıkılışını kutlamak için sokaklara dökülüyorlar. Berlin semalarında rengârenk havai fişekler patlıyor, bir ağızdan şarkılar söylüyor, dans ediyor, içiyorlar...

Berlin duvarı yıkıldı!

Çocukken beni içinde devlerin, cinlerin, ejderhaların cirit attığı masallardan daha çok ürküten Berlin Duvarı yok artık!

Duvar yıkılmıştı, duvar yoktu şimdi!

Zorbalığın, dehşetin, baskının en somut sembollerinden biri daha yok edilmişti.

Hiç yıkılmayacakmış gibi kaskatı, sonsuz, kalın, sevgisiz

ve utançla yükselen Berlin Duvarı da sonunda yıkıldı.

O günkü sevincimi asla unutamam! Ben de kutladım. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesini doğumgünümle birlikte kutladım.

Bu 'duvar'ın yıkılması için 34. doğumgünümü beklemeliymişim demek ki...

20. yüzyıl çocuğu olmaktan gurur duymuş son kuşaktan olduğumu düşünüyorum sık sık. 1955-1960 arası doğanların temsil ettiği bu kuşak, iki adet dünya savaşının bir miktar geride bırakıldığı ama hâlâ etkilerinin unutulmadığı bir döneme denk düşen çocukluk yıllarının heyecanıyla erken etiketlenmiş bir gururu otuzlu yaşlarına dek taşıdı.

Nasıl olmasın ki; 1960'lı yıllarda Türkiye'de büyüyen çocuklar da bütün dünyada esen barışa özlemli, daha hakça ve insanca düzen umutlarıyla söylenen şiir ve şarkılardan nasibini alıyordu. Hiroşima'daki Amerikan, Avrupa'daki Nazi barbarlığının utancı, bir daha tekrarlanmayacağına dair dersler alındığı sanısıyla tarih müzelerine hapsolmuş, içinde Türkiye'nin de yer aldığı Birleşmiş Milletler Topluluğu ve NATO gibi birleşik güçler oluşturulmuştu. Hemen ardından Macaristan, Çekoslavakya, Vietnam, Afganistan ve Bosna işgal ve savaşlarının yaşanacağı akla bile getirilmemişti. (Şeytan kulağına kurşun!) Asıl önemlisi, bu çocuklar daha iyi bir dünya kurmak için bizzat kendilerinin de çok önemli işlevleri olacağına inanan son jenerasyondu. Yani biz aslında XX. yüzyılın son idealist ve romantik kuşağı da olduk!

Doğrusu ben bundan ötürü bazı kuşaktaşlarım gibi acı çekip suçluluk falan duymuyorum. *Biz ne Hippi olduk ne Yappi!* Bu anlamda hiçbir etiket taşımadık. Beatles şarkılarına ve devrimci sloganlara ucundan yetiştik; kimilerini anlamaya çalıştık, kimilerini daha kavrayamadan dönem değişmişti bile... Yine de içimizde bunlardan ders almayı bilenler oldu. Sanıyorum kuşağımın en şanslı olduğu nokta, ideallerindeki saflık ve özgüvendi, ki bizden sonraki çocuk-

lar en çok bunun eksikliğiyle ya çok fazla maddiyatçı oldular ya da boşlukta yalnız kaldılar. Hiç suçları olmadan bu kötü cezaya çarptırılan 80'li ve 90'lı kuşakların, dedesi ve ninesi yaşındaki şarkıcı, sanatçı ve siyasetçilere daha önce örneği görülmemiş biçimde takılıp kalmasının nedenlerinden birinin bu olduğunu düşünüyorum.

İşte Berlin'e giden süper hızlı trende otururken bir yandan *Berlin Duvarı*'nın kalıntılarına, 'İşte buraya kadar!' diyecek olmanın provasını yapıyor, bir yandan da kuşaklar arası farklar konulu Buketçe tezlerimden birini geliştirmeye kafa patlatıyorum. (!)

Duvar insanları özgürlüklerinden ve/ya sevdiklerinden zorla, baskıyla ayıran bir sembol olmuştur edebiyatta. Aklıma ilk gelenler Sartre'ın, Nâzım'ın ve Atillâ İlhan'ın 'duvar'larıdır. Oysa *dağlar* mecburiyetten ayrılığı simgeler ve *dağlar* doğanın insana baş eğdiren gücünün bir belirtisidir. Kaldı ki, insanoğlu ve insankızları artık birçok konuda doğanın beğenmedikleri kurallarına karşı, yine bir doğa ürünü olan insan beyninin yaratıcılığıyla karşı koyabilmenin keyfini en çok 20. yüzyılda tattılar. İşte 'duvar' kavramı bu bağlamda daha da negatif yüklerle ağırlaşıyor. Doğayı ehlileştirmede belli bir ölçüde başarılı olan insan beyni, kendi yarattığı kavram ve/ya nesnelere karşı aynı şekilde başarılı olamamaktadır. Belki de doğa insana en büyük rakibi olarak yine insanı yaratarak en büyük kazığı atmış ve çok eğlenmiştir. Ve bizler de dinozorlar gibi kendi türümüzü kendimiz yok ederek sonunda yeryüzü canlılar müzesinde sergileneceğiz-dir?..

Duvar'ın 20. yüzyıldaki adı Berlin oldu. (Büyük Çin duvarına Türkçe'de Çin Seddi diyor olmamızda Orta Asyalı atalarımıza kıyak geçmenin mi, yoksa tarihi zaman aşımının mı rolü olduğunu size soruyorum???)

Berlin *Duvar*'ının üstündeki dikenli tellere takılıp sarkan cesetler ve *duvar*'ın bir ucundan çaresiz ağlayarak bakan

acı çekmiş insan yüzleri çocukluk belleğime sinmiş siyah-beyaz gazete fotoğraflarıdır. Henüz manevi *duvar*'ları anlamak için çok genç sayılan bir çocuk için ilk *duvar*'ın böyle somut ve uygar Avrupa denilen yerin göbeğinde bulunması fazla çelişkili, fazla karmaşıktır. Belki de bu yüzden o çocukların hayatlarında *Berlin Duvarı* çok belirleyici bir anlam taşımıştır. Ve yine bu yüzden savaştan on yıl sonra, üstelik savaşa katılmamış bir ülkede doğan bu çocuk, Norveç'e ekoloji okumaya gittiğinde mesleki yayınlardan çok bütçesini zorlayarak İkinci Dünya Savaşı, Nazizm ve Berlin Duvarı'yla ilgili albüm ve kitapları toplamıştır...

İki çeşit karabasan görürdüm çocukken: Ya İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Nazi şiddeti ve sonrasındaki *Berlin Duvarı*'nda ölenler ya da Halide Edip Adıvar Hanım'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanındaki kadın öğretmeni taşlarla döverek öldüren yobazların şiddeti... Politik, ekonomik, dini, ırksal... Adı ne olursa olsun şiddet ve baskı dünyanın neresinde olursa olsun çocukları çok etkiliyor! Tanrıya şükür ki, güzel ve umutlu düşlerim çoğunluktaydı...

Berlin'e yaklaşırken aynı tren yollarından ölüme götürülen insanların vagonlara hayvanlar gibi tıkılarak yollanışını görür gibiydim. Gözümün önünden yüzlerce görüntü akıp gidiyordu ve aradan yalnızca yarım yüzyıl geçmişti.

Ben vardığımda karlar altında bir Berlin karşıladı beni. Soğuk, düzenli, şık ama umduğumdan çok daha küçük ve sandığımdan daha albenisiz bir kent. Oysa gezgin ruhlu bir başka şehir romantiği dostum, "Berlin olmadan Avrupa eksik kalır!" dememiş miydi? Berlin bu ilk tanışmamızda geçmişinden hiçbir iz göstermemeye adeta çabalıyor, belki de utanıyor...

Eski arkadaşlar, eski eşler olur da eski sevgili olmaz mı? Her şeyin şimdiki zamanı olduğu gibi geçmişi ve eskisi de var elbette. Geçmişten kalmış ama hâlâ taze bir karanfil elinde, bir eski sevgili tren istasyonunda beklemekte. Artık

iki arkadaş olarak kucaklaşıyor, yıllar önce birlikte gitmeye kavilleştiğimiz, adını ünlü bir Alman yazardan alan sanatçılar kafesinde kapuçino içiyoruz. Bazen geçen zamanın izlerini yakalayıp gülüyor, bazen dalıp gidiyoruz... Yaşam, soğuk Berlin akşamında camdan bakıp nanik yapıyor bize...

Aynı akşam Svenja katılıyor aramıza. Eski sevgilinin şimdiki sevgilisi. Uçuş yorgunu Svenja, Alman havayollarında hosteslik yapıyor. Onun yol maceralarıyla bizim masaya yatırdığımız anılar arasında kopuk kopuk ilişkiler kurmaya çalışıyoruz; olmuyor. Svenja biraz dinlenmek için uzanıyor. Gece bir İtalyan lokantasında cümbür cemaat yemek yiyoruz. Berlin'de Alman şarabı yerine Akdenizli şarapların daha popüler olduğunu görüyorum. Bunun tek nedeni daha ucuz oluşu değil elbette. Hâlâ Berlin Duvarı'nın kalıntılarıyla tanışmadım! Svenja mesafeli kibarlığıyla beni inceliyor, bakışlarını sık sık üzerimde hissediyorum. (Ey eski sevgili, nasıl da merak uyandırırsın yıllar sonra bile!)

Ertesi sabah berbat soğuğa ve kar fırtınasına aldırmadan yollara düşüyoruz. Yol boyunca konuşulanlardan Batı Berlinliler'in bana Doğu Berlin'i bir yük, bir sakat organ gibi taşıdıklarını dolaylı olarak anlatmaya çalıştıklarını seziyorum. Bu sezgim sonraki günlerde doğrulanıyor. Doğu Berlin'in yoksulluğu ve geri kalmışlığından utanıyor gibiler, fakat bir üveylik meselesi de uydurulamadığından, bu Doğulu kardeş biraz sıkılarak sineye çekilmeye çalışılıyor! Oysa Berlin'de tanıştığım birçok insan Doğu Berlin'de ortaya çıkan yeni iş olanaklarından yararlanarak hayatını kazanmakta.

Ve nihayet bir köşesinden, ucundan duvarı görüyorum.

"Aman Tanrım bu muymuş?" diyorum önümde duran küçük, alçak, bücür duvarın kalan parçasına bakarak... Yıllarca insanlara yalnızca keder ve acı veren duvar, önümde zavallı biçimde kalan parçalarıyla duruyor. Hemen bütün turistik dükkânlarda şık ambalajlarda duvar parçaları satılıyor. Bir tane alıyorum.

"Duvar turizmini Türkler başlattı," diyor bahçe mimarı Berlinli arkadaşım. (O bir Fransız-Alman melezidir.)

Sonra Brandenburg kapısı, onarım halindeki Reichstag binasını seyrediyorum uzaktan. Hepsi de küçücük görünüyor gözüme. Kameraların abartması ya da bir çocuğun gözündeki büyüteçte değil suç! Onları bana kocaman gösteren, temsil ettikleri zulüm, baskı ve şiddetti...

Sık sık küçük bar ve lokantalarda mola vererek ısınıp sıcak bir şeyler içiyor, atıştırıyoruz. İşkolik Almanların katı iş ahlâklarına inat, Berlinli arkadaşım benim için şakacıktan hastalanıyor ve işe gidemiyor. Böylece orada kaldığım sürece bana kılavuzluk ediyor. (Yıllar önceden verilmiş sözü vardı!)

Ünlü Ku'damm Caddesi, renkli dükkânlar ve zengin kitapçılar geziliyor. Berlin Teknik Üniversitesi'ne, savaş sırasında çok önemli bilgi alışveriş noktası olan Check point Charlie ve Küçük İstanbul'a uğranıyor. Ama bütün bunlar işin turistik yanı ve Berlin'le hâlâ barışmış değiliz.

Cezayirli mimar Mustafa Kemal ve Berlinli tarihçi Peter'le tanıştıktan sonra biraz yatıştığımı anlıyorum. Çünkü onlar da farkında... Ve *farkında olmak* nane serinliğinde bir merhem gibi örtüyor Berlin'e dair yaralarımın üstünü. Merhem şeffaf!

Şimdi ibret-i âlem için zavallı bir yıkıntı olarak bir kısmı korunan 'duvar'a son kez bakıyorum. Bütün duvarlar yıkılmak için yapılır!

HIDRELLEZ'LE GELEN BEBEK BEY

Gezginlerin çocukları yollarda doğar.

Dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun tüm dişi insanlara yapılacak en insani çağrılardan biri hiç kuşkusuz: *"Ey kadınlar, 30 yaşından önce anne olmayınız!"*dır. Bunun, özellikle bizim gibi, kadının tek yaratıcı gücünü ve üretkenliğini çok (erkek) çocuk doğurmaya indirgemiş kültürlerde, *"size tanınan tek var oluş nedenini yok edin!"* anlamına geldiğinin pekâlâ farkındayım. Kadınlarını damızlık hayvan gibi gören kültürlerden birinin mensubu olarak, bu nedenle ekonomi ve uygarlık alanlarındaki kaybımızın üzerine bir tahlile girmek yerine, bu çağrıyı önce göreceli olarak hayatın diğer alanlarında da yaratıcı ve başarılı olma şansına

NEONATAL ASSOCI
ROYAL VICTORIA HO

687, AVENUE DES PINS OUES
MONTRÉAL, QUÉBEC
H3A 1A1

(514) 844-3853
482-4039

SERVICES RENDERED TO:

BY UZUNER

DATE	DESCRIPTION
May 10,	Circumcision

Paid cash
Daniel Fau
FAU

Aerocar
SERVICE AÉROPORTUAIRE
AIRPORT SERVICE
Renseignements Information
(514) 397-9999
RECU DU PASSAGER
PASSENGER RECEIPT

Si à l'achat de votre billet vous avez obtenu la portion reçu seulement ou si vous avez payé en fonds Américain pour un billet Canadien veuillez nous contacter à notre bureau de verification interne (514) 937 5311

If you purchased only the receipt portion of a ticket or paid U.S. funds for a Cdn. ticket please contact our internal audit dept. (514) 937-5311

AEROPORT INTERNATIONAL DE MONTREAL
MONTREAL INTERNATIONAL AIRPORT
(MIRABEL)
CENTREVILLE DORVAL
$11.75 CDN TPS incl/ GST incl.

M 03035

BCY Uzuner Bankat [illegible]

sahip *kentli genç kadınlara* yöneltmek gerekir, diye düşünüyorum. Çünkü bir yerden başlamak zorundayız.

Neden 30 yaş? Çünkü en anlayışlı ve paylaşımcı erkekle olduğunuzu sansanız bile anne olduktan sonra *asıl iş* sizin yani, annenin üzerine kalacaktır. Bunu zaten ya bilmektesiniz ya da öğreneceksiniz. Bu yazıyı okuyan baba olmuş erkekler de ellerini vicdanlarına koyarlarsa, bana hak vereceklerdir. Annenin asıl işi denen meme-mama-kaka-uykusuzluk-aşılar-çiş-diş çıkartmalar değildir aslında... Evet, bunlar çok ama çok yorucudur. Kendinizi aniden yalnızca ama yalnızca ev işi yapan ve bebek bakan bir kadın olarak bulur ve onca yıllık eğitim, deneyim ile düşlerinizin parmaklarınız arasından kayıp gittiğini, hüzünlü bir haksızlığa uğramışlık duygusuyla seyredersiniz. Bu bunalıma doğum sonrası eski düzeylerine dönmeye çalışan hormonal sisteminizin kimyasal etkisi de eklenince *lohusalık hastalığı* denen *'Baby-blue'* krizi başlar. Kimi kadınlarda bu depresyon (kendinden nefret etme, suçluluk ve öfke) aylarca sürse de, sonunda mutlaka geçecektir. Çünkü Tanrıya şükür ki, bebekler büyür, yemeklerini kendi kendine yiyen, tuvaletin ışığını yakıp-söndürebilen ve popolarını yıkayabilen çocuklara dönüşürler. Ayrıca bu konularda annenizden, parayla tutacağınız bir bebek bakıcısından, ana okulundan ya da 'yaşam-ortağınız'dan yardım alabilirsiniz. Ama anne olmanın *asıl ağır işi, kendi egonuzun önüne geçecek bir küçük hanım ya da beyle burun buruna oluşunuzun şokudur.* Ve bunu yalnızca anne yaşar! Bu nedenle çocuk daima ve en önce anneye aittir ve istisnalar (yer yer hormonal olan) bu kuralı bozmaz. Evet, *anne olmak, egonuza gem vurmayı öğrenmek demektir* ve bu, kariyer ve yaşam tutkunuz, enerjiniz ve düşleriniz için sadece duygusal değil, buna bağlı olarak fiziksel bir engel de oluşturur. Ama 30 yaşlarında artık bir(kaç) baltaya sap olmaya başlamış, kendi zayıflık ve güçlüklerini fark etmiş bir insan olarak anneliğe karar vermek kadının işini biraz daha kolaylaştırıyor.

Ben böyle yaptım. 20 ile 30 yaşlarım arasında hep çok istediğim gibi, sırtımda çantam, tek başıma uzun (tren) yolculuklarına çıktım. Farklı ülkelerde yaşadım. Öğrenimini gördüğüm biyoloji ve çevre bilim üzerinde araştırma ve çalışma şanslarımı kullandım. Farklı kültürlerden dostluklar ve aşklar yaşadım. Aynı zamanda büyük hâyâl kırıklıkları, yalnızlıklar, parasızlık ve sıkıntılar yaşadım. O yaşlarda her biri tamamen eğlence olan ve birbirine hiç benzemez kısa işlerde çalıştım ama hepsini ciddiye alarak, iyi yapmaya özen göstererek; çocuk bakıcılığından garsonluğa. reklamcılıktan turizmciliğe, akademisyenlikten dil öğretmenliğine kadar deneyim kazandım. Derken 30 yaşlarımın başında bir merak, bir merak ki sormayın. "Acaba anne olmak nasıl bir şey? Acaba benim çocuğum nasıl bir şey olur?" Öyle aniden, pat diye gelmedi bu merakla karışık annelik hevesi bana. Usul usul, yumuşacık ve sıcacık yaklaştı, kanıma girdi... Sanıyorum adına ister doğa, tabiat ister Tanrı deyin, o düzen, hormon denen sihirli kimyasal sıvılarıyla dişi insanların *çoğuna,* tıpkı ağaçların baharda çiçeğe durması gibi, anne olma arzusu yüklüyor. Tabiat, bütün canlıların üremesi ve türlerin devamını sağlamak zorunda ne de olsa.

Hayır sanmayın ki, gece gündüz anne olmayı düşünüyordum ama kendimi bunu gizlice düşünürken ve hülyalı hülyalı gülümserken sık sık yakalıyordum. Bu sıralarda şaşırdığımı da itiraf etmeliyim. Çünkü, yirmili yaşlarımda üniversite bitip de toplumsal kurallara göre artık evlenip çocuk sahibi olmam bütün kızlar gibi bana da empoze edilirken, bu benim aklımın ucundan bile geçmezdi. Benim, toplumun isteklerine hiç benzemeyen kendi ideallerim vardı. Gezginlik, yazarlık, bilim kadınlığı, büyük aşklar yaşamak ve uzak diyarlarda dolaşmak ve daha neler neler... Zaten çocukken mahallede *astronot ve denizaltı kaptanı olmayı isteyen tek çocuk* bendim! Ve tabii idealimdeki bu manzaraların hiçbirine kucağında ve sırt çantasında bebeklerle çekilmiş bir Buket fotoğrafı uymuyordu.

Oysa liseden ve üniversiteden kız arkadaşlarımın çoğu hemen evlenmiş ve anne olmuşlardı. Onları asla küçümsemedim ama onlar adına ciddi ciddi üzüldüğüm oldu. İçlerinde anneliği biraz daha geciktirse (vakti ve enerjisi kendine kalacağından), çok başarılı bilim kadını, iş kadını olacaklar vardı. Eğer bazıları, bu yazıyı okuyanlar arasındaysalar, onlarla şu anda göz göze geliyoruz demektir. Özellikle sen *Müge;* üzüm gözlü, zeki kız, içimde derin bir özlem ve hüzünsün.

"Ama rahat bırak, onlar böyle mutlu," diyorsanız, mutluluk elimizdekilere şükretmek sırasında iç geçirişimizde gizli kalan hüzün mü, yoksa ilk gençliğimizde düşlediklerimizden birçoğunu 'kendi emeğim ve azmimle başardım' düşüncesindeki sevinç mi diye sormak isterim. Ama tabii karar sizin, yaşamınız sizin. Ve elbette herkes kendi karakterini yaşar.

Anne olmaya karar verdiğim sırada fena halde âşık olmuştum. Âşık olduğum adam yeni boşanmış ve iki liseli çocuğu ve bu durumdakilere özgü sorunları olan biriydi. Tam o sırada, yıllardır gitmeyi düşlediğim okyanus aşırı bir ülkeye, uzun süreli yaşamak ve çevre bilimci olarak çalışmak üzere yola çıkmaya hazırlanmaktaydım. Bu gidiş için aylarca yazışmış, çalışmış, her türlü bürokratik işleri kan ter içinde halletmiştim. Ama hem sırılsıklam âşıktım, hem anne olmak istiyordum, hem gidiyordum ama, gidemiyordum da işte... Sevdiğim erkek işi ve çocukları yüzünden buraya sımsıkı bağlarla bağlanmış biriydi; yani iş ve aşk hayatım Arap saçına dönmüştü yine!

Yola çıkışım ancak iki uzun yıl sonra gerçekleşti. Artık kazandığım haklar yanmak üzereyken, tam son anda kitaplarımı, defterlerimi, yazmakta olduğum *İki Yeşil Susamuru* adlı *ilk* romanımı kapıp Montreal'e giden bir KLM uçağına yetişmeyi başarmıştım. Yanımda hâlâ âşık olduğum adam, karnımda yaşadığım sürece âşık kalacağım bebek... Evet, hamileydim!

Tabii burada kısaca anlattığım kadar kolay, böyle neşeli ve aşk dolu koklaşmalarla gerçekleşmedi istediklerim. Gerçekten istemekle, istenileni gerçekleştirmek arasında sadece emek, azim ve iç disiplin yatmaz. Ardında, büyük sancılar ve dehşetli kırıklıklar da vardır. Kısaca, yani çok kısaca, arada bir ilk bebek kürtajı, bol bol uykusuz geceler vardı. Çünkü her şeyin bir bedeli mutlaka vardır ve başkalarının *yalnızca başardıklarına* bakıp onları *yalnızca şanslı* sananlar ya çok saf ya da aptaldırlar!

Montreal, daha sonra uzun zaman yaşayacağım, *benim kentlerim*'den biri olacaktı. Amerikan kültürünün ortasında Avrupalı ve Fransız kalmak gibi bir mücadele sonunda hüzünlü güzel bir melez yaratılmış, adına Montreal denmişti aslında. Montreal'i algılamaya çalıştığım ilk zamanları, karnıma sertçe yediğim dirsek ve tekme darbeleriyle hatırlarım daima.

Mirabel Havaalanı'nda bizi, ODTÜ'den ve Fransızca dil kurslarından arkadaşım, dünya vatandaşı, koca yürekli dost *Fatih Gökçe* ile o sıralar karısı olan *Montrealli Carole Roy* karşılamış ve bir süre evlerinde konuk etmişlerdi. Daha sonra Sherbrooke Semti, Benny Caddesinde küçük bir daire tutmuştuk. Bir çalışma masası, kitaplık, Fatihler'den ödünç bir kanepe, küçük bir tv, radyo, kaset-çalar ve bir yatak. Hepsi buydu. Ama doğmasına daha aylar olan *Bebek Bey* için (artık cinsiyeti belirlenmişti) hasırdan bir beşik sepet (IKEA) ve kanguru askı alınıp baş köşeye konmuştu. Şimdi, artık herkes işine dönebilirdi. Bebeğin babası İstanbul'daki çizgi film stüdyosunun ve lise öğrencisi çocuklarının başına dönmüştü, aylar sonra gerçekleşecek doğum için Montreal'e, yanıma gelecekti. Ben de kafama koyduğum gibi Montreal'deki projede çalışacaktım. Aman ne iyi! Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı ve *Bebek Bey* tam *Hıd-*

rellez günü 6 Mayıs 1990'da (sanki *Benim Adım Mayıs* der gibi), erkenden gelmeye karar verdi dünyamıza.

Geceydi. Çok sıcak ve nemli Montreal'deki minik dairede yatağa uzanmış, o sıralar Kanada'da çok okunan *Margaret Atwood*'un *Damızlık Kızlar* (A Handmaid's Tale) romanını okuyor, günlük defterime notlar alıyordum. Çok geceydi ve aniden yatağı sel bastığını şaşırarak fark ettim. Hayır, doğum öncesi kurslara katılmış, cimnastik ve nefes egzersizleri çalışmıştım. Bir biyolog olarak da bir bebeği anne karnında koruyan sıvı kesesini çoktan öğrenmiştim ama... İşte öyle hiç vakti değilken, bir gece, Montreal'de benim başıma gelince... İnsan önce inanamıyor, 'Yok canım daha neler...' falan diye düşünüyor ama suyun duracağı yok, neredeyse Benny Caddesini sel basacaktı.

Histerik kahkahalar atarak, Carole ve Fatih'i telefonla uyandırışım, onların korkudan patlamış gözlerle tam 6 dakikada kapımda belirmeleri ve Royal Victoria Hastanesi'nde tekerlekli sedyeyle doğum öncesi odaya götürülüşüm... Sanki bunlar benim başıma gelmiyordu da... Sanki bir film izliyordum da... Sonra yeşil tahtaya beyaz kalemle adımın yazıldığını görünce anladım. Madame Uzuner. Evet, anne olmama çok az zaman kalmıştı. Anne oluyordum!

24 saat sürdü. Bana aylarca gelen bir bekleme sırasında, benden sonra gelen kadınlar 'Push Push!' (it, it) sesleri arasında doğurup gidiyorlardı. Bense, Norveç, Hindistan, Fransız, İngiliz, Sri-Lanka, İrlanda, Rus kökenli doktor ve hemşirelerle tanışıp her nöbet değişiminde gelen yeni yüzlerle edebiyat, yolculuklar ve siyaset üzerine sohbet ederek korkumu yenmeye çabalıyor, ama korkudan çatlıyordum. Bu korkuyu erkekler bilmez. Çünkü bütün kadınların çocukluktan başlayan; *"o baş buradan nasıl çıkacak?" başlıklı bir fobisi* olduğu çok az konuşulmuştur. Üstelik bu, erkek çocuklarının sünnet fobisine pek benzemez. Etrafına bakan kız çocukları bu ürkünç olayın bir defalık olmadığını

hemen anlarlar. Bu arada bana Royal Victoria Hastanesi'nde verilen bilgi, su kesesi patladığı için 24 saat içinde bebeğin ya doğması ya da sezaryenle doğurtulması gerektiğiydi. Yoksa bebek enfeksiyon kapabilirdi.

Bilinç her zaman yardım etmiyor insana. Bilincimin bana yardımcı olmadığı bir durum daha yaşandı. Ve ben 24 saat boyunca omurgama yediğim epidürol iğnesine rağmen normal doğurmaya kendimi bir türlü ikna edemedim. Böylece, 5 Mayıs gecesi biterken, Montreal'de saat 23:30'da sezaryen için ameliyathaneye alındım. Kanada'da sezaryen sırasında annenin yalnızca belden aşağısı uyuşturulduğundan, anne bebeğinin doğumuna tanık oluyor ve onu hemen kucaklama şansını yitirmiyor. Fakat işte tam o sırada insan yanında, hemen yanıbaşında, elini tutacak, konuşacak ve naz yapacak sıcak bir insana nasıl da gereksiniyor, ah nasıl da!.. Halbuki o sırada kendime en yakın hissettiğim iki kişiden biri, annem kilometrelerce ötede İzmir'de haftalar sonra doğuracağımı sanmakta, belki hayır dualarını üflüyor bulutlara: (Ah bu benim deli kızım, neden herkesin kızı gibi annesinin dizi dibinde doğurmadı, dik kafalı şey!)

İkinci kişi olan, bebeğin babasınınsa, henüz bu âni olaydan haberi bile yok... İşte küçük mucizeler, ancak onlara inananlara nasip olur ya, aynen öyle oldu. Ben orada yapayalnız yatmış, kara kara düşünürken, belden aşağım tamamen uyuşmuş, kendimi artık bu hastaneden bıkmış ve bu durumda kalmaktan sıkılmış hissederken, yemyeşil ameliyat kostümleri içinde, başı kepli, ağzı burnu maskeli olarak bana gülümseyen bir çift göz dokundu yüzüme. Elinde buz küpleri, susuzluktan patlamış dudaklarıma sürüp bana Türkçe hikâyeler anlatan bu kişi Hıdrellez'de ortaya çıkan Hıdır ya da İlyas Peygamber olmasın! Hayır, bu Fatih'ti. Okul arkadaşım Fatih! Ama onu kan tutar! Nasıl olur da... O sırada şiddetli bir depreme yol açacak kadar güçlü bir

enerjiyle gözlerimden fışkıran minnet ve sevinç duygularını bir tek o anlamıştır. Sevgili, biricik Fatih, kan görmeye bile dayanamayan o güzel insan, yalnız kalmama dayanamamış, karısı içerde şaşkınlıktan küçük dilini yutarken, o doğuma katılıp bana moral vermeyi kabul etmişti. Daha sonra Fatih'in annesi de bu anlattıklarıma güçlükle inanmıştı.

Sezaryen de kolay olmadı. Tam başlayacakken, bitişik ameliyathanedeki annenin karnında yatan bebeğin kalbi durdu ve benim Birleşmiş Milletler'e benzeyen doktor ekibim onun yanına koşmak zorunda kaldılar. Böylece sezaryen de bir saat sarktı ve ben 24 saattir koruduğum kara neşemin ve histerik kahkahalarımın kontrolünü ilk kez orada, o ameliyat masasında bacaklarım felçli, başucumda yarın bana o sıralar Montreal'de en sevdiğim kafe *Frani*'de kahve ve peynirli kek ısmarlayacağına yemin eden Fatih'in yanında kaybettim. (Ne ilginçtir ki, o durumda bile, hâlâ ana dilimde bağırmıyormuşum.) "Gelin ve artık beni kurtarın!"

6 Mayıs sabahı Montreal saatiyle 00.25'de siyah saçlı, erken doğmasına rağmen kocaman bir *bebek bey* önce babası sanılarak Fatih'in kucağına verildiğinde yorgun ve mutlu gülümsüyordum. (Fatih, artık su götürmez biçimde oğlumun en yakın akrabalarından biridir. Kendisi, "senin yüzünden bir de EBE olduk!" der bu olağanüstü özel anımız için.)

Sonra onu kollarıma aldım ve "Demek böyle bir şeymiş!" diye seyrettim. (Elbette "Sağlıklı mı?" sorusunu çoktan sormuştum her anne gibi.)

Sanıyordum ki, artık bitti ve sırt ağrısız, mide bulantısız güzel güzel uyuyacağım. Ama hayır, asıl her şey o zaman başlamıştı ve ben bunu henüz bilmiyordum!

Altı gün her tarafımda tüpler asılı olarak kaldığım hastanede, o günlerde doğan en uykusuz ve gür sesli bebeğin annesi olmakla da ünlendim.

Şimdi bu yazıyı yazarken, yan odada, büyüdüğünde çizgi-romancı olmaya karar vermiş 8 yaşında, bana göre çok yakışıklı (kuzgun ve yavrusu hikâyesi doğrudur!) bir küçük adam, bilgisayarda CD oyunlarıyla hayli meşgul durumda. Onu büyütürken, daha önce kapısından içeri hiç adım atmadığım bir okulda eğitim görmekte, kendimi ve (çocuğum oğlan olduğu için) erkekleri daha iyi öğrenmekteyim. Doğa'nın anneye hormonlar yoluyla yüklediği o inanılmaz sevgi nedeniyle başkasına gösteremeyeceğim hoşgörü ve sabrı tepe tepe ve sömürerek kullanıyor. Tıpkı bizlerin bir zamanlar yaptığımız gibi. Annelik 30 yaşından sonra ve TABİİ isteyen kadınlar için mutlaka tadılması, yaşanması gereken marazî bir aşk ve bir tutsaklık!

Ve sakın unutmayın, *bir kadının bütün ömrü boyunca gerçekten ve gönülden affedebileceği TEK ERKEK oğludur!*

CAROLE'ÜN KURABİYELERİ

Kalp şeklinde, eflatun, metal bir kutuydu. Üzerinde yeşil çiçekler vardı. Sarı saten bir kurdeleyle fiyonklanmıştı. Kutu sıcaktı ve çok güzel kokuyordu. Koku o kadar albeniliydi ki, yalnızca iştah açmıyor, aynı zamanda insanı çocukluğuna doğru geri çeken büyülü düşler saçıyordu. Koku tanıdıktı ama adı çıkarılamayan baharatların gizemleriyle paketlenmişti. Tarçınlı, şekerli, vanilyalı lezzetlerin baştan çıkarıcı izlerini taşıyordu. Neydi bu koku? Neydi bu kekremsi, sıcak renkli koku ki, beni böyle etkilediği halde adını bir türlü bulamıyordum. Hani dilimin ucunda ama, bir türlü...

"Abimin karısı dün doğum yaptı," dedi Carole. "Ona zencefilli kurabiye yaptım."

Zencefil! Evet zencefil tabii...

"Kalanları kurabiye kavanozuna koydum, tadına bakmak istersen..."

Sonra bebek yeğenini ve yengesini ziyarete Royal Victoria Hastanesi'ne gitti.

Acele mutfağa koşup Carole'ün mis kokulu zencefilli kurabiyelerinden dört-beş tane yedim.

Zencefili çocukluğumun mutfağından tanımıyordum, annemin tadına doyulmaz kurabiyeleri arasında zencefilli kurabiye var mıydı? Şimdi pek hatırlamıyorum, ama zencefil sözcüğü yabancı da değildi çocukluk sözlüğüme. Bendeki asıl zencefil çağrışımı İskandinav ülkelerinde geçen ilkgençlik yıllarıma aitti. Kuzeyin uzun kışlarına renk katan tarçınlı, kırmızı sıcak şarap, 'glögi'nin içine kök zencefil konduğunu iyi hatırlarım.

Arapçası zencefil, İngilizcesi ginger (cincır) olan bu baharatın özgeçmişi kısaca şöyle: Zencefil, ıtırgiller familyasından olup, köksapları eczacılıkta kullanılıyor. Dönenceler bölgesinde yetişen bitkinin kökleri dövülerek toz haline getiriliyor ve ortaçağda tarçınla birlikte en çok sevilen baharatlar arasına katılıyor. Çin'de şekerlemelerde bol bol kullanılan zencefil daha sonra en yaygın olarak Anglosakson ülkelerinin mutfaklarına giriyor. Zencefil günümüzde pastalar, soslar, reçel, meyve ezmesi ve içeceklerde vazgeçilmez olarak Batı Hıristiyan damak tadında gelenekselleşmiş artık.

Tanıştığım ilk 'dünya vatandaşı' Carol Cassidy geldi aklıma. Onun Ginger Ale (cincırela) içmeye nasıl düşkün olduğunu hatırladım gülümseyerek. Limonlu bir gazoz olan 'Ginger ale' Amerikalı çocuklar için, bizim Uludağ/Çamlıca gazozları gibi 'aileden biri'dir.

Şimdilerde buzdolaplarımıza en fazla Fanta ve Cola girse de siz yerli gazozları bir deneyin belki çocuklarınız da severler. Ama kendi çocukluk anılarınızla süsleyerek içirin

SHEPPARD E.
THU. SEPT. 7
WEEK 36
Thanks for Riding the Rocket!
02790
UP
DOWN
80 Shep. Stn 00
41 Dan Mills 19
20 Brim 40
00 Zoo 80
00 McCowan 44
THU. SEPT. 7
Zone 3
Zone 1
E
D
00
15
U
30
45
D
5
6
00
7
10
20
8
U
9
30
10
40
50
11
D
12
00
CLUB
CARD
6 cups
offee
en and
ive a
lar 12oz.
f coffee
free.
Tea

bu gazozları çocuklara. Çünkü çocuklar için asıl önemli olan hep masallardır. Ne mutlu ki, bütün masalların içinde belki de yalnızca çocukken görülebilen bir gerçek vardır. Burada 'yerli gazoz' derken 'yerli malı yurdun malı, her Türk onu kullanmalı' hesabı yapmıyorum. Ben yerli masalların ve yerli anıların yakınımızda yaşanmış olmasının çocukluk denen o şahane dönemimizin inşaası sırasında nasıl önemli olduğunu vurgulamak istiyorum yalnızca. Tıpkı, uzak diyarlar ve farklı kültürlere ait masalların gençlik dönemimize şekil vereceği gibi...

Carole'ün kurabiye kokusuna tutulduktan bir süre sonra Royal Victoria Hastanesi'nde kollarımdan sarkan tüplerle yatmış ve yanımdaki şeffaf kutudan bana bakan dünyanın en kalın sesli ve şahane 'bebek bey'ine alışmaya çalışırken Carole girdi odaya. Elinde kalp şeklinde eflatun bir kutu vardı. Üzerinde yeşil çiçekler olan kutu sarı saten bir kurdeleyle fiyonklanmıştı ve tabii artık siz de biliyorsunuz, çok güzel kokuyordu. Carole bana da zencefilli kurabiye yapmıştı.

Yeni annelerin kısa bir dönem bile olsa mutlaka yaşadıkları 'baby blue' stresinin de etkisiyle olacak birden hüngür hüngür ağlamaya başladım. Hayır, bu ağlamaktan çok bir duygusal patlamaydı. Neye uğradığını anlamadan şaşkın kalakalan zavallı Carole (bir gün öncesinde böyle bir şeyi ben de anlayamazdım sanırım) o müthiş soğukkanlılığını hemen giyinerek koyu Fransız aksanıyla sordu:

"Sevinmedin mi yoksa?"

Ağlamakla gülmek arasındaki ince çizgide konuşacak durumda değildim. Sabırla yatışmamı bekledim. Carole de öyle yaptı.

O gün orada, hastanede yediğim o nefis zencefilli kurabeyelerin tadını her zencefil kokusunda yeniden anımsar ve aynı tadı bir daha asla tadamayacağımı bilirim. Bazı tadlar aynı tarifle bile aynen yaratılamaz. Bazı tadlar yaşam

boyu ancak bir kez tadılır. Ve çok farkında olarak yaşayanlar o sırada bunu bilirler!

Bizi geçmişe götüren en önemli üç uyarıcının koku, ses ve müzik olduğuna dair inancım her yeni olayda şiddetle güçlenerek pekişiyor. Özel bir duygu yaşarken dinlenen bir melodi kadar hangi dürtü insanı unutulmuş sanılan geçmişe götürebilir? Bu özel duygunun yalnızca olumlu ve sevinçli şeyler olmadığını işkence sırasında mehter marşı dinletilen insanları da düşünerek hatırlatmak isterim.

Ses tonları, özel bir ses, özlenen birinin sesi, sevilen/nefret edilen birininkine benzer bir kahkaha, bir çığlıktaki iniş çıkışlar... Nasıl da aniden durdurur şimdiki zamanı ve kuvvetle çekip götürür insanı o başka zamanlara...

Kokuların da en az ses ve müzik kadar güçlü uyarıcılar olduğuna inanıyorum. Parfümlere yatırılan onca servetin ardında bu duyguyu iyi tanıyan akıllı insanlar olduğunu düşünmüşümdür daima. Hepimizin mutlaka zayıf olduğu bir koku ve bunun arkasında geçmişimizden bir iz vardır. 'Hayır' diyenler varsa, onlara kendilerinden kaçarak yaşayanlarla artık kesinlikle ilgilenmediğimi zevkle ilan ediyorum.

Benim en zayıf olduğum kokular elma ve tarçındır ama yaşamımdaki o çok önemli âna denk düşen Carole'ün kurabiyelerindeki sihirli zencefil kokusu da artık bu sevdik kokular arasında yer alıyor.

Royal Victoria Hastanesi'nden ancak altı gün sonra kucağımda Bebek Bey'le çıktığımda ilk gittiğimiz yer kendimize kiraladığımız küçük Sherbrooke apartman dairemiz değildi. Carole ile Fatih'in yemyeşil Melrose Caddesindeki çiçekli bir bahçede gülümseyen iki katlı eviydi ilk durağımız. Bizim yüzümüzden sevgili kedileri Şeytan'ı bir odaya hapsetmişler, evi temizleyip kuzeyin soğuk Mayıs rüzgârına ve hâlâ karlı havasına rağmen cesaretle odaları havalandırmışlardı. Aynı yıl Mayıs ayında Ankara-İstanbul karayolunun Bolu bölümü de karlarla kaplıydı.

Carole, kocasının Türkiyeli arkadaşına hafif bir yemek hazırlamıştı bu kez. Bu Fransız asıllı Kanadalılar'ın çok sevdiği 'kish'ti. Ama evlerine sinen bir başka koku 'kish'in fırından yeni çıkmış taze sebzeli kokusunu bile örtüyordu. Bu koku zencefildi.

Carole Montreal'den önce Ankara'da komşum, Didim'de tatil arkadaşım olmuştu. Fransızca dil derslerinden ve ODTÜ'den pek kıymetli arkadaşım olan Fatih bir Kanadalı kıza gönül verdiğinde, Carole hakkında bir merak bir merak sarmıştı beni. Arkadaşlarım âşık olduklarında ya da evlenirken (benim arkadaşlarım nedense hep âşık olduklarıyla evlenen cinstendir!) herkesinkinden farklı bir tedirginlik yaşarım. Çünkü aramıza yeni katılacak birinin bizlere uyumu konusundaki kaygıdan başkadır benimkisi. Irk, cinsiyet, kültür, aile gibi en belirleyici konularda hiçbir seçme şansı olmadan dünyaya gelen insanların yalnızca dostlarını ve sevgililerini/eşlerini seçebildiklerine inananlardanım. Tabii bunun da gerçek anlamda bir özgür seçim olmadığı, kültürel, ailesel ve cinsiyetle ilgili geçmişimizin yarattığı önyargılardan nasıl etkilendiği, aynı yanlışı yinelediğimizde ve saplantılarımızın farkına vardığımızda ortaya çıkan bir sorun... Her neyse...

Fatih'in sevgilisi Carole Ankara'ya gelmek üzereyken benim kaygım Carole'le anlaşıp anlaşamamak, onun beni kabul edip etmemesi değildi. İnsan sevdiği birinin öbür sevdiklerini ve akrabalarını sırf hatır uğruna sevemez! Sevginin her çeşidi ancak iki kişi arasında ve zorlama olmadan oluşabilir. Bunun dışındaki bütün formüller yalandır, göstermeliktir ve mutlaka bir gün dökülür! Çizer Necdet Şen'in çok güzel adlandırdığı gibi, arkadaşınızın sevgilisi ve/ya akrabaları ancak 'kontenjandan' aranıza katılırlar ve hak edilmeden hiçbir sevgi kazanılamaz!

Bu nedenle Carole'ü sevmek, onun da beni sevmesi gibi bir endişem yoktu. Ben, Carole'ün Fatih'le dostuğuma anla-

yışla bakıp bakamayacağına dair kaygılar taşıyordum. Elbette Carole ile birbirimizden hoşlanmamız, ortak yanlarımızın olması pek hoş olurdu, ama bu bir olasılıktı yalnızca. (Okumuş olanlar için 'Bütün K Harflerinden Uzakta' adlı öykümü burada hatırlatarak, bir göz kırpmak istiyorum.)

Sonunda Kanada'ya giden Fatih, Carole'le beraber döndü. Bir yerlerde evlenmişlerdi, hangi ülkede, hangi kentte bilmiyorum, sormadım. Belki de ben o sırada bir Kuzey ülkesindeydim ve geri döndüğümde onları Ankara'da yaşadığım evin bitişiğinde Gazi Osman Paşa'da buluvermiştim. Şimdi dönüp filanca numaralı günceme bakmak ve bu konuya kronolojik bir netlik kazandırmak istemiyorum. Çünkü asıl önemlisi o fazla serinkanlı maskesinin altına sakladığı duyarlı, iyiliksever yüreğiyle Carole'ün Fatih'le hiçbir arkadaşının arasına girmeye çalışmayacak kadar uygar davranışıydı. O, 'kontenjandan' arkadaş olmaya tenezzül etmeyecek kadar gururlu ve zekiydi.

Carole, incecik, kısa saçlı, açık kumral, narin, entelektüel bir Fransız Kanadalı genç kızdı. Türkiye'de Fatih'le yaşamak için ciddi bir gayret sarf etti. Sıcaktan, hava kirliliğinden, trafik canavarlığımızdan, Türkiyeli erkeklerin kadınları sokaklarda taciz edişinden, yeşilsiz, betonlar arasında yaşayışımızdan, kanunlara ve kurallara uymayışımızla gururlanışımızdan şikâyet etmeden izledi. Yemeklerimizi sevdi, fazla içli dışlı bulduğu aile yapımıza alışmaya çalıştı. Ama yeşili, temiz havası, özgürlüğü bol, kültür yaşamı çok canlı Montreal'i özlediğini anlıyorduk. Ben Kuzey Afrika'ya giderken, onlar Montreal'e döndüler.

Daha sonraki yıllarda birkaç kez Fatih'le Türkiye'de görüştük. Carole Kanada'da kalıyordu. Sonunda benim Kuzey haritamda Kanada görüldüğünde Montreal Mirabel Havaalanı'nda Carole'le yeniden karşılaştık. Fatih'le birlikte beni karşılamaya gelmişti. Yine mesafeli, incelikli ve anlayışlıydı. Ve mutluydu. Sarıldık. Carole benim de arkadaşımdı artık!

Carole bir anaokulunda öğretmendi ve düzenli olarak haftada bir gün Uzak-Doğu sporu yapıyordu. İyi bir sinema izleri ve edebiyat okuruydu. Fatih'i ve kedileri Şeytan'ı çok seviyordu. Her şeyi son derece planlı, programlı insanlardandı, buna rağmen arkadaş olabilmiştik.

Carole, Royal Victoria Hastanesi'ne zencefilli kurabiye getirmeden bir gün önceydi. Çok uzun ve dertli geçen bir 24 saatlik doğumun mâlum ve berbat sancıları sırasında elimi tutup bir ara benimle birlikte ağlayan Carole, sevgili Bebek Bey'imi kucağına alan ikinci kişiydi. Hıristiyan kültüründe doğan bebeği annesinden sonra ilk kucağına alan erkek 'godfather', kadınsa 'godmother' olarak o çocuğun yakınları sayılıyorlar. Bizdeki, biraz kirve, sağdıç anlayışına benzeyen bir gelenek bu. Carole oğlumun 'godmother'ı olduğu kadar, artık yalnızca dost oldukları Fatih'le ilişkisi dışında da benim için özel bir insan. Hep öyle kalacak.

Şu sıralarda Arjantin'den Montreal'e dönmekte olduğu haberini aldığım Carole belki yakın ve düzenli ilişki içinde olduğum birisi değil, ama filmlerde de karakter oyuncular öyle değil midir? Carole zencefilli kurabiyelerini o eflatun kutuda getirmişti. Kutunun üzerinde yeşil çiçekler vardı ve kutu sarı saten bir kurdeleyle fiyonklanmıştı. Carole'ün filmdeki can alıcı rolü buydu ve 'Şehir Romantiğinin Günlüğü' adlı filmin Montreal sahnelerinde Bebek Bey gibi çok önemli bir genç aktör sahneye çıksa da filmin adı 'Carole'ün Kurabiyeleri' olmuştu. Carole bunu biliyor mu? Sanmam. Çünkü karakter oyuncuları asıloğlan/kız kadar ünlü ve zengin olamaz!

MODA'DAN YAFA'YA BİR AKDENİZ RANDEVUSU

Yıllardır bir 'deniz bahçesi'nde buluşup ufukta bembeyaz üçgeniyle salınan bir yelkenliye bakarak soğuk, beyaz şarap içmeyi düşlüyoruz. Şarap kadehleri buğulu, deniz parlak mavi olacak. Belki uzun süre konuşamayacağız, hatta doludizgin yaşadıklarımızı birbirimize anlatma gereği bile duymadan yüzümüzün bir kenarına bulaşmış heyecan, keder, yorgunluk, ihaneti tanımak ve/ya aşk izlerini görüp gülümseyeceğiz. Sonra birbirimize bakıp ancak o eski dostların hak ettiği şefkat, hoşgörü ve mesafeli olarak birbirinin üstüne titreme duygularını da bakışlarımıza ekleyerek, şaraplarımızı yudumlayacağız.

Aslında beyaz yelkenliyi hayal eden benim ama deniz kı-

yısında bir kahvede ya da barda oturup sesli veya sessiz fakat mutlakà soğuk, beyaz şaraplı bir sohbeti koyultmayı ikimiz de istiyoruz. Feride ile bu buluşmayı hep düşlüyor, zaman zaman tesadüfen ya da güçlükle yaratılmış kısacık bir zaman parçasında, yaşam faturasının özellikle 'anneyazar'lara çok yüksek kesildiği bir dünya düzeni içinde görüşüyoruz. Yine de o deniz bahçesinde beyaz yelkenliyi izleyerek buluşma düşleri hep dipdiri... Denizin adını hiç düşünmüyoruz bile, ikimiz için de denizin adı zaten belli. O deniz Akdeniz!

Küçük mucizeler yalnızca onlara inananlar için gerçekleşir ya, yine öyle oldu. Nisan ayında İstanbul ve Ege kıyılarına uzanan Akdeniz renkleri hâlâ yağmur ve soğuk kokarken, Feride'yle Yafa Kentinin sıcak bir Akdeniz barında oturmuş, şarap ısmarlamaya hazırlanıyorduk. Üstelik, (yemin ederim) bembeyaz üçgeniyle salınan bir yelkenli de masmavi Akdeniz'de yerini almıştı çoktan. Tabii biz sonunda bu buluşmayı gerçekleştirmiş olmaktan fena halde gururluyduk. Tek yaramazlık, benim şarap konusunda mızıkçılık ederek, kendime dondurma ve kahve ısmarlamamdı...

Oysa bu beyaz yelkenliyi ilk gördüğümüz yer, çok sıcak bir yaz öğle sonrasında tesadüfen karşılaştığımız Moda değil miydi? İki yıl önceydi ve biz ansızın karşılaşmamızın sevinciyle o günkü randevularımızı iptal edip Kemal'in Yeri'ne gitmiş, üst üste kahveler ve maden suları içmiştik. Evet bu, aynı yelkenli olmalı! Hem Moda'da hem de şimdi Yafa'da karşımıza çıkan yelkenli tekne bizi Akdeniz boyunca izliyor demek ki... Bunu Feride'ye daha sonra söylemeye karar veriyorum. Şimdi birlikte katıldığımız Akdenizli Kadın Yazarlar konferansı için Yafa'dayız. Onu bu gizemli takip hikâyesiyle ürkütmek istemiyorum! Sonra söylemeye karar veriyorum.

Yafa, özellikle eski Yafa, günümüzde artık Tel-Aviv'in çok artistik ve turistik bir semtine dönüşmüş görünse de

COFFEE
HOUSE
ALADIN Restaurant 5 Mi

aslında kentin bundan taa 4000 yıl öncesinde Mısırlılar ve Fenikelilerce sık kullanılan bir liman olduğu biliniyor. Öte yandan, bilinmese de 'öyle sanmaya bayıldığımız' mitolojik hikâyelerden biri Hıristiyan efsanesi, Yafa'nın tufandan sonra Nuh Peygamber'in üç oğlundan biri tarafından kurulmuş olduğunu söylüyor. İbranice'de güzel anlamına gelen 'yofi' sözcüğünden türediğine inananlar da var. Yunan mitolojisinde güzel Andromeda'nın deniz canavarına kurban edilmek üzere zincirlere vurulduğu kayanın Yafa sahillerinde olduğu kabul ediliyor. (Aman neyse, sonunda güzel Andromeda bu acıklı kaderinden Perseus tarafından kurtarılıyor da!..)

Haydi bunları beğenmediniz, peki Aslan Yürekli Richard'dan, çelik iradeli Napolyon'a, Osmanlılar'dan İngilizler'e kadar Yafa'yı ele geçiren ve/ya geçirmeye uğraşan süper güçlere ne diyeceksiniz? Yafa'yla ilgili daha pek çok tarihi hikâye ve efsane var. Biliyorsunuz, yalnızca güzel kentler ve güzel insanlar haklarında öyküler kurulmak istenecek kadar ilginçtirler. Ve bu güzellik, gönüle işleyebilecek kadar derinlikli bir kıvama erişmiş olabilendir ancak. İşte Yafa böyle güzel bir Akdeniz kenti, tıpkı İstanbul gibi, ama İstanbul'un ancak bir sahil semti boyutunda!

Önce Antalya, sonra Kuzey Afrika'nın liman manzaraları derken, ufukta beliren o yelkenli, Yafa'nın asıl anımsattığı ruhu çağırıveriyor. Birden o aydınlık beliriyor. Nasıl da kör kaldım yolladığı işaretlere o âna kadar?.. Tabii ya, bu yelkenli bizi Moda'dan beri izliyor ve diyor ki: "Bak bana, iyice bak! Ne kadar da Moda'ya benziyorum ben." Şehir romantiklerinin kent hikâyelerini kulaklarıyla son derece rahat duyabildiklerini bilir misiniz?

Yafa, Doğu Akdenizli kuzenleri Karadeniz ve Ege'nin buluştuğu o şahane köşedeki tahtta doğup yaşayan İstanbul'un küçük burnu Moda'yı özletiyor insana. Oysa Moda ne Yafa kadar eski bir yerleşim birimi, ne de artık hiçbir

özellik göstermeyen bitişik nizam beton yığını görüntüsüyle eski Yafa'nın çöl beyazı mimarisine benziyor. Moda, belki daha çok Yafa'dan bakınca hemencecik görünen Tel-Aviv siluetine benzetilebilir. Fakat öyle olmuyor. Moda ile Yafa'nın yakınlığı, sanki görünüşte birbirine fazla yakın durmayan iki sevdiğiniz insanın tanışırlarsa ne kadar çok anlaşacaklarına dair duyduğunuz dürtünün yarattığı duyguya benziyor. Hani tanışmalarından sizin hiçbir çıkarınız olmadığı halde ille de tanıştırmaya can attığınız o iki dostun düşlenen sevinci gibi... (Bu sevinç kendi içinde bir düş kırıklığı olasılığının ürkünç beklentisini de taşıyor elbette.)

Haydi desem ki, Yafa'nın kültürel renkleriyle Moda'nın XIX. yüzyıldaki o çok renkli, çok kültürlü Osmanlı dokusu arasında bir ilişki seziliyor, bu kez de Murat Belge İstanbul ansiklopedisinin 479. sayfasından itiraz edecek. Diyecek ki: "Geçen yüzyılda daha çok Ermeni ve Rumlar'ın yaşadığı Moda'nın Yahudi nüfusu örneğin bir Kuzguncuk'a göre azdı." O zaman ille de mantıklı ve kanıtlı olma yolunu terk edip analojik olana yöneleceğim. Moda'nın Koço'sunda, çay bahçelerinde, dondurmacıları ve deniz kulübünde dolaşacağım. Haldun Taner'in büstüyle zenginleşen Mühürdar'dan yürüyerek çay bahçelerine yönelirken Moda'da yaşayan yazar, eleştirmen, çevirmen, caz ve pop şarkıcısına rastlayıp kimileriyle kısa bir sohbete tutulacağım. O sırada kendimi dordurmacılar meydanında bulup Ali Usta'dan nefis bir karışık dondurma alacağım. O lezzetli kocaman dondurmayı çabucak yalayıp yutmanın kalori suçluluğuyla, uzun yıllar spor yaptığım Airport spor salonuna uğrayıp bir step seansına katılacağım. Hava çok sıcak değilse beş dakika saunaya girdikten sonra keyifle yeniden sokağa çıkıp Aysevenler'in yaşadığı Fırıldak Sokak'tan geçeceğim. Soyadı kanunu çıktığında Ayseven olduğu tescillenen dedelerinin sararmış resimleri ve kitaplarıyla çatı katında yaşayan Ömer'e bir selam vereceğim kolumu sallayarak. Moda

Caddesinden karşıya geçip Alp Kırtasiye ve Kitabevi'nin zarif sahibesi Ümit Hanım'la yeni kitaplar ve sandalyede uyuyan kedisi üzerine kısa bir sohbet edeceğim. Bitişiğindeki Steril 'kadın bakım-güzellik evi'nin sahibesi Sevil Hanım, yosunlu ve aromatik masajın bilgisayarla çalışmak zorunda olan kadınlara ne denli dinlendirici geleceğini anlatacak bana. Keşke sık sık gelebilsem, diyeceğim ona.

Tenis kortlarına varmadan, tam orada ne kadar direnirsem direneyim, Kırıntı'dan yayılan genç lezzet kokusuna yenileceğim mutlaka! Fazla nazlanmadan girip yıllardır standartını koruyan bu küçük ve özel kafe-lokantada meşhur soya soslu, sebzeli dürümden yiyip bir ayran içerken, Kırıntı müdavimlerinin genç kahkahaları yayılacak Moda Burnuna.

Kahve içmek için sahile inerken Fahri Korutürk çocuk bahçesine götürecek beni adımlarım. Salıncakta sallanan, kaydıraktan kayan, kum havuzunda ciddi bir telaşla çalışan çocukları seyredeceğim bir süre dikilip. Onlar beni hiç fark etmeyecekler. Neşeli bir dalgınlığın en rahat yaşadığı çağ, çocukluktur. Çocukluğumu orada bırakıp ben parkın tam karşısındaki çay bahçesinden ince uzun bir merdivenle sahile ineceğim. Sahil yolu Kadıköy Belediyesi'nin örnek çalışmasıyla düzenlediği modern ve iç açıcı bir yürüyüş, koşu ve bisiklet şeridi... Orada bisikletle gezenlerin saldığı sağlık, el ele, dudak dudağa dolaşanların yaydığı aşk aromalarıyla zindeleşeceğim. Artık tam yolumun üzerinde Moda Deniz Kulübü var.

1935'te Atatürk'ün kurduğu gururla zikredilen Moda Deniz Kulübü'ne ilk üyelerinin Nadir Nadi, M. Nurettin Selçuk, Falih Rıfkı Atay, Fahrettin Kerim Gökay, Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat, Nejat Eczacıbaşı gibi zenginliği çok katmanlı insanlar olduğunu öğrenmiş olarak gireceğim. Halbuki karşılaşacağım atmosfer bir burukluk yaratacak bende. Moda Deniz Kulübü, şimdi artık çoğunlukla kumar oynayan ve canı çok sıkılan orta yaşlı kadınlarla, onların çoğunluğu tek

anlamda zengin kocalarının mekânı olarak çıkacak karşıma. Kahvemi içmeden çıkıp gideceğim oradan.

Birkaç adım geri dönüp Kemal'in Yeri'ne oturacağım onun yerine. Hemen heykeltıraş Yavuz Görey'in evinin karşısına. Tam 'orta kahvemi' içerken o olağanüstü sesine bal damlaları gibi sinmiş canlı dişiliğiyle Nüket Ruacan gelecek yanıma. Aynı anda Edip Akbayram, hayranlarıyla yan masada sohbet ederken sıcak bir selam verecek bize. Feridun Andaç, hemen öte masada yeni kitabına bir araştırma yazıyor, Mario Levi ve Atilla Birkiye çok sevdikleri Moda'da verdikleri bir randevu için masa arıyor olacaklar. Ahmet Yurdakul çocukluğunda ziyaret ettiği akrabalarının anılarını izleyerek İzmir'den gelmiş, Kemal'in Yeri'nde bir öykü yazıyor olacak. Ahmet Cemal elinde kitaplarla uzaktan geçecek. Tuğrul Tanyol, sokak başından yürürken görünecek. Erol Evgin az önce oralardaymış diyecekler. Barış Manço'yu bir zamanlar evine giderken cipiyle görenler olacak.

Sonra akşam olacak... Moda'da güneşin batma vakti gelecek... Kalkıp yürüyeceğim. Yolda manav Orhan'a rastlayıp kitaplar ve Türkiye üzerine ayaküstü konuşacağız. Kasap Kenan, kedi için et isteyip istemediğimi soracak. Berber İsmail, oğlumu ne vakit tıraşa getireceğimi merak edecek. Sarıca Köşkü'nün heybetli ve esrarengiz siluetine profilimi vererek Eyfel Pastanesi'ne doğru ilerleyeceğim. Tam orada seksen yaşının muhteşem dinçliğiyle denizden dönen Süheyl Bey'e rastlayacağım. Süheyl Furgul beni önce tanımayacak, ama yine de gülümseyecek. Bense Bostan Sokağındaki Martı'ya uğrayacağım. Çünkü, benim Modam Ali Murat'sız eksik kalır! Onun çizgi film stüdyosunun renkli odalarında, onlarca bilgisayarın ve müzik enstrümanlarının arasında dolaşarak Moda'da, 500 yıllık Modalı Ali Murat Erkorkmaz'ın ellerinde doğup dünyanın değişik coğrafyalarına giden çizgi karakterleri arayacağım. Bulduklarım zaten beni iyice yakından tanıyor olacaklar.

Tam kapıdan çıkarken Aret'e rastlayacağım. Artık Moda hamamıyla ilişkisi kalmasa da hamam esprileri yapacak. Aret, Moda'nın asıl karakterlerinden olmasının bilinciyle mutlaka kısacık, fakat 'çok karakter' bir rol oynamanın sorumluluk dolu sesiyle beni gülmekten kıracak ve sonra hiçbir şey yapmamış gibi sakince buharlaşıp kaybolacak ortadan. Gelecek sefere kadar... Daha Silva'yı soramadan üstelik...

Artık Koço vakti geldiğini düşünerek iskeleye doğru yokuşu ineceğim. Tek katlı Moda İskelesi'nin üzerinde hattatlarca Arap harfleriyle yazılmış Moda 1335 kitabesini görüp, bunun 1916-17 yıllarına denk düştüğünü ve mimarının Vedat Tek olduğunu düşüneceğim. Yine de iskeleye inmeden Koço'ya girip rakı-balık ısmarlayacak, güneşin batışını izlerken mezelerden atıştıracağım. Moda, İstanbul'da yaşamanın gerçekten fark edildiği son Asya coğrafyalarındandır. Öyleyse 'şerefe!'

Oysa o deniz kafesinin adı Alaaddin'di. Eski Yafa'da Mifratz Shlomo Caddesi, 5 numaradaydı ve karşıda görünen kent Tel-Aviv'di. Feride (Çiçekoğlu) soğuk beyaz İsrail şarabı, ben siyah Kolombiya kahvesi içiyorduk. Hava çok güzeldi ve biz güneydoğu Akdeniz'de 'Akdenizli Kadın Yazarlar Toplantısı' sırasında bir kaçamak yapıp hiç konuşmadan birbirimizi dinliyorduk. Peki ama Akdeniz ve dostluktan başka ne olabilirdi bu iki coğrafyayı, Moda ile Yafa'yı birbirine yaklaştıran benim kafamda? Zaten bundan fazlası da can sağlığı hani... Doğru da... Yine de insan merak etmeden duramıyor işte, o beyaz yelkenli teknenin bizi İstanbul'dan beri izliyor oluşunu tabii...

MÜSLÜMAN MAHALLESİNDE SALYANGOZ SATILIR

Kazablanka'da Ritz'in Barı'nı aramak, Prag'da Kafka'nın *Şato*'sunu aramak kadar nafile bir çaba. Fakat Kazablanka'ya gelen hemen her yabancı Bogart ve Bergman'ın izine düşüyor, hatta gizlice de olsa Sam'in piyanosunu dinleme histerisine kapılabiliyor. Artık seyahat psikolojisi mi, sinemanın gücü mü, bayatlamış romantizm mi? Ne derseniz deyin biz de aynen öyle yapıp Kazablanka'da Ritz'in Barı'nı arıyoruz. Oysa Kazablanka'ya Fas Kralı II. Hasan'ın himayesinde düzenlenen Akdenizli Kadınlar toplantısı için sekiz meslek kadını olarak kalkıp gelmişiz, ertesi sabah da Kadın Statüsü ve Sorunlarından Sorumlu Devlet Bakanı Işılay Saygın, Türk ekibine katılacak.

Tabii bulamıyoruz. Çünkü Kazablanka filmi için kimse kalkıp Fas'a gelmemiş. O şahane filmin çekimleri tamamen stüdyoda yapılmış. Biz bunu buraya gelmeden önce zaten biliyorduk bilmesine de, galiba şehir romantiği olarak, yaşamın asıl anlamı ve keyfinin, bu küçük heyecan ve tadlar olduğunu öğrenmiş şanslılardanız. Homurdanarak da olsa Hyatt Regency Otelinin, Bogart fotoğraf, poster ve film afişleriyle dekore edilmiş donuk barında *As Time Goes By* adlı feci tatlı kokteyli içip yanıbaşımızda mahzun mahzun duran boş piyanoya bakıyoruz! Gazeteci Seda Kaya Güler ve aktivist Ceylan Orhun'la hâlâ umudumuzu yitirmeyip dar, kalabalık Kasablanka sokaklarında başka Ritz Bar, başka Bogart arıyoruz. Kim bilir belki?.. Sonunda kendimizi bir Arap pazarının içinde buluyoruz. Seyyar satıcılar ve kolumuzdan çekerek bize satış yapmaya çalışan yerleşik satıcılar arasında güçlükle yürürken, Fas'a özgü nefis seramik ve ahşap el işlemelerine hayran kalıyoruz. Fakat asıl çarpıcı resme henüz rastlamıyoruz. O, biraz ötede küçük bir el arabasında fokur fokur kaynayan bir kazanın içinde bizi bekliyor. Önce haşlanmış nohutu kâğıt külah içinde satan bir seyyar satıcıyı görüyoruz ve derken pazarın ortasında *o*'na rastlıyoruz. Bu adam bizim kokoreç arabalarına benzer hareketli küçük lokantasında salyangoz haşlayıp satıyor. Önünde neredeyse bir kuyruk var (bu *neredeyse*'nin nedeni, Araplar'ın kuyruk yaparak sıraya girme alışkanlığı olmayışından, onlar da bizim öbek öbek yığılıp kimin dirseği güçlüyse onun öne geçtiği sosyal düzeni seviyorlar!).

Yaklaşıp bakınca yalnızca salyangoz yemekle kalmadıklarını, bazı kadın müşterilerin küçük kâselerde salyangoz suyu da içtiklerini görüyoruz. Satıcı fotoğraf çekeceğimizi görünce çok öfkelenip kepçesiyle üzerimize yürüyor. Daha sonra iyice anlayacağımız gibi, fotoğrafa karşı satıcıların gösterdiği bu şiddetli tepkinin nedeni *günah* falan değil, yalnızca para! Öyle birkaç Dirhem değil beş-on Dirhem'e

HOTEL
LE MARRAKECH
MARRAKECH
CABLE: MAKOTEL
Tél 43.43.51
Télex 72067
RECU DE M
CARTE D'ACCÈS À BORD
BOARDING PASS
CASABLANCA
ISTANBUL
sidi harazem
50 d
LES NOTES SONT PAYABLES
A PRESENTATION
BILLS HAVE TO BE PAYED
WHEN PRESENTED

aynı öfkeli adamlar çabucak sempatik gülücüklerle poz veriyorlar!

"İyi ama Mösyö, siz Müslüman değil misiniz? E, salyangoz haram değil mi yani? Bize yıllarca Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz diyerek, operadan, resme, baleden heykele sosyal tabular diktiler Türkiye'de!"

"Bien sûr Madame, biz Elhamdülillah Müslümanız, ama salyangozu çok severiz. Haram değildir, bilakis salyangoz, çok yararlı, çook!!!"

Ertesi gün, Bakan Işılay Saygın ve Fas Büyükelçimiz Şükrü Tufan'ın da bulunduğu kalabalık bir Türk ekip olarak, elişi ve güzel sanatlar ürünlerinin sergilendiği dev bir fuar çadırına gidiyoruz. Resmi açılış ve bilinen protokol gerekleri yerine getiriliyor. Ressam İmren Erşen'in uçakta arada sırada okşayıp hatırlarını sorarak yanıbaşında getirdiği resimleri, Lübnanlı kadın ressamların sergisiyle komşu. Ankaralı elişi üreticisi Cennet Bayazıt ekibimizin en ilginç ve renkli kişisi olarak çoğunu kendi ürettiği elişleriyle bir Türk standında satış ve tanıtım yapıyor. Bitişik çadırda uluslararası gazeteci kadınlar paneli var. Hürriyet gazetesinden Gila Benmayor *'Kuzey ve Güney'in yakınlaşmasında medyanın rolü'* konulu panelde konuşuyor. Aynı gün başka bir panelde ben *'Akdeniz Edebiyatı ve Akdenizli Kadın Yazarlar'* konusunda konuşuyorum. Lübnanlı kadınlar çok donanımlı ve iddialı biçimde katıldıkları konferansta Lübnan ve Akdenizli kadın sanatçılar konusunda hepimizi uzun uzun aydınlatıyorlar. Lübnan'ın yeniden doğuşundaki kararlılık ve coşkulu birlik duygusu gerçekten takdir edilecek bir resim çiziyor.

Resmi program sürerken, bir ara kaçıp pek sevgili yazar arkadaşım Faslı Mustafa Mesnevi'yle buluşuyorum. Mustafa ile bir yıl sonra, üstelik bu kez onun kentinde buluşmak ikimizi de gerçekten duygulandırıyor. O beni *derin ve gerçek Kazablanka sokakları*'ndaki 'öteki Fas'a götürmeyi vaat

ediyor. Dağınık, düzensiz ve kocaman bir balık pazarına gidip karides, kalamar ve tekir balığı seçiyoruz önce. Mustafa Mesnevi, balıkçıya Arapça olarak benim bir *Türk Kâtibe* olduğumu söylüyor. Balıkçı çok seviniyor. En iri karidesi bana armağan ediyor. Ara sokaklardan bir esnaf lokantasına gidiyoruz ve sadece erkeklerin yemek yediği bu salaş sokak lokantasında, balık pazarından seçtiğimiz deniz ürünleri pişirilip önümüze konuyor. Tabii ellerimizle (bıçak ve çatal istenmeden servise konmuyor!) bu şahane yiyeceklere gömülüyoruz. Yemekten sonra elleri yıkama adeti de yok. İri bir limon veriyorlar elinize, o kadar! Limonu elinize sıkıp temizlenmek marifeti artık size kalmış. Mustafa Mesnevi, hikâyeleri İngilizce, Norveççe ve (tabii) Fransızca'ya çevrilmiş bir yazar. Kazablanka Üniversitesi'nde edebiyat profesörü ve okuduklarım arasında benim en sevdiğim kurgu karakterinin adı: Abdülrahman SAMSA!

Bilginin transferi, kadın ve spor, kadının okuma-yazma sorunu ve atölye çalışması, işsizlik problemi, ev kadınının girişimciliği gibi ana başlıklarda toplanan konferans ilk olması nedeniyle bazı organizasyon bozuklukları sergiliyor, fazla üstüne gitmiyoruz.

Hafta sonundan yararlanıp trenle (elbette trenle) Marakeş'e gidiyoruz. Artık Paul Bowles'un *The Sheltering Sky* (Esirgeyen Gökyüzü) romanının coğrafyasına ayak basıyoruz. Orada bizi daha önce kiraladıkları arabayla çoktan Marakeşli olmuş Ceylan ve Seda karşılıyor. Tren istasyonunda gazeteci, yazar, ressam Türkiyeli kadınlardan oluşmuş kocaman kızlar grubumuz birkaç eksikle şamatalı biçimde yeniden bir araya geliyor. Kadınlar bir araya gelince Faslı hemcinslerinin durumunu konuşmadan olmuyor tabii. Faslı kadınlar ne kadar Kral Hasan'ın kişisel tavrıyla örtünmesiz ve baskısız yaşasalar da Kral Hasan öldükten sonraki iş ve yaşam özgürlüklerini güvenceye alacak ne bir yasa, ne de düzen var. Kral Hasan'ın ölümü yalnızca kadınların gele-

ceği açısından değil, Fas'ın idari ve ekonomik boyutuyla da korkuyla beklenen bir dönüm noktası. Konuştuğumuz hemen bütün Faslılar aynı kaygıyı dile getiriyor. Özellikle üniversitelerde artan fanatik dini siyaset eğilimi altı çizilerek anlatılıyor.

Marakeş, Kazablanka'nın Akdeniz özelliğinden çıkıp bize artık kara Afrika'da olduğumuzu anlatacak her türlü renk ve dokuya sahip. Ünlü Jema El FNA Meydanı görülmeye değer. Yılan oynatanlardan, elinde kerpetenle diş çekenlere, meyve ve hasır sepet satıcı Berberî kadınlardan, maymun göstericilerine kadar her şey burada! Kasım ayının soğuk İstanbul ve Ankara'sından sonra 23°C sıcaklığın ortasında bedenlerimiz bayram ediyor. Gönlümüz de bu bayrama katılıyor; bol gürültülü uzun pazarlık törenlerine katılıp rengârenk seramikler, işlemeli hasır kilimler ve gümüş takılar alarak (Akdenizli) kadın olduğumuzu bir kez daha hissediyoruz. Dönüp o kırmızı renkli meydanda kalabalığa yeniden karışıyor, çölde (nane) çayı içiyoruz!

Fas'ta toplanan I. Akdenizli Kadınlar Konferansı'yla ilgili bu anı-denemeyi Rabat Türk Büyükelçiliği'nde yediğimiz 'İrmik pilavı-Kuskus' toplantısını aktarmadan bitirmem haksızlık olur. Büyükelçi Şükrü Tufan, bu tip toplantılar bana fazla resmi göründüğü için gitmekten hep geri durduğum o geceyi, iç savaş sırasında Bosna'nın Türkiye elçisi olarak yaşadığı inanılmaz olayları anlatarak unutulmaz bir anıya dönüştürdü. Şükrü Tufan'ın anlattıkları Theo Angelopoulos'un şahane filmi *Ulis'in Bakışı*'nın mutfağıydı âdeta!.. Bu ilginç diplomatın bir an önce anılarını kitaplaştırmasını merakla bekliyorum. Şükrü Tufan, soykırımın ortasında kimsesiz kalmış Boşnak çocukların 'bonbon' isteyişlerinden öyle etkilenmiş ki, artık cebinde şeker olmadan sokağa çıkmıyor. Belki biz de öyle yapmalıyız. Evet, cebimizde çocuklar için şeker olmadan sokağa çıkmamalıyız.

ÇÖLDE AY

Çöle vardığımda aylardan Ağustos'tu. Aynı yazın sonunda Kuzey Kutbu'na doğru yola çıktığımda Orta Avrupa serinlemiş. Antik Daire'nin kıta coğrafyasına ulaştığımda da Kasım'ın ilk kar soğukları başlamıştı bile.

Bu sözler bir kitaptan alıntı değil, tamamen yaşanmış bir yolculuğun güncelerinden taşınmış satırlardır. Zaten yazı çölde geçirip kış için Kuzey Kutbu'na giden çok az insan tanıyorum, onlar da yakın arkadaşlarımdır. Kimi kitaplarıyla tanıştığım, kimi uzak kuzey yolculuklarında karşılaştığım. Sayıları pek fazla değil ama, kesinlikle yakın dostlar!

Sahra Çölü'nün kuzeyine pek sağlam görünmeyen küçük bir yolcu uçağıyla indiğimde, ayaklarımda sandaletler,

üzerimde bermuda şort ve fanila gömlek, şapka, gözlük. Yanımda küçük bir çanta, genç bir Türk, bir de İtalyan çift vardı.

Yanımdakilerin üçü mimardı, genç İtalyan kadınsa daha çok bir melodram yıldızıydı. Son derece dişi, dağınık, azıcık sakar, baygın bakışlı, yarı çıplak gezinen, düşler dünyasında bir tahtta oturan ve daima görünmez bir kameraya şuh pozlar veren...

Tuhaf bir beşli turist kafilesi olarak çöle indik ve dört gün kaldık orada. Çöl kentlerini gezdik; çölün ortasındaki cenneti; vahayı, oradaki portakal, nar ağaçlarını gördük. Yağmurun vahaya serpiştirme sevincine şahit olduk, kuskus ve deve eti yedik, Berberî ve Mozabitlerle tanıştık. Ve bir gece çölde Berberîlerin ikram ettiği yeşil çaydan içtik. Çölde çay içtik!

Oysa bu çaydan kırk yıl önce, 'savaştan etkilenmemiş bir yer' arayan üç Amerikalı, kendi varoluş nedenlerini arayarak, çölün derinliklerine dalmış, o sonsuz evrensel gizi kovalıyorlardı.

Besteci ve yazar Paul Bowles'un, yazar karısı Jane Bowles'la birlikte Afrika'nın kuzeyinde yaşadığı yılların birikimiyle yazdığı *Çölde Çay* ("Esirgeyen Gökyüzü" / "Sheltering Sky") adlı romanı 1947'de Amerika'da en çok satan kitaplar listesini uzun süre işgal etmişti.

Yönetmen Bertolucci romanı beyazperdeye aktardığında, edebiyat tadını koruyan, ama hâlâ sinematografik güzellikleri taşıyan bir yapıt ortaya çıktı.

Filmi izlerken Türkçe adıyla *Çölde Çay*'ın yarattığı sımsıcak çağrışımlara karşın, benim aklım fikrim Çölde Ay'daydı. Ben iflah olmaz bir ayseverim; ama bıçak keskinliğindeki taze hilal ay!

"Sonsuza dek yaşayacağımızı sanırız," diyor yaşlı adam. Sıcak, nemli, dağınık ve gizemli bir Afrika cafe-barı'nda her şeyi bilen ve artık pek merak etmeyen bir bilgeliğin seve-

cenliği gözlerinden taşarak sürdürüyor sözlerini: "Oysa dolunayı kaç kez daha göreceğimizi bilmiyoruz. Yirmi kez? Yirmi bir? Belki daha az... Ama bizler bunu bilmez gibi davranırız, sanki zamanımız ve yaşantımız sınırsızdır..."

Çölde Çay filminin son sahnesinde bu sözleri hüzünlü ama o denli de uyarıcı soru işaretleri olarak gökyüzüne serpiştiren yaşlı adam, filmin en çarpıcı öğesi olarak aklıma çakılıp kalıyordu.

Çölde çay içtiğim o özel geceyi anımsıyorum doğal olarak. Berberî ev sahibimizin anlattığı gizemli, yarı kurgu hikâyelere yalnızca kulaklarımı vermiştim. Çünkü gözlerim ve aklım gökte sevinçle parlayan ay'daydı.

O gece ay çok güzeldi. Sürekli olarak, çölde olduğumu, Kuzey Sahra'nın[1] göbeğinde yere serilmiş bir kilimin üzerinde cam bardaklarla naneli, tatlı yeşil çay içtiğimi ve gökteki ayın buna bizzat şahit olduğunu yineliyorum kendi kendime. Sık yaşanacak bir gece değildi, değerini bilmeliydim. Fakat çöl, geceleri bile öyle sıcaktı ki, istediğim gibi gecenin tadına vardığımı söylersem doğru olmaz. Yanımdaki genç Türkler ve İtalyanlar o sırada ne düşündü, o geceyi nasıl algıladılar bilmiyorum. Arkadaştık, ama hiçbirine çok yakın değildim.

Çölde ay seyrederek çay içtiğim o geceden kısa bir süre sonra çok kuzeye doğru yola çıkarken, benden asla turist olmayacağını, benim gezgin bir ruhla doğduğumu, artık biliyordum. Çünkü *Çölde Çay* filminde denildiği gibi 'turistler genellikle belli bir süre sonunda evlerine dönmeye can atan kimselerdir.'

Çöle gitmemiş, *Çölde Çay* filmini de kaçırmış olabilirsiniz. Yine de yapabilecekleriniz var. Elinize bir fincan (veya ince belli bir bardak) taze çay alın. Öbür elinizde *Çölde Çay*

1) Kuzey Sahra'nın Cezayir coğrafyasına yaptığım bu gezi iç savaş öncesindeydi.

kitabı olsun. Uzanın pencerenin kenarında bir kanepeye (veya yere). Hem okuyun, hem çay için ve arada bir başınızı kaldırıp gökteki ay'ı arayın. Unutmayın, dolunayı (veya hilal ayı) daha kaç kez göreceğimizi kimse bilmiyor!

Ve tahmin edeceğiniz gibi, filmdeki yaşlı bilge adam, aslında yazar Paul Bowles'un ta kendisiydi...

DENİZLER ALTINDA BİR DOLUNAY SEFASI

"Olacak şey mi?" demeyin, çünkü oldu. Denizin tam 90 metre altında, şahane bir DOLUNAY keyfi yaşadık. Evet evet, tam 90 metre, yanlış duymadınız. Hayır bana inanmıyorsanız, iki şahidim, bol bol da fotoğrafım, kanıtım var. Üstelik bu denizaltı serüveni, benim çocukluk düşlerimden birisiydi ve düşüm gerçek olmuştu! Ne yani, sizin hiç böyle fantezileriniz olmadı mı, yok mu?.. Haydi canım, düşsüz, fantezisiz insan yaşıyor mu, sizce?

Siz inansanız da, inanmasanız da, biz bir denizaltıyla denizin 90 metre altına indik!

Masallarda, çocuk-öykü, film, çizgi romanlarında, çoğunlukla kızları kurtaran bir erkek kahraman vardır. Küçük

kız çocukları, yaşamları boyunca, bir 'Beyaz Atlı Prens' bekleme yanılgı ve mutsuzluğuna işte bu koşullanmayla başlarlar. Bir de, kahramanların cinsiyetinden çok, kişiliği, yetenekleri ve cesaretiyle ilgilenen kız çocuğu tipi vardır. Bunlar, kahramanın erkek olmasından çok, onun yaptıkları, yarattıkları ve/ya kimliğiyle ilgilenirler. Yani, okudukları/izledikleri sayfayı/sahneyi kitabın/filmin kahramanıyla özdeşleşerek yaşarlar. Ben bunlardan biriydim.

Robin Hood'la yoksullar için çalar, *Köroğlu* olup zalim Bolu Beyi'ne karşı kılıç kuşanır, *Teksas*'la beraber ata biner, *Peter Pan*'la uçarak Kanca Kaptanı kovalar, *Tom Miks*'i utandıracak öpücüklerle Suzi kılığına bürünürdüm. Yazar Jules Verne ise, çocukluğumun o *'cinsiyetsiz kahramanları'*nı yaratan pek çok kitabıyla baş taçlarımdan biriydi. İşte bunlardan biri, *Denizler Altında 20.000 Fersah* romanı, Nautilus adlı denizaltının komutanı da *Kaptan Nemo*'ydu. Denizlerin gizemli diplerine bir denizaltıyla dalma fikri işte o zamanlar düşlerime girmişti.

Telefon çalıyor: "Aloo, Buket Uzuner?"

"Evet benim."

"Genelkurmay'dan denizaltıyla dalma izni aldık, yarın sabah sekizde hazır olun, dalmaya gidiyoruz!"

Telefon eden gazeteci *Nuray Yavuzer*.

"Neee, yarın dalmaya mı gidiyoruz?"

Dalacak ilk sivil kadınlar olacağız!

"Tık tık tık tık tık" (kalbimin sesleri)

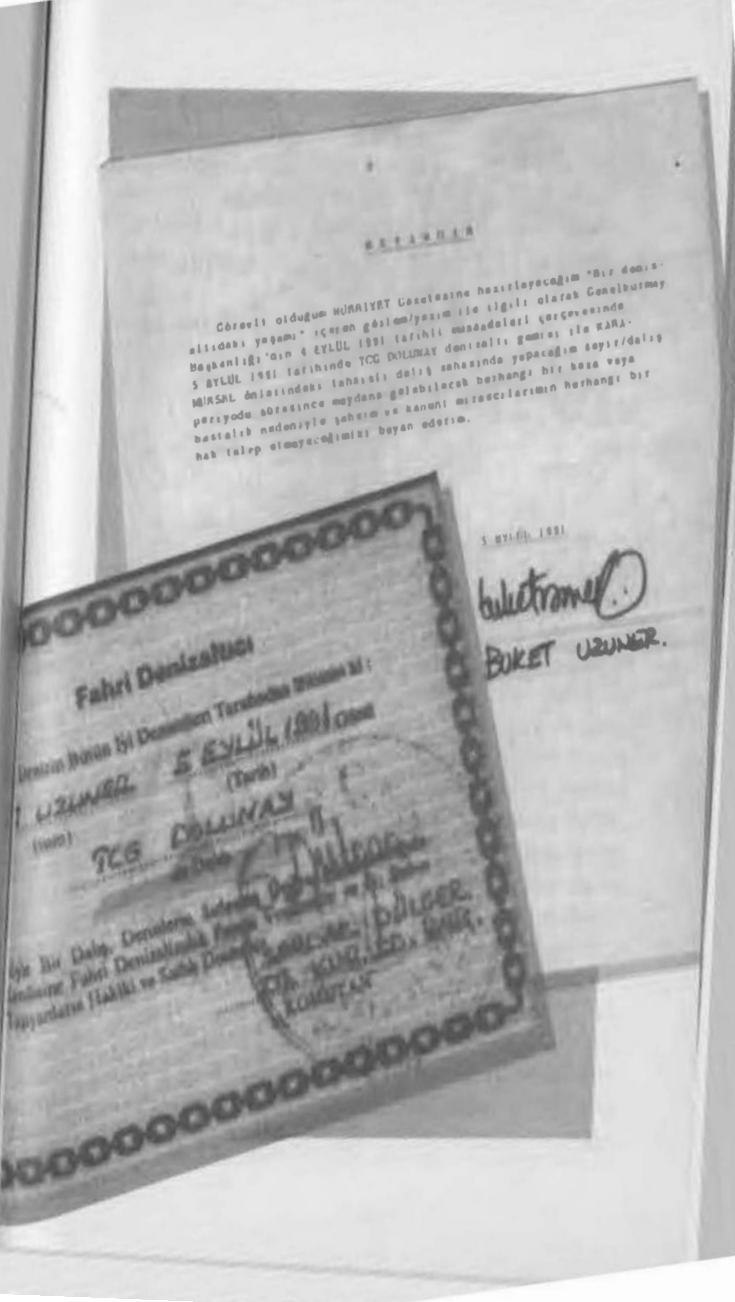
5 Eylül Perşembe sabahı *Adil Gümüşoğlu*'nun arabasına kurulup sabahın alnında yola koyuluyoruz. Saat 10.00'da Gölcük'teyiz. Gölcük Deniz Üssü girişinde bizi güleryüzlü, yakışıklı, çakı gibi bir deniz subayı karşılıyor. Son derece nazik ve yardımsever bu subay, *Binbaşı Celal Turanoğuz*. Kimliklerimizin yerine ziyaretçi kartları alıyor ve sağlık merkezine gidiyoruz. Kulak-Burun-Boğaz ve İç Hastalıkları doktorlarına muayene olup denizaltıyla dalmamıza bir en-

gel olmadığını gösteriyoruz, çünkü *Nuray Yavuzer* ve ben, yaz-sonu nezlelerimizden ötürü, bu olağandışı, şahane deneyim şansını yitireceğimiz endişesiyle, İstanbul-Gölcük arası, yaklaşık 120 km.'lik yol boyunca paniklemiştik. Son olarak, bir de beyanname imzalıyoruz. Olası bir sorun halinde bütün sorumluluk bizdedir, bunun bilincindeyiz diye beyan ediyoruz. Bütün bunların birer formalite olduğunu bilsek de, bu işlemler bize ne denli ciddi bir iş yaptığımız konusunda gururlu bir heyecan veriyor. Eh kolay değil öyle koskoca denizaltıyla denizler altına inmek!..

Ve denizaltına doğru yöneliyoruz. Onun adı DOLUNAY. İnce, uzun, yassı kocaman bir su canlısı gibi bizi bekliyor. Kesinlikle cansız bir hali yok, bir deniz hayvanı sanki... Sessiz, çevik ve bilge bir ifadesi var. Bütün iriliğine karşın, henüz bir yaşında – genç irisi bir sualtı canlısı olmalı, hem deniz üstünde, hem deniz altında yaşayabilen akciğerli canlılardan besbelli. Rengi simsiyah. Oysa *Beatles*'ın *Yellow Submarine* şarkısında sarı bir denizaltı vardı.

Yazar *Jules Verne*'in o ünlü yapıtındaki denizaltının adı *Nautilus*, kaptanı sakallı ve pipolu *Kaptan Nemo*'dur. *Walt Disney*'in aynı kitaptan yaptığı filmde, *Kaptan Nemo*'yu *James Mason* oynamıştı. Buna karşılık bizim denizaltımızın adı DOLUNAY, kaptanımız çok genç, sakalsız, bıyıksız kıdemli *Deniz Kurmay Binbaşı Serdar Dülger* (Denizciler, kaptan kelimesini asla kullanmıyorlar. Onlar için denizaltının yönetimini komutan yapıyor. Bu nedenle benim her 'kaptan' dediğim yerde olması gereken 'komutan' sözcüğüdür, belirtirim.).

Binbaşı Serdar Dülger henüz otuz yedi yaşında, İngiltere'de eğitim görmüş, İngilizce bilen, modern ve piposuz bir kaptan. Onun yerine bol bol *Silahlı Kuvvetler* tüttürüyor... Bizi denizaltının üstünde, selam duruşuyla karşılıyor, "Hoşgeldiniz," diyerek, tek tek elimizi sıkıyor. Bu bir gelenek, kaptan, konuklarını böyle karşılarmış. Heyecan dorukta,

BEYANNAME

Görevli olduğum MÜRÜVVET Gazetesine hazırlayacağım "Bir deniz... alıcıdaki yaşamı" içeren gözlem/yazım ile ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığı'nın 4 EYLÜL 1991 tarihli müsaadeleri çerçevesinde 5 EYLÜL 1991 tarihinde TCG DOLUNAY denizaltı gemisi ile KARA-MÜRSEL önlerindeki tahassüs dalış sahasında yapacağım seyir/dalış periyodu süresince meydana gelebilecek herhangi bir kaza veya hastalık nedeniyle şahsım ve kanuni mirasçılarımın herhangi bir hak talep etmeyeceğimizi beyan ederim.

5 EYLÜL 1991

Buket Uzuner

BÜKET UZUNER.

Fahri Denizaltıcı

Dr. Bülent Bülbüloğlu

Kaptan

hemen denizaltının üstünde fotoğraflar çektiriyoruz. Hatıra fotoğrafı, ne olur ne olmaz! *Adil Gümüşoğlu* deklanşöre basıyor, donup renkli filmin içine gömülüyoruz. Bu arada bize her anlamda *'göz kulak olan' Binbaşı Celal Turanoğuz*'un, DOLUNAY'ın ikinci kaptanı olduğunu öğreniyoruz.

Bembeyaz üniformalarını yalnızca kara görevlerinde ve törenlerde giyen denizciler, bej-nefti tonunda dalış üniformalarını giymiş, dalışa çoktan hazırlanmışlar bile. Bir tek beyaz üniformalı subay kalmış, o da *Basın Sözcüsü Albay Feyyaz Öğütçü*. Meğer o da bizimle birlikte ilk kez dalacakmış! Ve cesur adımlarla denizaltının üstünde yürüyoruz. Ama ne heyecan, ne gerilim! Aslında daha sonra konuştuğum bütün denizaltı personeli benzer bir coşkuyu yaşamış İLK dalışlarında. Şu İLK olmanın dayanılmaz keyfi, kişisel heyecanlar hanemizin önemli skorcusu desem, çok mu abartmış olurum? Öyleyse, biraz abartayım, kolay mı, bir denizaltına binmek üzereyim herhalde...

Denizaltının giriş kapısına yaklaşıyoruz. Bu bildiğiniz kapılardan değil. Kocaman bir daire ve yürüdüğünüz zemin üzerinde; yani yerde duruyor. Tıpkı yollardaki, tamir için açılmış telefon şebekeleri gibi. Yolda yürürken böyle bir durumla karşılaşınca, bu delikten içeriye düşmemek için dikkatli olmanız gerekir, oysa denizaltında, bu kapıdan aşağıya uzanan merdivenden, o daracık, silindir boşluğa süzülmeniz gerekiyor. Başka giriş şansınız yok, ne yani sizin için, ahşap, damarlı bir kapı mı yaptıracaklardı oraya?

Tabii, bir de denizaltına süzülmek var, süzülmek-cik var. Bizimkisi daha çok bu sonuncusuna yakın oldu. Düşmemek için merdivene sımsıkı tutunarak, inlemeye benzer utanma, ıh-lamayla karışık tehlike sesleri çıkartarak indik aşağıya. Ama biraz sonra, bu tırmanma ve inme işine alışıp daha az *yüz karası* bir hız ve güven kazandık süzülüşlerimizde.

DENİZALTILARDA SICAK YATAKTA UYUNUR

Denizaltılar yassı ve dar gemiler, bu yüzden her şey son derece ekonomik planlanmış. Ne fazla, ne eksik. Bu, can güvenliği ve görevler açısından hayati önem taşıyan bir prensip. Personel sayısının 1/3'i kadar ranzalı yatak, yer ekonomisi açısından anlam taşıyor. Bu yataklara SICAK YATAK deniyor. İlk anda kulağa erotik gelen bu kavram, aslında vardiya usulü uyuyan denizcilerin yataklarını daima sıcak terk edip devralması esprisine dayanıyor.

Yalnızca SICAK YATAK değil, daha pek çok konuda bilgileniyoruz. Bunların içinde teknik ve özel konular da olmasına karşın, hemen bütün sorularımız net biçimde yanıtlanıyor. Zaman zaman *Deniz Kuvvetleri*'nin değil de, bir üniversitenin araştırma gemisiyle çalışıyoruz duygusuna kapılacak denli açık, güleryüzlü ve şeffaf bir ortam. Doğrusu böyle oluşu, denizaltıyla dalma düşlerimin gerçekleşme keyfini pekiştiriyor. En azından tadı kaçıracak hiçbir aksilik, rengi bozacak hiçbir ton yok. Biz bu şeffaflaşmayı seviyoruz!

KAPTANLAR YALNIZDIR

Kaptanımız bize DOLUNAY'ın tarihçesini ve adlarını *Atatürk*'ün koyduğu öbür AY'lı denizaltıları *Atılay-Saldıray-Yıldıray* ve *Batıray*'ı anlatıyor. Sonra, denizaltıcı olmanın ancak istekle gerçekleştiğini öğreniyoruz kendisinden.

— Yani her deniz subayı, denizaltıcı olamaz mı?

— *Gönüllü olanlar, ancak gönüllüler denizaltıcı olur.*

Gönüllü olmak da yetmiyor, denizaltıcı olmak çok zor bir iş. Teorik ve pratik bir dizi eğitim, sınav ve deneyim sonunda bu hakkı kazanabiliyorsunuz. (Buradaki hak yalnız erkek cinsiyeti için geçerli. Biz kadınlar şimdilik ancak konuk olabiliyoruz denizaltılarda. İlerde, yakın bir gelecekte,

denizaltılarda da bizler çalışabileceğiz, üstünde olduğu gibi.)

Bu konuşmaları dinliyor, not alıyorum ama, benim edebiyatçı aklım hep *Kaptan Nemo*'da. Oysa bizim kaptanımız *Nemo*'ya hiç benzemiyor. Üstelik ona *Nemo*'dan söz etme fırsatı tanımayacak denli ciddi ve mesafeli görünüyor. Ama ben dayanamıyorum ve şansımı deniyorum:

— Doğrusu ben sizi Kaptan Nemo gibi sakallı ve pipolu görüyorum ara sıra.

Gülümsüyor genç denizaltı komutanı,

— *Orduda sakal bırakmak yasaktır,* diyor. Biraz buzlar eriyor.

— Çocukken hiç, bir denizaltını komuta edeceğinizi düşlediğiniz oldu mu?

Yine gülümsüyor, galiba artık bir yazarla konuşmaktan çok, bir konukla söyleşir tonuna geçiyor.

— *Babam da deniz subayıydı ama, bir denizüssü subayı. Bana hiçbir telkinde bulunmadı, bu tamamen benim seçimimdi.*

Sanırım bu yanıtta, onun çocukluk düşlerinde saklı bazı deniz masallarının izleri var, belki de ben öyle sanıyorum.

— *İlkgençlik yıllarımda denizaltı komutanları çok bilge, yaşlı görünürdü gözüme. Halbuki şimdi ben aynı pozisyondayım ve hâlâ gencim.*

— Kaptan, yani komutan olmak nasıl bir duygu?

— *Herkesin zor durumda akıl danışacağı bir üstü vardır denizaltında ama kaptan yalnızdır, başını çevirip bakacağı kimse yoktur.*

PERİSKOP MANZARALARI

Biliyorsunuz, periskoplar belli bir metreye kadar yükselen, bir çeşit dev dürbünlerdir ve suyun altında seyrederken, deniz üstünü görmeye yararlar. Ancak kitaplarda ve

filmlerde periskop görebildiğim için, gerçek bir periskopla karşılaşmak da ayrı bir heyecan yaratıyor bende, ama asıl heyecan daldıktan sonraki periskop manzaralarında. Veee, nihayet o beklenen an geliyor: *Dalıyoruz!* Dijital derinlik panelinde 10 metre, 20 metre, 33 metre, 50 metre ve 90 metre yazdıkça müthiş bir keyif, yürek çarpıntısı ve bir heyecan yükseliyor bizde. Marmara Denizi'nin dibinde tam 90 metre iniyoruz. Denizaltının santral kısmında kaptanımız, yardımcı kaptanımız, gözcü astsubayımız, basın sözcüsü, bilgisayarcı ve öbür görevlilerle beraberiz. Bir yandan bizim soru yağmurumuza karşılık veriyor (içlerinden bizim o halimize gülseler, yeridir hani), bir yandan da çift komuta diyaloglarıyla, teknik bilgi değiştirip denizaltının işlerliğini ve güvenliğini sağlıyorlar.

*'Sessiz Seyir'*le yeniden su üstüne yükseldiğimizde midemizin zil çaldığını anımsıyoruz. Çoktan öğleden sonrası olmuş bile. Küçük salondaki (bu küçük kavramı sizi yanıltmasın, bir denizaltında yer kavramı mikro anlamda değerlendiriliyor) masa hazırlanmış, hemen masa başına oturuyoruz. Oturuyoruz da, yedi kişi o küçük mekânda o masanın etrafına nasıl sığabiliyoruz, hâlâ anlamış değilim. Ama denizaltıcılar buna alışkınlar, bizim yadırgamamızı gülümseyerek karşılıyorlar. Fırında makarna, etli bezelye, patates salatası ve kemalpaşa tatlısından oluşan lezzetli yemeğimizi iştahla yerken, teypten sıcak bir caz melodisi yayılıyor kulaklarımıza.

"Biz her çeşit müzik dinleriz," diyor kaptanımız. Bu arada, denizaltıların atıklarıyla ilgili konuşuyoruz. Yemek atıklarının daha da azalması için donmuş sebze, meyve kullanımının yararlı olacağı, ama maliyetinin artacağı anlaşılıyor bu konuşmalardan. Artık herkes birbirini biraz daha tanıyor, en önemlisi deniz altına birlikte dalmanın getirdiği özel dayanışma ruhu, biz *'Fahri Denizaltıcıları'* profesyonellere iyice yaklaştırıyor, zamanın nasıl geçtiğini anlamı-

yoruz. Oysa Gölcük'e yanaşma vakti gelip çatmış bile. Son sayfayı bir denizaltının üstünde kaptanla yan yana oturmuş, rüzgâra karşı saçlarım uçuşarak kapatmak istiyorum ve bunun keyfine varıyorum. Çünkü aslında orada oturan *küçük bir kız çocuğuyla* Kaptan Nemo'nun ta kendisidir!

DOLUNAY'dan ayrılırken, bir çeşit burukluk var üzerimde. Denizaltının kendisi bile bir dostnuşçasına duygusal bir karaktere dönüşmüş gözümde.

Sahilde veda çaylarımızı içip ayrılmadan önce, sorunları, dilek ve özlemleriyle denizaltıcıların güç, özverili, kuşkusuz çok özel sayılacak mesleklerini ve yaşamlarını düşünüyorum. Güleryüzlü, uygar, çalışkan ve son derece kibar bu beylerle tanışmak, *Denizler Altında Bir Dolunay Sefası* yaşamanın heyecanıyla güzelleşiyor. Bu yazıya sığmayan pek çok şey daha var elbette; ama her şeyin ille de yazılması gerekmez. Gören göz anlar...

VEEEE... "YEDİ DENİZİN BÜTÜN İYİ DENİZCİLERİ TARAFINDAN BİLİNSİN Kİ, 5 Eylül 1991 günü Buket Uzuner DOLUNAY denizaltısıyla daldı. Böyle bir dalış, derinlerin sırlarına doğru atılış sonunda, kendisine fahri denizaltıcılık payesi verilmiştir ve O, bröve taşıyanların hakiki ve sadık dostudur."

İşte fahri denizaltıcı sertifikamda bunlar yazılı. Ben fahri denizaltıcı derim ki, bana çocukluk düşlerimden birini gerçekleştirme şansını sağlayan DOLUNAY'cılara İYİ SEYİRLER!

MARDİN'İN CİNLERİ

'Güneydoğumuz' denen coğrafya biz çocukken Afrika'daki iyi kalpli ama fakir ve cahil insanlara duymamız gerektiği öğretilen saygılı bir mesafeyle adını andığımız uzak, ama hâlâ aynı ülkenin bir parçasıydı. Yaralı ve yorgun bir insana benziyordu, fakat uzakta, çok uzaktaydı. İlkgençliğimizde bu uzaklık *ciss* bir durum aldı, sonra artık hem okuyup hem de gördüklerimizle 'güneydoğu meselesi'nin o kadar da uzakta olmadığını kavramaya başladık. Ve o sıralarda, daha biz oraya yaklaşmadan önce, Güneydoğu geldi bize; batıya göç etti...

İster tepkisel, ister feci duygusal ya da ırkçı ve/ya siyasi dinci olsun, Güneydoğu'yu anlatan yazı ve kitapları, insa-

nın duygularının her yönde (az/çok) sömürüldüğü hissine kapılmadan okumak hep güç geldi bana. Hiçbir şey olmasa, kendine siyaset ya da gazetecilik kariyeri yapmaya çalışanların karmakarışık yüzlerini gördüm satır aralarında. Bana paranoyak demek kolay, ama bunun yerine hangi oyunların nerede oynadığına dair hiç değilse kendimize karşı oyun oynamamayı biraz denesek belki bir şeyler değişebilir... Bana gelince, ben hâlâ *Edward W. Said* bir 'Güneydoğu' romanı yazsa, ne muhteşem olurdu diye heyecanlanan biriyim. Edward W. Said roman yazmadı (henüz) ama ben *Murathan Mungan*'ın 'Güneydoğu' hikâye ve oyunlarını okur ve izlerken Edward Said'in bunlardan hoşlanacağını düşündüm hep.

Geçen yaz *Paranın Cinleri*'ni okurken, içimde en ufak bir acıklı duygu, trajik imge ve/ya yapay bir sempati, suçluluk duymadan Mardin'i merak ettim. *Murathan Mungan* bende hep hayranlık uyandıran *düzeyli dikbaşlılığı* ve ustaca lirik renklere boyadığı ayrıksı alınganlığıyla *Paranın Cinleri* adlı anı-denemesinde olağanüstü bir Mardin portresi çiziyor. Gerçekçi, dürüst ve hâlâ edebî...

8 Mart 1998'de Dünya Kadınlar Günü nedeniyle Şanlıurfa ve Mardin'e giden *Anakültür* ve *Ka. der* ekibinin arasında ben de vardım.

Adına *Anakültür* denen, toplumun kültürel gelişmesine katkıda bulunmak için kurulmuş ve kâr amaçlı olmayan bu kooperatif, son derece uygar bir sivil toplum kuruluşunun örneği.

Anakültür kooperatifi 'sevgi şöleni' adlı yolculuklar düzenliyor. Uzaktan insan ve kadın hüzünleri (!) yaşayarak kendilerini keskin insan hakçı ve de feminist sayanlara inat, Anadolu'yu dolaşarak insanlara ulaşmayı amaçlıyor bu yolculuklar. Onlara ne büyük vaatler, ne de oy beklentisiyle yiyecek, giyecek dağıtıyor. Benim gördüğüm, *Anakültür* kooperatifi o çook uzaktaki (orda bir köy var uzaktaki)

ESB
TK 0106
UZUMER
B
Y
22E
77
TURK HAVA YOLLARI
TURKISH AIRLINES
TEL (482) 212 55 68
FAX (482) 212 25 75

köylere 'benim gibi' sık sık köy yolculukları yapamayanları taşıyarak onlarla bire bir tanışmamızı, el sıkışıp çay/kahve (mırra) içmemizi sağlıyor. Burada adı geçen 'benim gibiler'in açılımı; politik kariyer hevesi olmayan, kimilerinin fazla romantik bulduğu, ama hâlâ iyi işler yapılabileceğine dair umudu olan insanlar... Onlarsa, o çook uzaktaki yüzyıllık yalnızlık ve yokluğun içinde mecburen umut edenler!

Anakültür'ün kurucularından *Ceylan Orhun* tanımaktan sevinç duyduğum bir dünya vatandaşı ve gerçek bir aktivist. Aktivistliği, yaşamının işi haline getiren ender insanlardan. Yani, yerinde durarak şikâyet etmek yerine, elindekileri inandığı yolda harekete, eyleme ve işe dönüştürmek için enerjisini, (varsa) parasını ve rahatını harcayan gönüllü bir romantik.

Uçakla vardığımız Şanlıurfa'da ziyaret ettiğimiz Kısas adlı köyden sonra otobüsle Mardin'e doğru yola çıktığımızda aramızda gazeteci ve foto muhabirlerinin de olduğu çoğunluğu kadın, kırk kişi kadardık. *Paranın Cinleri* adlı kitap elden ele dolaşıyordu ve Mardin'e yaklaşırken, bu kenti ilk kez görecek olanların kafasında artık Murathan Mungan'ın yüreğinden ve anılarından akan resimler vardı. Bu arada yolda sık sık durdurularak valilikten izinli bir yolculuk yaptığımız tekrar tekrar kontrol ediliyordu.

Mardin'e vardığımızda kayaların ihtişamı pek ayrım gözetmeden hepimizi etkilemeyi başarmıştı. Gerçekten de Mardin Kalesi tıpkı adı geçen kitapta yazıldığı gibi gururla bakıyordu tepeden.

Dikkatsiz ve önyargılı bir gözün, dağınık, karmaşık ve yoksul bulacağı bu çok yaşlı kent, iyi bir edebiyatçının romantik olmaktan hiç çekinmeden anlattığı zengin geçmişi ve dikkatle bakılınca görülebilecek özellikleri nedeniyle artık sıradışı bir şehirdi.

Sokakların birbirine 'abbara' denen tünellerle bağlı oluşundan, taştan anlamayan birinin bile fark edeceği kadar

özel taşlarının dili olduğuna, Süryani kiliselerinden, güneşe tapan Şemsiler, inançları gereği tavuskuşu ve daireyi kutsal sayan Yezidiler'in de Mardin'de yaşamış olduklarına kadar bilgiliydik artık. Ayrıca Mardin'in ünlü Bilen Oteli'ne girdiğimizde resepsiyona asılmış kocaman bir tabela bize bu bölgede hangi koşullar altında yaşandığını en kısa ve kolay yoldan anlatmıştı. Tabelada:

OTELE GİRERKEN LÜTFEN SİLAHLARINIZI
RESEPSİYONA BIRAKIN!

yazıyordu. "Korucular için!" diye açıkladı güleryüzlü bir görevli.

Oraya gidip de yemeklerinden söz etmemek ayıp olur. Özellikle meşhur acı kırmızıbiber isot, ilkin hepimize imkânsız görünürken, üç günün sonunda İstanbul ve Ankara'da kullandığımız göstermelik kırmızı tozun artık bizi 'kesmeyeceğini' şaşkınlıkla fark edişimiz ve tabii dönüşte en hakiki isotlardan torba torba çantalarımıza dolduruşumuz görülmeye değerdi. Nefis kebaplar, mırra ve şahane süzme bal üzerine halis bal ve cevizle hazırlanan Mardin macunu (bu adı ben taktım!) herkese parmaklarını yedirtti. (Sahi içli köftenin duygusal olmakla bir ilgisi var mıdır?)

8 Mart 1998 Pazar günü Mardin'in Dargeçit İlçesine doğru, önümüzde siyah makam arabaları, arkamızda askeri araçlarla yola çıktığımızda (Tanrım, *Kumral Ada - Mavi Tuna* romanının içine girdim yine galiba...) otobüsteki kırk kişilik grup, rehberimiz Sevan Nişanyan'ı dinlemekteydi. Sevan, bize bugünkü politik tablonun ezip ekonomik olarak kuruttuğu bir Güneydoğu tablosu çizerek aramızdan bazılarını fena halde kızdırıyordu. Sevan'ın haklı olduğu pek çok konu vardı, ama onun duygusal olduğu noktaları fark edip bütün insancıllığını ve kültürel birikimini bir kenara it-

mek de yanlıştı. İyi rehber çok kıymetli ve az bulunur bir türdür. Onların türünü korumak zorundayız.

Dargeçit'te 3000 kişi bizi karşıladı. Edebiyat seven, modern genç kaymakam Ahmet Çınar, gerçekçiliğiyle de etkileyiciydi. 'Büyükler için' hazırlanmış iki sıra sandalyenin arkasında ayakta dizilmiş binlerce 'çocuk ve kadın'ın, aslında biraz sonra yapılacak beyaz eşya çekilişinin heyecanıyla beklediklerini çok sonra öğrendik. Dargeçitliler için, ikinci heyecan büyük ya da küçük İbo'nun geleceği söylentisiydi. Bir İbo olsundu da, hangisi olursa olsun. Ama karşılarında hikâye ve roman yazan bir kadın vardı ve bu yazar onlara Kürtçe çevirmeni vasıtasıyla, yazarların hikâyelerinin sonunu istedikleri gibi belirleyebileceğini anlatıyordu. Yani, onların da yaşam hikâyelerini kader yerine kendi iradeleriyle belirleyeceklerini söylüyordu. Yazar bunları söylerken, acaba bu denli basit bir söylem, bu insanları incitir mi, diye düşünüyordu ki, çevirmen istifa etti. Güzel Kürt kızı biraz sinirlenmiş olarak bana döndü ve, "Bunları ben anlamıyorum ki, Kürtçeye çevirebileyim," dedi. O zaman saçmaladığımı anladım. Beyaz eşya ve değişik boydan İbo arabeskleri bekleyen insanlara edebiyattan söz etmek zalimlikti. Yine o zaman Latife Tekin'in, "Fakirlerin edebiyatı yoktur," derken, aslında tam da bu sahneyi anlattığını düşünüp gülümsedim.

Eee, ne yapacağız şimdi? Çantasında ekmek, soğan ve Sabahattin Ali'nin çevirisiyle Antigone taşıyan Köy Enstitülü genç kız(lar)ı anlatanlar uydurmuyorlardı herhalde... Vaz mı geçeceğiz peki? Edebiyatı YİNE köye mi sıkıştıracağız, yoksa onları tümden unutacak mıyız? (Siz bu sorunun yanıtını düşünürken ben size kendi yanıtımı anlatmaya başlıyorum. Hemen, şimdi.)

Aynı gün ÇATOM adlı GAP idaresine bağlı Çok Amaçlı Toplumsal Merkez'in yetkililerinden bu kuruluşun bölgede insan, toprak ve su kaynaklarını daha iyi kullanmak, toplu-

mu mobilize etmek ve sürdürülebilen model oluşturmak üzere kurulduğunu öğrendim. Akıllı, iyi niyetli ve şu anda işler görünen bu merkezlerin, ileride sivil toplum derneklerine devredileceği dedikodusu da kulağıma çalındı. Ben ÇATOM'ların ne olduğunu öğrenirken, ÇATOM dergisi röportajında benden bir şey öğrenilmek isteniyordu:

"Siz Güneydoğu için ne yapabilirsiniz?"

Yani: *Bir edebiyatçı ne yapabilir?*

Kimsenin pembe hayallere kapılmasını istemem, ama karanlıkta umutsuz beklemek de bana göre değil. Benim roman ve öykülerime yöreden tipler, renkler ve sesler katılır ama asıl önemlisi, o yöreden yetişmiş edebiyatçıların yazacaklarıdır! Türk Edebiyatı'nın en büyük eksikliklerindendir bu! Yalnızca kentlerde büyümüş yazarların, burjuvaların yazdıkları romanlardan durmadan şikâyet etmek, mutsuz, huysuz ve yapayalnız eleştirmenlerimizin sayılarını artıracaktır ancak. Birkaç gerçek ve iyi örnek dışında, ülkenin her yöresinden ve sınıfından yetişmiş, yani güneyde, doğu ve kuzeyde büyümüş, oraları, ailesi, çocukluğu ve düşleriyle edebiyata taşıyacak edebiyatçıya (yaratıcı yazarlara) çok gereksiniyoruz. Asıl bunu teşvik etmek gerekir!

Bir yazar ne yapar? Bir yazar, elbette yazar, ama pekâlâ öneriler getirir, projeler üretir ve bunları yayınlatarak yaygınlaştırır. ÇATOM bulunduğu yörelerdeki yetenekli gençlerin hikâye ve şiirlerini seçerek büyük kentlerdeki edebiyat dergilerine ulaştırabilir. Edebiyat dergileri, neden taşra dediğiniz o küçük ve uzak yerlerdeki irili-ufaklı dergilerden seçmelere yer vermiyorsunuz? Neden yılda bir kez taşra dergilerinden seçilecek yetenekli yazarlara ödül vermiyorsunuz?

Hayır, edebiyattan vazgeçemeyiz! "Türkiye'nin bunca sorunu varken özgürlükleri (düşünsel ve cinsel dahil) konuşmak yanlış," diyerek beni sürekli dışlayan 1970'li kuşak beni yolumdan alıkoyamadı. "Açlık varken birey olmaktan

söz etmek lüks!" diyerek de dışladılar beni; hem insan olarak, hem edebiyatçı olarak. Ben hâlâ buradayım ve aynı şeyleri savunuyorum. Bu nedenle "Fakirlerin edebiyatı olmaz" sözüne, edebiyat yaşamın içindeyse herkese ulaşır diye ekleme yapma zorunluluğu hissediyorum. O halde edebiyatı da özgür kılalım! (Kulelerindeki zırhlı edebiyat beyleri ve hanımlarına duyurulur!) Nitekim, Şanlıurfa'nın Kısas Köyünde rastladığım bir köylü, hapis yatarken öğrendiği Türkçe okumasıyla *Kumral Ada -Mavi Tuna* adlı romanın 'Özgürlük' bölümünü yüksek sesle iki sayfa okuduktan sonra, "Bu kitabı bize bırakırsan, ben okumak isterem," diyordu ve çok samimiydi.

Dargeçit seyahati edebiyatçıların şiirlerinden de türküler söyleyen (şancı) türkücü Şükriye Tutkun'un güzel konseriyle devam etti. Şükriye Tutkun, sesinin ve türkülerinin güzelliği kadar, komplekssiz ve renkli kişiliğiyle de yolculuğa güzel anılar kattı.

Duru zarafetiyle, kırmızının en çok yakıştığı kadınlardan biri olarak aklıma çakılan gazeteci *Seda Kaya Güler*'le yıllar öncesine dayanan tanışıklığımız, geçen yıl Fas Çölü'ne yaptığımız yolculukla arkadaşlığa dönüşmüştü. Ada adlı bir kızı olduğunu duyduğumdan beri daha da çok sevdiğim gazeteci *Gila Benmayor* da Fas Çölü yolculuğunun bir üyesiydi. Ve tabii *Ceylan Orhun*. Aynı grup, bu kez *Mardin'in cinlerini* aramak için beraberdik ve *Murathan Mungan*'ın dedesini sık sık andık. Soylu bir Arap kökeni olan yazarın dedesi, paranın içine gizlenen cinleri yok etmek için yırttığı paraları elmaların içine saklıyorken, paranın temsil ettiği 'güç'ün insan yaşamına nasıl tehlikeler getirebileceğini anlatıyordu belki de. GÜÇ *'ilkesiz yetkililer*'in elinde daima tehlikeli olacaktır elbette. Belki de bu nedenle o cinleri Mardin'de değil tüm ülkede ve ülkelerde aramaya devam etmemiz gerekecek!

ANKARA'YA HOŞGELDİNİZ SAYIN YOLCULAR!

O zamanlar yalnızca 'Başkent' denirdi. Otuz yıl önce Ankara'da çocukluğunu yaşayanlar, 'Başkentli'ydiler. Köylülükten kentliliğe doğru kocaman adımlar atmak çabasındaki bir ulusun hâlâ bu işi başaramadığı günümüzde artık önemli olmasa da, 1960'ların Türkiyesi'nde 'Başkentli olmak' bir çocuk için müthiş gurur vericiydi.

Mustafa Kemal'in gözbebeği, Anadolu'nun genç onuru Ankara, o yıllarda ülkemizde kabul gören yüksek değerlere; kültürlü, çalışkan ve başkalarına saygılı olmak gibi erdemlere tamamen uygun bir Başkentti.

Tiyatroları, operası, balesi, senfoni orkestrası, üniversiteleri, radyoevi, müzeleri, Gençlik Parkı, Anıtkabiri, Ata-

türk Orman Çiftliği, mağrur kalesi ve zengin tarihiyle her şeyi vardı.

Biz çocuklar için tek, yalnız bir tanecik eksik vardı ve o şey yaz tatillerine ekstra bir özlem, şahane ve lezzet katardı ki, adı: Deniz!

Buna rağmen 'Başkentli' olmanın gururuyla, İstanbullu arkadaşlarımıza bu 'deniz özlemimizi' asla belli etmezdik.

Yine o yıllarda, şimdiki gibi kirli, kalabalık ve görgüsüz olmayan İstanbul'un kendi il sınırı dışında kalan her yerleşim noktasını 'taşra' sayma alışkanlığına direnen tek kent Ankara'ydı. Başkent, güzel İstanbul'un görkemi karşısında aşağılık kompleksine asla kapılmamış tek kentimizdir.

Nasıl kapılsın ki, sanatsever İstanbullular, en iyi oyunları, opera ve baleyi izlemek için mutlaka Ankara'ya gelmek zorundaydılar.

Çocuklu ailelerin, küçüklere ulusal tarihimizin dâhisi Mustafa Kemal'i tanıtmak üzere Anıtkabir'i ziyaret için,

Gençlerin, Mülkiyeli, ODTÜ ve/ya Hacettepeli olmak ayrıcalığı için,

Yabancı turistlerinse, Hititler dönemine uzanan geçmişiyle ünlü Ankara Kalesi, Roma ve Augustos Tapınakları ve müzecilikte hem estetik, hem de içerik olarak haklı bir uluslararası üne sahip Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni görmek için yolları mutlaka Ankara'dan geçerdi.

Ankara'nın yerlisi, yani 'gerçek Ankaralı' olduğunu sık sık gururla yineleyen babaannenin, günlerce emek verip ancak Anadolulu büyükannelerin yükseleceği o 'Osmanlı Kadın' mertebesinden aşağıdakilere emirler yağdırarak hazırlattığı meşhur Ankara tavasını yedikten sonra doğru Atatürk Orman Çiftliği'ne gidilirdi. Atatürk'ün de sevdiği o ünlü AOÇ kaymaklı dondurması kâğıt kutusundan kaşık kaşık yutulurken, Türkiye'nin en zengin hayvanat bahçesi gezilir ve Mohini mutlaka ziyaret edilirdi.

Mohini, Hintçe 'bir tanem' anlamına gelen, Türkiye'nin

Havaş

HAVAALANLARI YER HİZMETLERİ A.Ş.
Prof. Nurettin Öktem Sk. No.2 Sirkeci/İST
Ulaştırma V.D.:456 003 6800

MALİYE BAKANLIĞI T.C.

İl Kodu : 34

TARİH 26 / 5 / 98

Havalimanı - Şehir Otobüs Yolcu Bileti

750.000 TL (KDV Fiyata Dahildir)

No 340625

Seyahatiniz Esnasında Lütfen Bu Makbuzu Saklayınız

...GEN MATBAACILIK, Aykut ERGEN, Cemal Nadir Sokak No:6 ...
...Sk. No:45/1 Tel: (0212) 526 87 01 Hocapaşa V.D. 354...
...Tar. 16.2.1998 1472 Basım Yılı: 1998 İl Kodu: 34

ilk filidir ve büyükler kendi aralarında onun artık yaşlandığını konuşmaktadırlar.

Akşama doğru, o yıllarda yeşilliği, nezihliği ve şıklığıyla ünlü Gençlik Parkı'na gidilirdi. Ankara'da büyüyen bir çocuğa okyanus kadar büyük görünen havuzda kiralanan kayıkla gezilir, baba kürek çekerken, anne o yaz moda olan beyaz çerçeveli güneş gözlüğü ve ipil ipil emprime elbisesiyle bir kraliçe gibi oturur, öbür sandallardaki şık kadınları kibar bakışlarla süzerdi.

Çay bahçesinde semaverle servis yapılan bir çayın mis gibi kokusuna, o akşam Göl Gazinosu'nda programa çıkacak olan Zeki Müren'in şahane sesini tartışan yetişkinlerin konuşmaları karışırdı.

Hava karardığında ışıl ışıl Luna Park bütün çocukların karşı konulmaz bir aşkla kollarına atıldığı bir şenliğe dönüşür, neşeli çığlıklarla binilen atlıkarınca ve dönmedolap keyfiyle akşam biterdi.

Radyo tiyatrosunu kaçırmamaya özen gösterildiğinden, efekt Yalçın Tuğsavul sesi duyulduğunda, çoktan eve dönmek gerekirdi (çünkü Korkmaz Çakar İstanbul'dadır).

Ortaokul yaşlarında artık geceleri tiyatro, bale ve opera, lise yıllarındaysa her cumartesi sabahı CSO konseri anlamına gelirdi Ankara'da. (Başkentliler Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na CSO derler.)

Başkent'in adının gemi çapası anlamına gelen 'Ankyra' dan kaynaklandığı (Mısırlıları denize sürüp çapalarına el koyan Galatalılar vermiş bu adı) veya daha da önce Frig Kralı Midas'ın bu çapayı bulup kenti aynı adla ünlediği doğru olabilir. Belki de Farsça üzüm anlamına gelen 'Engür' sözcüğünden almıştır adını. Bunlar pek önemli değil, asıl anlamlı olan, İ.Ö. 30.000 yıl öncesinde bile insanların Ankara çevresini yerleşim bölgesi olarak seçtiklerine dair arkeolojik buluntular.

Büyük İskender'den Orhan Gazi'ye, Timur'dan Mustafa Kemal'e kadar birçok akıllı yöneticinin önemsediği Anka-

ra'yı şimdi asıl sahipleri önemsiyor ve çok seviyor. Ankaralılar artık ona 'Başkent' demekten vazgeçmişler ama her gittiğimizde bir kez daha görüyorum ki, Ankara'yı çok seviyorlar. Bir kentin asıl can damarı da budur!

Bugün artık şu Tunalı Hilmi, Arjantin Caddesi, Karum Alışveriş Merkezi, Atakulesi, büyük otelleri ve nefis pastaneleriyle daha kozmopolitleşen Ankara, kaleiçinde onarılan bazı eski evleri, Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin alınyazısı 'Hayatta En Gerçek Yol Gösterici Bilimdir' cümlesi ve fakültenin bahçesinde hâlâ aynı vakarla bekleyen Mimar Sinan heykeli, yeni kurulan Bilkent Üniversitesi ve birbirinden güzel kitabevlerini dolduran Karanfil Sokaktaki gençleriyle artık 'şair'e İstanbul'a geri dönmeyi özletecek bir kent değil. Hatta bazılarına kendini özleten bir kent...

Ankara'ya hoşgeldiniz SAYIN yolcular!

Unutmayınız, konuklarına gerçekten 'sayın' diye hitap eden tek kenttesiniz. Yine bekleriz!

BALKAN DEKAMERONU HEPİMİZE HAYIRLI OLSUN!

Telefonun öbür ucundaki kadın sesi kitaptan öğrenilmiş bir Fransızcayla Sofya'dan Buket Uzuner'i aradığını söylüyordu. Benimkisi de kötü bir koloni Fransızcası'dır. Kanada ve Magrib karışımı Fransızcamla, özellikle *Mario Levi*'ye kahkahalar attırırım. Gazeteci *Gila Benmayor* da Fas çöllerinde buna şahit olmuştu.

Merkezi Sofya'da bulunan Ulusal Bağış Vakfı *'Bulgaristan'ın 13. Yüzyılı'* adlı kurum, böyle resmi bir adı olmasına karşın aslında bir sivil toplum örgütü. Vakfın başkanı *Kin Stoyanov*, tanınmış bir aydın ve ünlü bir Bulgar taşlama (satir) yazarının oğlu. Bir *Balkan Dekameronu*'nun kurulması fikri de asıl onun başının altından çıkmış.

Balkanlar'da yaşanan ve yaşanmakta olan savaşlar sonunda şu anda tam on adet Balkan ülkesi olduğunu hesaplayan Bulgar yazar ve edebiyatçıları, çok sevdikleri *Dekameron Hikâyeleri*'nden yola çıkarak, dünyaya ses vermek istiyorlar. Belki de bir çığlık!

Önce on Balkan ülkesinde beyaz veya kara mizah yazan (taşlama/satir ve grafitti dahil) yazarlarla ilgili ön bilgi topluyor, sonra bu üç günlük toplantının bütçesini nasıl kurtarırız diye kafa patlatıyorlar. Biliyorsunuz, Bulgaristan daha yeni kendi ayakları üstünde durmaya başlayan bir ülke. Her ne kadar 1300 yıllık geçmişleriyle övünseler de bu zamanın son 600 yılı bağımsız yaşamamışlar. Sıkıntıları çok. Bir Dekameron toplantısının bütçesi de yüksek. Sonunda büyük bir şarap fabrikasının sahibi sponsor oluyor, sanatsever Karanfila Hanım, Gabrova (Etar)'daki güzel konuk evini açıyor, *'Sınırsız Sanat'* ve *'Sofya Açık Toplum'* vakıfları, *'Bulgar Çevirmenler Derneği'*, *'Mizah ve Taşlama Vakfı'* ile adsız birçok 'kahraman' bu projeye el veriyor ve Bulgar aydınlarının *Balkan Dekameronu* düşleri gerçekleşiyor.

Bir Balkan yazarı olarak davet edildiğim bu toplantı, davet telefonundan sadece beş gün sonra başlayacak olmasına ve bu tarih özel hayatımda yoğun bir döneme denk düşmesine karşın ne yapıp edip son anda bulabildiğim bir *Balkan Air* uçağına yetişmiştim. "Eee, ne var bunda yani?" diyenler: Bir anne yazarın yazması ve seyahat edebilmesi o kadın yazarın olağanüstü özverisiyle oluşmuş tam bir mucizedir! İnanmazsanız dünyada ve Türkiye'deki anne yazarların anı ve biyografilerine şöyle bir göz atın. Zaten biraz düşünürseniz, buna gerek kalmayacaktır. Çünkü 'yazmak' mutlaka yalnızlığa en çok gereksinen yaratıcı eylemdir ve iştir. Burada, kendime bir 'ağlama duvarı' dikmek için konuşmuyorum. Ben yalnızca vize, bilet, ev-çocuk düzeni ve duygusal denge(sizlik)ler gibi konuları dört güne sığdırarak, uçakta yazdığım Balkan Dekameronu açılış bildirime

dair azıcık bir fikir vermek istiyorum, o kadar. (Tamamını anlatırsam bir yangın ya da cinnet hikâyesi kadar yakar insanı!)

Son uçağa yetişme hevesimin dürüst nedeni, bu toplantının reddedemeyeceğim kadar cazip olmasıydı. Çünkü davetli yazarlar kendi aralarında post-modern bir oyun oynayacaklardı ve tıpkı yetişkin oldukları halde oyun oynamaktan zevk alan susamurları gibi kurgu yazarları da oyun oynamayı seven memelilerdir! Bu oyunu kaçıramazdım. Balkan Demakeronu yazılımında bulunmalıydım.

"Davet ettiğiniz yazarların tek ortak noktası mizah anlayışları mı?" diye sorduğumda Kin, yaramaz bir oğlan çocuğuna fazla gelen zekâ dolu bir bakışla gülümsüyor; "Hayır, biz yalnızca Dekameron yazabilecek Balkan yazarlarını davet ettik," diyor. Sesi hep utangaç.

'Politikacıların ve askerlerin başaramadığını, yazarlar başarabilir!' Öbür adı: Barış ve dostluk! Sanırım *ütopya* buydu. Ve her ütopya gibi gerçeğe adım atar atmaz, romantik düşünceler uçup pratik sorunlar aydınlığa çıkacaktı. *Arnavutluk*'tan Ziya, *Makedonya*'dan Mile, *Romanya*'dan Mirça, *Slovenya*'dan Matte, *Karadağ*'dan (= Montenegro) Mikael, *Sırbistan*'dan Vito, *Bulgaristan*'dan Vladimir (Zaref), Laçanski, Sergey (Traykof), Gançu (Savof), Oguyan Stambulief ve *'çıplak ayak'* lakaplı muhalif şair Nikolai ve ben. Fakat, doksan yaşına ve görmeyen gözlerine karşın kendi kuşağının erkekleri için bir zarafet, o dönemin kadınları için de kompliman sayılan kadınlara övgü şiirleri dizme hünerini bizlere sık sık sunan, eski milletvekili Joseph Petrov Beyefendi ve güzelliğiyle bizim yazar Füruzan'a benzeyen şair Petra Petrova'yı anmayı unutmamalıyım. Hasta olduğu için toplantıya katılmayan (?) *Yunanlı* yazar ve toplumsal tepkilerden çekinerek gelemeyen *Bosnalı* satirik şair dışında biz sekiz Balkan ülkesi yazarları iş başındaydık.

Bana çevirmenlik yapması için yapılan davete gönüllü

ПРИ БЕЗСЪНИЕ

ПРИ ГЛАВОБОЛИЕ

БИЛКОВА ВЪЗГЛАВНИЧКА

Годно до:

Габрово, ул. "Аврам Гачев" 33, Билкова аптека,
Фирма "Медуница", тел. 066/3 40 35

katılan Valantina Mancheva (Vala), beni kendisi için ayrı bir yazı yazdırmaya zorlayacak kadar özgün, şıngır mıngır, inanılmaz bir çılgın güzellikti. Vala'nın kolay kolay yaşlanmayacak bir uçukluğu ve öyle çılgın kahkahaları vardı ki, Tanrı her yazara kendine uygun (!) bir baş derdi çevirmen nasip ediyor olmalı, diye düşünüyordum! Vala, benim sevmeyeceğimi düşündüğü bazı sözleri çevirmemek özgürlüğünü başından ilan etmişti. Geceleri de aramızda iki liseli kızın kıkırdaşma vakası yaşanmaktaydı.

Evet, *ütopya güzeldir* ama hemen her 'eski Osmanlı kolonisi'nde başıma gelen şey, (bazen) şakayla karışarak "500 yıl, siz bizim ülkemize el koydunuz!" klasik tepkisiyle burada da değişmiyordu. Birikmiş sıkıntı ve semirtilmiş öfkeler boşaldıktan sonra (özellikle ırkçı ve din-faşisti olmayanlar hariç) bütün eski koloni ülke insanlarıyla nasıl sıcak bir sohbet ve koyu dostluk başlar, başınıza gelmiştir, bilirsiniz. Nasıl olmasın ki, bu kadar uzun yıl bir arada yaşayan ulusların yemekten içmeye, espriden geleneğe, tarihten kültüre fena halde çok ortak yanları oluşuyor. Bu tanışmaların sonunda, *"kötünün en iyisi Osmanlı'ydı"* denmesi de bir çeşit gelenektendir. Hani, Osmanlı göreceli bir özgürlük tanımıştır onlara hiç değilse... Özellikle Sovyetler'in 50 yıllık hışmına uğradıktan sonra (şimdi Bulgarlar, Rus asıllı adlarını bile değiştirecek kadar tepkiseller) bu kapkara şaka Balkanlar'da sık sık bana yöneltiliyor.

Sofya'dan arabalarla Gabrova Kentine doğru yola çıktıktan sonrası sıcak ama yemyeşildi. 300 km.'lik karayolu sağlı sollu kesintisiz ormanlarla kaplıydı ve bunu yalnızca orman yok etmenin ağır cezasıyla açıklamak bence yetersiz kalıyordu. Gabrova Kentine bağlı dağ kasabası Etar'a gelince lise tarih kitapları arasına girmiş kadar heyecanlanacaktım. Osmanlılar'ın yaptığı köprü ve binalar aynen korunmuştu ve çok güzeldi. Üstelik o gece Bulgaristan'da geleneksel olarak kutlanan 'yaz dönümü' şenlikleri *Enioyden*

için hazırlıklar yapılıyordu. En uzun günün akşamında açıkhavada oynanan ve Osmanlı döneminde yazılmış bir oyun, Bulgarca anlamayan Balkan yazarlar (yalnızca Arnavutlar ve Yunanlılar ve biz) arasında olsam da, en çok bana ithaf edilmişti sanki. Oyunda kostümleri ve edasıyla ortak tarihimizden çıkıp gelmiş bir Osmanlı paşası, Bulgar bir çingeneye âşık olan kızının aşkına engel olmaya boşuna çabalıyordu. Fesinden, gür sesiyle emirler yağdırışına, araya karışmış Türkçe sözcüklerden, bizim dilimize karışmış Bulgarca seslere kadar her şey, hiç de nostaljik olmayan bana zaman içinde canlı bir yolculuk yaptırmış, ne tuhaf ki, dudaklarımın kenarında bir gülümseme kalmıştı.

"Genç Osmanlı hanımefendisi nasıl buldular oyunu?" diye takılmalar sırasında, Osmanlı tarafımın uyanmadığını söylersem bir edebiyat yazarına en yakışmayan şeyi; içtenliksizliği fiil etmiş sayılacağım.

Etar'da bir gün boyunca saatlerce süren *'Balkan Dekameronu nasıl kurulur ve işler?'* başlıklı toplantılar, beklenilenden ateşli ve ciddi tartışmalarla sürdü. Kimi kez en sert mizah yetenekleri, kimi zaman da en alıngan yanlarıyla biz Balkanlılar'ın ortak bir tepkisel-duygusal karakterimiz olduğu kesindi! Bu duygusal tepkilerimizi öbür Akdenizliler'den ayıran en tipik yanımız da sert, bazen terbiyesiz ve edepsiz sayılacak mizahımızdı ve bu fevkalâde Balkan'dı!

Şimdi, biz tamamen *'Doğu-Akdenizliyiz'* dediğimde sanki kendilerine küfretmişim gibi kızanlar, bu kez de bizim *Balkan* olduğumuz gerçeğinden alınacaklar. Bu onlarda sonradan edinilmiş şartlı bir refleks olmalı. Çünkü 21. yüzyıla giren Türkiye kültürünün *Doğu ve Akdeniz* geçmiş + şimdiki zaman birikiminden oluştuğunu kabul etmeye cesaretleri yok. Ama kim ne derse desin, hem sevabı ve hem de günahıyla Doğulu ve Akdenizliyiz biz! Neden kızıyorsunuz acaba? Akdeniz'in bir parçası olarak Balkanlı'yız, Doğu'nun bir parçası olarak Orta-Doğulu'yuz ve üstüne üstlük Asyalı'yız.

Bunların hiçbiri kimseleri politik olarak memnun etmek ya da birilerine yaranarak uluslararası sınıf atlamak için yapılmış sanal saptamalar değildir. Bunlar yalnızca coğrafik değil aynı zamanda tarihsel, sosyolojik ve kültürel gerçeklerdir (beyler ve bayanlar!). Kimse sizi kara kaşlarınız, yeşil gözleriniz ve/ya Gürcü, Boşnak, Özbek, Laz, Kürt, Arap kökenlerinizden ötürü aynı zamanda Balkan, Akdeniz, Asya ve Ortadoğulu kültür toplantılarına davet etmemektedir. (Merak etmeyin, ait olmadığınız düşünülen hiçbir yere zaten davet edilmezsiniz.) Eğer aynı ülkenin insanı bütün bu toplantılara davet ediliyorsa, bunu hak etmektedir. (Bu tıpkı bir Batı üniversitesinde farklı disiplinlerden ders alarak mezun olanlara hiç aklı yatmayan, tek disiplin, tek diploma ve tek meslek anlayışlı Türk akademisyenine benzer.) Çünkü bir Türkiyeli bugün dünyada Balkan, Akdeniz, Ortadoğu ve Batı Asya coğrafyasını aynı anda temsil edebilecek en özgün kişidir.

Ortak bildiri hazırlandığında, Balkan ülkelerinin baskı ve çilelerle dolu ortak tarihinde daima halkın yanında, baskının karşısında yer alan yazarların gelecekte daha sık bir araya gelmelerine ve Balkan Dekameronu toplantılarına her yıl katılacak farklı yazarlarla ortak barış ve mizah dilinin korunmasına karar verildi.

Aynı zamanda, Balkan yazarlarının yazacağı hikâyelerin, Balkan Dekameronu adlı kitaplarda toplanıp önce Bulgaristan'da basılması ve sayısı yüzü bulunca da toplu basımına dair karar alındı.

Ertesi gün *Sofya Gazeteciler Derneği* merkezinde yapılan basın toplantısında Balkan Dekameronu'nun resmen kurulduğu Bulgar basınına açıklandı. Kuruluş bildirisini imzalayan Balkan Dekameronu kurucuları arasından seçilecek üç asil kurucu arasında mutlaka Türk yazarının bulunması bütün Balkan yazarlarının dileğiydi ve bu, oy birliğiyle kabul edildi. Böylece basın açıklaması yapan üç asil üyeden biri

olarak Bulgar gazeteci ve televizyoncularına Balkan Dekameronu'nun kurulduğunu açıklayan yazarlardan biri oldum.

Ortaçağda Floransa'daki veba salgını sırasında on gün aynı kır evine saklanan üç erkek ve yedi kadının anlattıkları 100 hikâyeden oluşan Dekameron'un yazarı *Boccaccio* ilk bakışta erotik hikâyeler yazarı olarak algılansa da, kitabı nefis bir çeviriyle Türkçeye kazandıran *Rekin Teksoy*'un dediği gibi: *"Dekameron aslında bireyi doğaüstünden özerk olarak ele alan, bireyin aklını, erdemlerini ve yeteneğini önemseyen laik bir anlayışın ilk sesidir."* Bu nedenle Balkan Dekameronu'nu önemsiyorum. Kültür ve sanat ilişkilerinin insanlar arasında aşk 'kadar ve çok' etkili olduğuna inananlardanım. Balkan Dekameronu devamlılığını sürdürebilirse, belki birbirimize duymamız için çabalanan öfke, kin ve nefret biraz hafifler ve aslında acı çeken, aç, öksüz-yetim kalan ve ölenin BİZ olduğumuzu daha iyi anlarız sanıyorum. Ben bunu çok sanıyorum.

Tıpkı Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinde gördüğüm gibi Balkanlar'da da hâlâ acılar yaşanmaktaydı ve yaralar hâlâ sıcaktı. Ama yaşam sürüyordu. Muhalif grafitti yazarı Sırp *Vitomir Teofiloviç*, "Şahinler, güvercinlerle diyalog istiyorlar. Hatta kanaryaları bile davet ettiler!" diyor ve ekliyor: "Bazıları demir yumruğa bayılırlar, tabii bu kendilerininki olduğu sürece..." *Nasreddin Hoca*'yla bir türlü başa çıkamayan, Bulgar ve Yugoslav halkının bilge-mizahçısı *Hitar-Pitar* bir fıkrada kendisine yine bir oyun yapan Nasreddin'in peşindedir. Hoca hemen bir camiye sığınır ve ölü taklidi yapar. O sırada camiye saklanan hırsızlar, ölü sandıkları Hoca'nın aniden dirilmesinden korkarak paraları bırakıp kaçarlar. Hikâyenin sonunda Nasreddin'le Hitar-Pitar hırsızların ganimetlerini paylaşırlar. Başka bir fıkrada, Hitar ile Hoca bir anlaşmaya varırlar ve en güzel rüyayı gören, bir tepsi böreği kazanacaktır. Hoca rüyasında cennete

gittiğini ve her türlü nimetle karşılandığını anlatınca Hitar-Pitar, 'Ben senin cennette her türlü nimetle karışlaşınca artık bir sini böreğe tenezzül etmeyeceğini düşünerek, hepsini yedim,' der.[1] Bilmem anlatabildim mi?

Balkan Dekameronu yazarları olmaya yürekten heveslenen on Balkan ülkesi yazarı çok sıcak bir öğle sonrası Sofya'dan ayrılırken Karadağlı yakışıklı yazar Mikael, en esprili şekliyle, Türklerin Balkanlar'da alamadıkları *tek* yerin Karadağ (şimdilerde Montenegro veya Çernogora diye de anılıyor) olduğunu anlatıyor ve bunun asıl nedenini hepimize açıklıyordu: "Çünkü," diyor, "Karadağlı erkekler çok yakışıklı olmakla dünyaca ünlüdür!"

Komünizme karşı politik suçlu olarak yıllarca hapiste yatan muhalif Bulgar şairi Gançu Savof, "Hapishanedeki en iyi dostlarım hep Türkler'di. Türklerin dostluğu çok sağlamdır," diyor.

Ama asıl son cümle Bulgarlar'ın çıplak ayaklı şairi Nikolai'den geliyor. "Afrika için en büyük tehlike nedir? – Tabii ki Balkanlılaşma!"

Balkan Dekameronu hepimize hayırlı olsun!

1) Fıkralar için Pertev Naili Boratav'ın *Nasreddin Hoca* (Edebiyatçılar Derneği, 1996) kitabından yararlanılmıştır.

KIBRIS'TA ŞİİR, FUTBOLU YENDİ

O gece bütün Türkiye televizyon başındaydı. Türkiye kupası yarı finalinde Galatasaray-Sarıyer ve Beşiktaş-Trabzonspor maçları vardı ve sokaklarda erkek görmek neredeyse olanaksızdı. Aynı gece benim okuma yapacağım salonda çoğunluğu erkek yüz kişi vardı ve bu insanlar bir edebiyat suaresine katılmak için kupa maçlarını feda etmişlerdi (!). Tanrım, bu insanların nesi vardı böyle? Neden 'normal' insanlar gibi evlerinde oturup bira içerek futbol izlemek yerine, kalkıp bir yazarla buluşmak için bir salona toplanıyorlardı? Tuhaflık onlarda mıydı yoksa televizyon başındakilerde mi?

'Yeşil Adalılar'ın ille de LefkoşA dedikleri Lefkoşe'de o

akşam bir edebiyat söyleşisine katılacaktım. Ama Mimarlar Odası lokalinde gitar dinletisi eşliğinde başlayan o akşam benim konuşmama pek fırsat kalmadı. Yaşadığım en ilginç edebiyat toplantılarından biri olarak, o akşam oradaki hemen herkes kendini tanıttıktan sonra kendi şiirlerinden seçmeler okudu. Dahası, bu insanların büyük bir kısmı şiir yazmakla kalmamış, şiirlerini bastırmışlardı; o kitaplardan bir demet kütüphanemdedir şimdi. Yani oraya bir romancı-hikâyeciyle tanışmaya gelen hemen herkes şairdi. Bu konudaki sevinçli şaşkınlığım Kıbrıs'ta geçirdiğim dört günün sonunda artık sık sık şairlerle karşılaşma alışkanlığına dönüşmüştü. Kıbrıs'ta herkes şairdi! Fakat romancı yoktu.

İkinci gece yeniden toplanıldı ve ben çok keyifli geçen bir okuma-söyleşi yaptım.

Ercan Havaalanı'na indiğimde elinde buketlerle beni karşılayan iki genç kadından biri, yaşadığı umut kırıcı pek çok olaya karşın gözlerinde pırıltı eksilmeyen gazeteci, radyo-tv yayıncısı, ama asıl 'has şair' Neşe Yaşın'dı. Daha sonra iyi arkadaş olacağım Neşe ile o zaman da 'Kıbrıs'ta neden şiir çok, roman yok' meselesini konuşmuştuk.

Ama önce Girne'yi anlatmam gerek, çünkü Girne'ye âşık oldum. Ve aşk daima önemlidir! O kadar ki, yangında ilk kurtarılacak, taşınırken üzerinde *Dikkat, kırılacak eşya!* yazılı özel paketlere gereksinecek ve hiç unutulmayacak kadar! Gerçek aşk böyledir ve ancak kendimizi böyle özenle davranırken yakalayınca fark ederiz onun farkını!

Kentleri ve sokakları, tıpkı insanlar gibi özgün karakterli canlılar olarak gören bütün gözlerin sahipleri gibi ben de yeni tanıştığım ve/ya önceden tutulduğum, hatta içinde yaşadığım kentlere/sokakların özellerine özenle yaklaşırım. Her ülkede âşık olunacak güzellikte en az bir tane kent bulunduğunu söylemek de, en azından benim gördüğüm ülkeler için yanlış sayılmaz. Kıbrıs'ın tümünü henüz göremediğim için Yeşil Ada'nın kuzeyinde beni daha ilk bakışta heye-

Lawrence Durrell'in evi

canlandıran o 'güzel'in adı Girne'ydi diyebilirim. Girne (Rumca: Kyrenia), Lefkoşe'den yalnızca 26 km. uzaklıkta, Beşparmak Dağları'nın dar ve esrarengiz geçitleri aşılarak varılan, varıldığında da âşık olunacak küçük bir liman kenti. Hilal şeklindeki küçük koy, bembeyaz Akdeniz evleri ve görkemli kalesiyle hemen küçük bir Antalya ile karşılaşmak hoş bir sürpriz. Bizanslılar tarafından kurulan kaleye asıl biçimini verenin Venedikliler olduğunu öğrenince, "Evet bu şıklıkta bir İtalyan parmağı olmalıydı zaten," diye gülümsememek zor. Antalya kalesini ilk yapanlar Romalılar. Selçuklular bu yapıyı genişletip geliştirmişlerdi.

Girne'nin turunç kokulu güzelliğiyle büyülenirken, Beşparmak Dağları üzerinde 13. yüzyılda gotik bir anlatımla kurulmuş Bellapais Manastırı, tanımlanması güç bir albeniyle bana 'gel, gel' ediyordu. Manastır yakınında küçük ve çok şık Kibele Restoranda şahane balık-şarap yemeğine eşlik eden ikiz rahibelerin mistik hikâyesi unutulmaz geceye dramatik efekt olarak çok uygundu. Ama asıl önemlisi o evdi! İçinde o 'benim yazarlarım'dan biri olan *Lawrence Durrell*'ın bir süre yaşadığı ahşap kapılı, ahşap panjurlu iki katlı bembeyaz ev! Lawrence Durrell, tepeden o şahane Akdeniz'i seyrederek yazmıştı bazı kitaplarını bu evde. Evin etrafında sevinçten sarhoş dolaştığımı gören ev sahipleri, buna rağmen evin içini gezmeme izin vermediler. Ev bir müzeye dönüştürülmüş olsaydı, hem Yeşil Ada'ya turistik yararı olurdu, hem de içinde yaşayanlar benim gibi edebiyat hastalarından bıkmaz, usanmazlardı. Daha açıkçası; ben o evi gezer, odalara, duvar diplerine ve kapı arkalarına saklanmış bazı duygu ve seslere rastlardım... Orada, günün birinde Girne'de birkaç zamanlığına bir ev kiralayarak yazmaya dair kendime bir söz verdim.

Yeşil Ada, Türkiye'den giden birisi için çok tanıdık, ama aynı zamanda hâlâ yabancı hissettirecek kadar farklı. Bunu özellikle Magosa Kalesini gezerken ve Hasan Tatlıcı'nın (choky) kahvesinde kahve içerken hissettim. (Bu arada gi-

dilen/yaşanan her yerden kahve taşıma geleneğini bozmadan, üzerinde kahve içen çok İngiliz bir erkek suratının bulunduğu, Mehmet Hüseyin CON'un Halis CON kuru kahvesinden bir paket alıp getirmeyi ihmal etmedim tabii.)

Adalılar'ın sık sık özellikle altını çizdikleri gibi, onlar Türk kökenli olsalar da Türkiye'dekinden farklı bir kültürün insanları. Açıkça söylenmese de Yeşil Adalı Türkler, Türkiye'deki Doğu-Akdenizli kültüre oranla çok daha fazla Batı-Akdenizliler!

Sonuçta dönüp dolaşıp *Lefkoşe'deki Saray Otelin* 405 numaralı odasına geliyordum. Bu gelişlerimde şair *Neşe Yaşın* ya elinde teyple (radyo röportajları) ya da çiçeklerle ama gözlerinde gerçek yaratıcı pırıltılarla beni karşılıyordu. Onunla veya şair *Fikret Demirağ*, şair *Feriha Altıok*, *Âşık Mene*, şair *M. Kansu*, *Süleyman-Nilgün Kozal*, şair *Ayşen Dağlı*, *Akif-Meral Harmanlı*'yla ve Işık Kitabevinin edebiyat tutkunu sahipleri *Nahide Merlen* ve *Hürrem Tulga*'yla hep şu şiir-roman meselesini tartışıyorduk. Bu sırada *Sema rakısı* ve daha çok sebze çeşitleriyle tükenmez şahane mezelerin sürekli servis edildiği Ahır'da oluyorduk. Ahır, bol kepçe çorbalarıyla ünlü, mezeleriyle zengin, kendisi fazlaca mütevazı, sabaha dek açık bir çorba dükkânı. Bir de *Eray Ragıp* vardı ki, onun gibi iyi olarak doğmuş, sonuna dek gezgin-serüvenci, romantik, hippy ruhlu insanlara rastlamak bana daima uğur getirir. Eray, dünyayı dolaşırken arada bir Lefkoşe'ye uğrayan dünya tatlısı bir dünya vatandaşıydı. Umarım Eray, onun gibilerin hızını kesip kalbini kırmaya meraklı, şu doğuştan *habaset* kusucuların hışmına uğramamıştır!

Neden şairin, edebiyat severin bunca bol olduğu bu topraklarda bir romancı yoktu hâlâ?[1] Gözler önünde yürek bur-

1) Bu gezi 1994 yılında yapılmıştı ve Kıbrıslı yazar Sultan'ın ilk romanı henüz ufukta görünmüyordu. Umarım roman da, romancı da olumlu gelişmelerin habercisi olarak süreklilik ve sağlamlıktadır. (*Kurşun Sesi Duymadan Yaşamak*, Remzi Kitabevi, 1998)

kan bir tarih yaşanırken neden kimse bunun romanını yazmıyordu? Romanın bir ülke tarihi ve sosyolojisi açısından önemini bilen bu insanlar, aslında çok önemli bir soru sorduklarının farkındaydılar. Onlara hep şunu söyledim: *Roman ancak yerleşik kültürlerde yaratılabilen bir edebiyat ürünüdür. Şiir ve onun kız kardeşi olan hikâye göçebe, geleceğe dair somut planları olmayan insan topluluklarının ürünleriyken, yerleşik toplumlar roman üretirler. Ve roman bu anlamda refah düzeyinin bir göstergesi sayılabilir. Batı ülkelerinde her yılda kişi başına roman sayısı fazlayken (İngiltere'de ayda en az on-on beş yeni roman yayınlanırken), Türkiye gibi artık yerleşmiş bir ülkede bu sayıya ancak bir yılda ulaşılabilmektedir. Kuzey Kıbrıslılar henüz dünyanın tanımadığı ve pasaportu, dolayısıyla geleceğe dair planları olmayan bir ulus. Böyle sallantılı bir zeminde hangi sandalyeye oturarak roman yazacaklar? Elbette onlar yüreklerini yakan bu sıkıntıyı şiir söyleyerek/yazarak anlatmaktalar.*

Bu açıklamam kimilerinin hoşuna gitmedi ama orayı, o misafirperver, sıcakkanlı ve kibar insanların kötü ekonomik şartlar altında nasıl yalnız, kırgın ve yorgun 'beklediklerini' görünce bu düşüncem iyice güçlendi, kendine taban buldu.

Kuzey Kıbrıslılar, kendi pasaportlarına, kendi kimliklerine, sallanmayan zeminli mekânlarına kavuştuklarında romanlarını da yazacaklar. Limon ve turunç kokulu bu güzel ada, belirsizlik ve yalnızlık içinde kıvrandığı sürece bize yalnızca şiirlerini yollayacak.

Kıbrıs, henüz o korkunç yangından önceki yemyeşil, sakin güzelliği ve yapayalnızlığıyla yüreğimi burkan bir güzel olarak kaldı aklımda. Yoksa ADA, doğası gereği hep yalnız mıdır?

'KORİDOR'

Onu ilk gördüğümde okyanus aşırı bir yolculuk üstüne Kuzey Amerika kıtasında uzun bir uçuş yapmış, yorgunluktan çok, zaman farkının yarattığı jet hastalığı (jet lag) nedeniyle yamuk yumuk olmuştum. Havaalanında hiç tanımadığım insanlarca karşılanmış, bu kez de karadan bir saat yol kat ederek, yerel saatle gece yarısına doğru (bana göre ertesi günün öğlesi) varmıştık oraya. Çok sıcak ve nemli bir yaz gecesiydi. Hani siyahın çok yakıştığı o yaz gecelerinden biri. Üstelik nöbetçi cırcır böceği korosu harıl harıl çalışmaktaydı. Mississippi Nehri'nin kollarından birine, nemden sırılsıklam olmuş yeşil çayırlarla ulaşan bir binanın önünde durduk. Binanın adı *Mayflower*'dı ama bu isim ba-

na bahar çiçeklerinden çok Amerika'ya 1620'de ilk koloniyi getiren o meşhur geminin adını çağrıştırmıştı o gece. Mayflower binasının sekizinci katında asansör durdu. Sekizinci kat en üsttekiydi. Asansörden inince onu gördüm ve irkildim.

Upuzundu. Çok uzundu! Sessiz, dümdüz ve en önemlisi çok kayıtsızdı. Bu, görmüş-geçirmiş, yaşamış ve çoktan başarmış karakterlere özgü, fena halde tahrik edici bir kayıtsızlıktı. Hani şu, anlayan hiç kimsenin kayıtsız kalamayacağı türden bir kayıtsızlık!

Duvardan duvara artık eskimiş bordomsu bir halıyla kaplıydı ve iki yanında kapılar diziliydi. Tavanında, her kapının tam önüne denk düşecek biçimde floresan lambalar ve belirli aralıklarla tekrarlanan yangın alarmları asılıydı. Yani belki sıradan bir otel koridoruna benzemesine karşın, kendi hikâyesi olan herkes gibi o da çok farklıydı. O gece anlamıştım, bu *Koridor*'un yakıcı bir gizemi vardı ve benim yaşantımda önemli bir yer tutacaktı. Daha sonra Koridor'un benden önce ve sonra başkaları için de benzer bir etkisi olduğunu öğrenecek, ama hiç şaşırmayacaktım! Sonraki 100 gün o Koridor'a bağlı bir odada yaşadım.

Koridor daima aydınlıktı. Fazlasıyla aydınlıktı. Sabah, akşam, öğle sonraları ve bütün gece hep aydınlıktı. Ama bu aydınlık sadece bir aldatmacaydı. Çünkü *ancak karanlıktan korkanlar bu kadar çok ışığa saklanırlar.* Derhal Koridor'un özgeçmişini ve soy ağacını araştırmaya koyuldum. Ön çalışmam sonunda elde ettiklerim ilginçti. Koridor'un iki yanında dizili odalara tam 29 yıl boyunca her yıl otuz farklı ülkeden, yaşları 25 ile 60 arasında değişen 36 adet yaratıcı-yazar, 36 romancı, hikâyeci, şair ve tiyatro yazarı geliyor, burada aylarca yaşayıp sonra Koridor'u terk ediyordu. Koridor tam gidenlerin ayak izleri ve düşleriyle oynaşırken, yenileri geliyor, onlar gidince yeniden yenileri. Koridor, yıllardır bu kadar yoğun düş gücünü ağırlamaktan bir sevinç

The International Writing Program
proudly sponsors

from Turkey, fiction writer

Buket Uzuner

from The Writer's Workshop, poet

urrence
evard

ading from their work,

unday, October 20, 1996
:00 pm, Prairie Lights

520 washington
at ralston creek

iowa city, iowa 52240
(319) 337-2998

sat. 10am – 6pm
sun. 12pm – 5pm
e other days 11am – 6pm

over 25,000
titles to choose from

enjoy free parking
in our private lot
across the creek
from new pioneer coop

boğulması yaşamış, aşırı doyum sonrası yorgunluğuyla bilinenlerden farklı bir yalnızlığa düşmüştü. Koridor'un sürekli aydınlık kalmasını, bu durum karşısında geliştirdiği bir çeşit savunma mekanizması olarak algılamıştım. Yanılmışım!

Dikkatle düşünülünce Koridor'un işinin güç olduğu reddedilemezdi. Her kapının arkasında, bütün gereksinimlerini bir valize sığdırabilecek kadar yalın, ama düşleri ve düşünceleri ciltlerce kitaba sığmayan birer yazar vardı. İşte bu düş gücü yoğunluğu ve sürekliliğiydi Koridor'u allak bullak ederek farklı kılan. Üzerine sinmiş o küstah ilgisizlikse bu sıkıntının bir sonucu olmalıydı. Yine de elimdeki bulgu ve açıklamalar bana yetersiz geliyor, kendimi bu gizemli Koridor'la didişmeyi kesecek kadar rahatlamış hissedemiyordum. Böylece gece araştırmalarına başladım. Koridor'daki ikinci haftamdı ve gizli çalışmalarım için hemen işe koyuldum.

Gece yarısını birkaç saat geçe, yazmakta olduğum *Kumral Ada - Mavi Tuna* romanının başından kalkıp kulağımı Koridor'a açılan 832 numaralı odamın kapısına dayıyordum. Sessizliğin derinliğine kanaat getirince bütün cesaretimi toplayıp ayaklarımın ucuna basarak Koridor'a çıkıyordum. Koridor zaten hep sessizdi ama bu bildiğimiz sessizlikten daha sivri bir yalnızlık, daha ürpertici bir serinlik taşıyordu. Ürperirdim. Herhalde bilirsiniz, bir sırrı çözmek için kapılarını açanlar, sonuna dek gitmek üzere yola çıktıklarını bilen, korkuyla cesaretin arasına meraktan bir köprü örmeyi öğrenmiş olanlardır. Bütün cesaretimi toplayıp sabaha karşı saatlerce Koridor'u baştan başa yürür ve gizeminin sesini duymaya çabalardım.

Her kapının üzerinde bir etiket vardı. Geçen 29 yılda bu etiketlerde değişik yazarların adları ve anadilini kullandıkları ülkeler yazılıydı ve sonraki yıllarda da öyle olacaktı. (Hintliler, Sri Lankalılar ve Güney Afrikalılar bu anadil ko-

nusunda pek talihli sayılmazlar.)[1] Bu kapılardan yalnızca bir tanesinde göz deliği vardı ve o kapı benim kapımdı! Çünkü *832 numaralı oda* alt katlarda uygulanan sisteme göre koridor görevlisinin odasıydı. Ama alttaki yedi katta uygulanan hiçbir kural sekizinci katta geçerli değildi. İşte kapısında göz deliği olan o tek oda bana denk düşmüştü. Bu göz-delikli kapı diğer yazarlar arasında esprilere yol açsa da Koridor ve ben bunun bir tesadüf olmadığını biliyorduk!

Geceyle sabahın buluştuğu saatlerde Koridor'da yaptığım araştırmalarda kapıların üzerindeki adları okuyor ve aklımda tutmaya çalışıyordum. Tam karşımda *William Taylor-Yeni Zelanda*, onun yanında *Raj Rao-Hindistan* yazılıydı. Diğerlerindeyse; *Juan Carlos Orihuala-Bolivya, Stephan Sander-Hollanda, Mila Haugova-Slovakya, Bronislaw Maj-Polonya, Catherine Zimdahl-Avustralya, Milton Hatoum-Brezilya, Mustafa Mesnevi-Fas, Liutauras Degesys-Litvanya, Serah Miwangi-Kenya, Roberto Ampuero-Şili, Kim In Ae-Güney Kore, Victor Pelevin-Rusya, Miclos Malnar-Macaristan, Janine Mircevska-Makedonya* diye devam ediyordu. Mutfak ve banyosu yan odadaki kişiyle (yazarla) paylaşılan odaları yaşatan bu Koridor, yazarlar tarafından baştan çıkarılmadan önce tıpkı alttakiler gibi bir öğrenci yurdunun sıradan bir koridoruydu. Ama o artık yalnızca bir koridor değil, o baş harfi büyük yazılan özel isim bir *Koridor* (İngilizce'de *The Hall*) olmuştu.

Benim odamın yanındaki kapıda erotik hikâye yazarı *Arjantinli Viviana Lysyj* vardı ve o, geceleri yaşar, gündüzleri uyurdu. Kapılardaki adlar beni kandıramadı elbette! Çünkü şimdi benim ve içimizden bazılarının da gizlice yaptığından emin olduğum Koridor'un sırrı araştırmasını, yıllar önce aynı Koridor'da çıplak ayaklarla dolaştığı anlatılan *Gabriel García Màrquez*, hatta Şilili büyük *José Donoso* ve *Leyla Er-*

1) Onlar anadilleri dışında İngilizce, Hollandaca yazıyorlar.

bil, Nazlı Eray, Güven Turan, Orhan Pamuk, Bilgin Adalı da yapmışlardı!

Koridor kendini ele vermemek için uğraştıkça iş arapsaçına dönmüş, ben de sırlar üzerine derin derin düşünmeye başlamıştım. Sırlar, ağırlıklarına göre değişiyorlardı. Örneğin, katillerin, hırsız ve yalancıların sırları ağırdı. Avukatların sırları çok katmanlı, sofistikeydi. Müzisyenlerin sırları yoktur, olamaz. Doktorların sırları hep isimsizdir, öyle kalacaktır. Aşçılarınki en lezzetli sırlardır. Âşıkların sırları çok sıcak ve kıvamlıdır. Ressamların sırları dilsizdir. Politikacıların sırları ümitsiz, uzak deniz kaptanlarınınki sisli, fırtınalı, dalgalıdır. Yazar ve şairlere gelince. *Yazar ve şairlerin sırları tehlikelidir!* Çünkü onlar hayatın en yakıcı ve mutlak yalnızlığının bizzat tanıklarıdır! Yazarlar ve şairler mutlak yalnızlığı en yakından tanıdıkları için saatlerce, günlerce, aylar ve yıllarca sözcüklerle yapayalnız kalabilirler. Bu çileli çığlığı atabilmek de yalnız kalmayı gerektirmektedir zaten. Çünkü, *yazmak ve yalnızlık ancak bir arada var olabilir.* Aksi imkânsızdır! Bu yüzden yazarlar acının ve sevincin içindeki yalnızlık ve şiddeti çıplak gözle görebilen insanlardır. Ve insan dünyasında hiçbir şey ama hiçbir şey sözcükler kadar ağır, yoğun ve sert değildir! Ne sesler, ne renkler, ne kokular. Sözcüklerin girinti ve çıkıntıları insanı yaralamakta ve sevinçten çıldırmakta rakipsizdir! Kavramların hayal gücünü gıdıklama yeteneği olağanüstüdür, hiçbir canlı imge veya ses, kavramlar kadar düş gücünü zorlayamaz! İşte Koridor'un sırrı buydu!

Koridor yıllardır yazarlar ve şairlerle yaşıyor, onlar gidince de her yanına sinmiş sözcüklerden kurtulamıyordu. Kurtulduğunu, doğasına ve saflığına döndüğünü sandığında orada kalan sözcükler ve ayakizleri onu çıldırtan halüsinasyonlar yaşamasına yol açıyordu. Gerçek ve düş, dünyanın hiçbir başka koridorunda bu kadar yoğun olarak iç içe yaşanmıyordu, yaşanamazdı da! Koridor artık koridorluk-

tan çıkmıştı ve kendini insan sanmaya başlayan androidler misali, o da yazmak istiyordu. Ve tabii gerçekle örtüşmeyen bütün çıldırtıcı arzular gibi bu da kahrediciydi. O her yıl daha çok yalnızlaşıyordu. Koridor'unki bir çeşit kara sevdaydı!

1967'de başlayarak, 108 ülkeden bin yazarın katıldığı (şimdilerde) üçer aylık 'Iowa Edebiyat Programı' (IWP)'nın geçen yıl Türkiye'den yazar konuğu bendim (1996). Iowa, daha önce öğrenci olarak yaşadığım Michigan eyaletinin de içinde bulunduğu Orta-Batı (midwest) Amerika bölgesindeydi ve mısır tarlaları imgesiyle, entelektüellerin gözünde taşralı bir kimliği vardı. Evet, hayatı sosyal ve kültürel etkinlikler odağında yaşamayı sevenler için Iowa'da sürekli yaşamak bir karabasan olabilirdi. Ama, sadece ve sadece kurgu yazarlar ile şairlerin oluşturduğu *yaratıcı-edebiyatçıların bir arada 100 gün geçirecekleri bir program benim için cehennemdeki tek cennetti(r)!* Bu bursla sağlanan 100 günlük deneyim asla doğal olmayan, tıpkı bizim yazdığımız romanlar ve hikâyeler gibi kurgulanmış bir buluşmaydı ve tüylerimi ürpertecek kadar *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanındaki laytmotife (leitmotiv) benzemekteydi. Ben bunları yaşayacağımı sanki yıllar önce biliyordum da. Romanın İngilizce çevirisini okuyan yazarlar arasında, *'Peki biz burada normalleştiriliyor muyuz şimdi?'* diye soranlar hiç de az değildi. Déjà vu!

Daha önce de benzer yabancı ülkelerde (Finlandiya, Almanya ve İngiltere'de) edebiyat toplantı ve seminerlerine katılmıştım. Fakat o toplantılara gazeteci-yazar, edebiyat tarihçisi, araştırmacı, eleştirmen, akademisyen, çevirmen ve denemeci gibi kurgu dışındaki edebiyatçılar da katıldığı için 'yaratıcı-yazarlar' doğal olarak kendilerine benzemeyen bu heterojen toplulukta maske ve zırhlarıyla dolaşıyorlardı. Oysa Iowa Üniversitesi'nin edebiyat programında ne

maske, ne zırh mümkündü; hepimiz kurgu yazarı-şairdik ve bir bakışta birbirimizi tanıyabiliyorduk. Çünkü kurgu yazarları...

Iowa City'nin, *Java House* adlı şahane kafesi, bir okuma yapma şansına sahip olduğum *Prairie Lights* (Bozkır Işıkları) adlı üç katlı kitapçı-kafesi, sahiplerinden içeriğine kadar baştan başa bir serüven olan *Haunted Bookshop* (tekin olmayan – perili sahaf) adlı sahafı, *Bijou* adlı 'sinematek'iyle küçük ve sevimli bir üniversite kasabası olduğunu söylemek dürüstlük olacaktır. Ayrıca o müthiş karanfilli ince puro Nat Sherman's *A Touch of Clove*'u da burada keşfettiğimi unutamam. Ama mısır tarlaları (Iowa'ya lakap taktıran mısırlar bu ünü hak edecek kadar tatlı ve lezzetli!) ve inekleriyle gerçek bir kır hayatı yaşanan bu eyalet, belki de yazarlar programının yapılması için seçilecek en ironik coğrafya!

IWP'den *(Iowa Edebiyat Programı)* geriye beş-altı tane çok güzel dostluk (ikisiyle Türkiye'de, biriyle Kasablanka'da yeniden buluşuldu bile) ve pek çok özel anı kaldı. Ama en önemlisi o *Koridor*'dur. Biliyorum, Koridor'a bıraktığım düşler ve ayak izlerim, öbürleriyle karışarak derinleşecek ve canlılığını sürdürecektir. Ve Koridor, sırrını çözen yazarlar arasında olduğumu, 832 numaralı odanın yeni konuğuna çoktan anlatmış olmalıdır bile. Çünkü o odanın kapısı, koridora gözü olan tek odaya aittir!

SAN FRANCISCO SOKAKLARINDA PICASSO VE EINSTEIN'LA BİRLİKTE

Hepimizin kentleri vardır. Kimisi kendimize benzer, kimisi bazen istemeden kendimizden bile saklamaya çalıştığımız 'öteki ben'imiz kadar zıttır dışardan görünen suretimize. Bu nedenle olacak, güzel ama aptal kızları, yakışıklı ama maço erkekleri ve gösterişli ama kültürsüz durumu bizzat Amerikalılarca tescil edilen Kaliforniya eyaletine (Batı Yakası) her zaman ilgisiz kalmışımdır. (Tanrım bu ne önyargıcı ve etiket meraklısı bir dünya!!!) Fakat orada *sanki yanlışlıkla* bulunan dünyanın en ünlü kentlerinden San Francisco, beni daima gizli bir heyecan ve mesafeli bir merakla çekmiştir.

Sonunda bahanesi ve olanakları hazırdı, bir edebiyat

bursunun yardımıyla kendimi San Francisco'ya giden bir United Airlines uçağında buldum. (Hep böyle denir ya, oysa kimse kendini öyle 'tesadüfen' bir yerlerde bulmaz. Bunlar olsa olsa bizim yavaş yavaş bilinçaltımıza dikte ettirdiğimiz arzularımızın şekil bulmuş durumudur.) San Francisco'da açılacak bir kitap fuarı da en şıkından bahanemdi ama asıl amacım, bir türlü aklımdan çıkmayan hülyalı Amerikan kenti San Francisco'yla buluşmaya gitmekti. Hülyalı Amerikan şehri olur mu? demeyin. Amerika'daki her Avrupalı şehir 'hülyalı'dır. (Montreal, Buenos Aires, New York'un Manhattan'ı gibi) Ve bu aynı zamanda benim Pasifik'le ilk buluşmam olacaktı! Çoğunlukla yaptığım ve çok sevdiğim üzere bu yolculukta da yalnızdım. Yalnız yolculuklar, uslanmaz 'öteki ben' arayıcıları için vazgeçilmezdir.

San Francisco önyargıların çoğunun başına gelen *boş fiyaskolar*'la karşıladı beni. *Golden Gate* Köprüsü, *Alcatraz* (Pelikan) Adası, *'It never rains in California'* ve bu gibi... *Alkatraz Kuşçusu* adlı romanla çocukluğumuzun içine hüzünle giren Alcatraz Adası 1973'ten itibaren tamamen turistik gemi turlarına açılarak bir işkence-ticaretine dönüşmüştü. O korkunç hapishane adası Alcatraz'ı fotoğraflama yarışındaki turistlerse, insanın midesini bulandırıyordu. Tamamen kırmızı-portakal renkli 'Altın Kapı' Köprüsü belki de benim gibi bir *Brooklyn* Köprüsü sever için pek etkileyici değildi. San Francisco Körfezini Amerikan iç-savaşında koruyan tamamı tuğladan yapılmış *Fort Point* Kalesinin müzesi, o savaşta ölen askerlerin hüzünlü son bakışları ve nasıl tutacaklarını bilmedikleri anlaşılan silahlarıyla çektirdikleri fotoğraflarıyla iç burkan bir huzursuzlukla doldurmaktaydı içimi. (İç savaşta bile zencileri ön saflara süren özgürlükçü Yankee'lerin belge fotoğrafları.)

Derken, ekim ayında bile serin, loş, yağmurlu San Francisco sokakları falan... Bu saydıklarımın tümünü, ki itiraf etmek lazım 'turistik gezi' kapsamındadır, ünlü Slovak şair Mi-

SALE AT THE BOX OFFICE
A WHITE FLEET
and Pier 43 1/2
SAN FRANCISCO
GOLDEN GATE BRIDGE
DAY CRUISE
GOOD FOR ANY DATE
Steve Martin's
Picasso
at the
Lapin
Agile
"IT'S A HIT!
I HAVE NEVER HAD
A BETTER TIME IN THE THEATRE"
A ROLLICKING GO
PICASSO IS PERFECT FO
Fun, smart, witty provo
sexy, passionate I really
ANY FIRST TIME PLAYWRIGH
The smart casting, vivid perform
ible direction give off a gratifying high
90 MINUTES OF HILARITY!
A triple shot of laughs with a couple of
deep thoughts for a chaser
CURRAN THEATRE
THE PHANTOM OF THE OPERA
THU OCT 31 1996 8:00PM

la Haugova ile San Francisco'da bir günlüğüne buluştuğumuzda atlatıp kurtulmuştum. Çünkü bunları yapsam bir türlü, yapmasam... En iyisi cesurca (!) başlayıp bitirmektir! İşte tam o sırada, iyi ününü hakkıyla kazanan bütün karakterler gibi San Francisco da sağlam temeller üzerine kurulduğunu sessiz ve derinden belli etmeye başladı. *Union Square* bölgesini kendime mekân edinmem konusunda bana fikir verenlere uyarak, yerleştiğim salaş pansiyonun sahibi Fransız asıllı Serge (soyadını asla öğrenemedim) o sırada ortaya çıktı. Serge, kendisine inatla 'sörç' diyerek adını katleden Amerikalılardan çok, pansiyonuna sırt çantalarıyla dünyanın öbür ucundan gelen müşterilerinin serüvenciliğinde hayat bulan, sanal bir gezgindi. Yeni Zelanda, Japonya, Avustralya, İsveç ve Malta'dan konukları vardı ama ilk kez bir Türk müşterisi oluyordu ve üstelik bu Türk gezgin bir romancıydı. Serge sevinçten uçtuğunu hiç gizlemeden, bana ayaküstü başlayan ama edebiyat ve sanat üzerine dakikalarca uzayan sohbetlerde, kentin asıl mücevherlerinin nerelerde saklandığını açıklamaya başlamıştı. Bir kere *San Francisco çok fotojenik bir kentti.* İkincisi Batı yakasının en kültürlü şehri olmak gibi bir iddiası vardı ve üzerinde durduğumuz *Union Square* bu iddianın atar damarıydı. Batı yakasının en iyi Fransız kahvelerini pişiren kafeler bu caddedeydi ve bunlar insan manzaraları izleyerek, yolculuk günlükleri tutan, 'öteki ülkelere' kartpostallar yazanlar için ideal noktalarda bulunmaktaydı. Efsanevi *Bermuda Üçgeni* barı da buradaydı falan. Derken Batılı anlamda kültürlü bir kentin en önemli göstergelerinden olan tiyatrolara geldi sıra. San Francisco'da çok sayıda tiyatro vardı ve Serge benim özellikle bir oyunu görmem konusunda diretiyordu. Oysa o sıralar hiç tiyatro havasında değildim ve tiyatroların da çok pahalı olduğunu biliyordum. Sonunda Serge, resepsiyona hiç benzemeyen o kutu kadar masası başında indirimli bilet bulma yöntemleri konusunda beni eğitmiş ve ben kendimi

San Francisco'daki üçüncü gecemde 'Theatre on the Square'de (hem de) ikinci sırada buluvermiştim. İşte orada bir başka önyargım daha yıkıldı. Komedi oyuncusu Steve Martin'i küçümsemekle ne kadar yanıldığımı iyice anladım.

Çünkü, yirmi yaşındaki *Picasso* ile aynı yaşlardaki *Einstein*'ın *Lapin Agile* adlı bohem bistroda o görkemli karşılaşmalarına tanıklık etmek gerçekten heyecan vericiydi. Düşünün, o çok tutkulu-duygusal genç Pablo ile ateşli-öfkeli genç Albert'in karşılaşmalarında oluşan şahane alevi bir! Sanat ve bilim arasında ezelden beri süren o yakıcı savaşı bu ikilinin düellosunda izlemek, size en sevdiğiniz Mozart senfonisini, heyecandan göğüs kafesinizi kabartacak kadar coşturarak dinletecek bir orkestra şefi ve virtüözün canlı konserinden alacağınız hazza çok benziyor. İhtiras, olasılıklar, sanatın bütünlüğü ve dürüstlüğü ile gelecek üzerine 20. yüzyıla damgasını vuracak iki insanın kıyasıya çekiştiği o müthiş âna tanık olmak ayrıcalığı! Galiba daha heyecan verici pek az şey kalmıştır artık!

Tabii sonunda bilim ve sanatın ortak kaynağında, insanın yaratıcılığı ve düşgücü adresinde karşılaşılan Einstein ve Picasso ne denli gereksiz bir tartışma içinde olduklarını kavrarlar. Bilimin mi sanattan önemli, sanatın mı bilimden daha yaratıcı olduğu konusunda bitip tükenmeyen tartışmalara San Francisco'da bir son nokta (daha) konur. *Bilim ve sanatın*, yani uygarlığın tek bir ateşten, *insanın düş gücünden* kaynaklandığı gerçeği bu kez de iki önemli insanın ağzından duyurulur.

Tiyatroyu terk ederken gülümseyenlerin çoğu, yazarın tam son dakikada yaptığı yaramazlığın hakkını vermekteydi. Uygarlığımızın temelinde de yatsa, insan dünyasında bilim ve sanattan daha önemli bir şey vardı ve gelecek yüzyılda bu – ne yazık ki – daha da öne geçecekti. Bilim ve sanattan daha önemli olan bu şey *'popülizm*'di(r) ve oyunda Picasso ve Einstein'ın karşısında *Elvis Presley* şeklinde be-

lirmekteydi. Presley, henüz ünlenmemiş, Memphisli bir köy delikanlısıydı ama iki dâhiye dönüp, "Ben aşk şarkıları söyleyeceğim ve insanların kalplerini kıracağım," demekteydi. Onlar geleceğin renk ve ışıkla tanımını yaparken, Presley gelecekte kimse yalnız kalmasın (*lonesome tonight!*) diyordu: "Gelecek yüzyıl sanatçı ve bilimcilerin, hükümetleri ve politikacıları gölgede bırakacakları bir yüzyıl olacak!"

Gerçek gerçektir! O gece, San Franciscolu gazeteci Edith Clover'ın evindeki yemek davetine gittiğimde, *'Picasso at Lapin Agile'* adlı oyundan ve bu oyunun sürpriz yazarı aktör *Steve Martin*'den uzun uzun konuştuğumuzu hatırlıyorum. Postmodernizmi hiç sevmeyen eski kuşakların, bu akımın yaratıcı yanlarını nasıl olup da görmezden geldiklerini anlamak zor!

Dünya Gazeteciler Derneği üyesi, Türkiye'deki ilk kadın gazetecilerin arkadaşı, vaktiyle Ankara'ya düşünce özgürlüğü konusunu konuşmaya gelen, hâlâ gencecik bir enerjiye sahip Edith Clover, elleriyle pişirdiği yemekleri, buz gibi Kaliforniya şarapları ve serüven dolu yaşamıyla San Francisco'nun bir başka yüzüydü. Güzel evinin balkonundan, Viktorya stili evlerin yan yana dizildiği o meşhur iniş-çıkışlı *San Francisco sokakları* ve şahane körfez ışıl ışıl yanarak göz kamaştırmaktaydı.

San Francisco'daki bir başka gecem tam *Halloween*'e (Cadılar Bayramı) denk düştüğü için kendime bal kabağı renkli bir kazak alarak, *'Operadaki Hayalet'* müzikaline gittiğimi söylemem beni tanıyan kimseyi şaşırtmadı ama pansiyonumun sahibi Serge'i özellikle şenlendirdi. Bu oyunun sanat yanından söz etmek olanaksız, çünkü görmüş/duymuşsunuzdur, *Phantom of the Opera* ticari bir müzikal ve ancak Halloween'i yalnız geçiren birinin San Francisco'da turuncu bir kazakla kendisine şaka yapmasına yarayabilir.

Tabii *Borders* kitapçısı ve onun kafesinde kahve kokula-

rı arasında kitaplarla sevişmenin tadı, San Francisco kitap fuarı, ünlü 39. Rıhtım şenlikleri (*Pier 39*), Sualtı dünyası (*Monterey Bay Aquarium*), Balıkçı İskelesindeki balık pazarını anlatmadan San Francisco olmaz. Ama en başında söylemiştim ya, kentler de bizler gibidir. Onların kendimize benzeyenlerini sever, benzeyenlerinin de özellikle belirli karakter yanlarına takılırız. Bu yüzden artık benim kentlerimden biri olan San Francisco'nun asıl yüzü Isadora Duncan Caddesi, 5 numaradaki *Adelaide Inn*'in sahibi sanal gezgin Serge, Fransa'da bir bistroda buluşmalarının hesabını burada veren Picasso ve Einstein'ın yazarı Steve Martin, şair Mila ve ilk günkü tramvay gezisinin Rus rehberi *Igor* olarak kaldı belleğimde. Her cümlesini, "Ben sizin Amerika'da tanıştığınız ilk Rus rehberiniz Igor, beni lütfen unutmayın!" diyerek bitiren bu dertli sesli, kocaman adamdan ayrılırken küçük de olsa bahşiş veren tek kişi bendim. Gün boyunca onunla her sohbet etme çabamı beceriksiz maço asılışlarıyla berbat eden Igor'la onun ısrarlı akşam yemeği teklifleri dışında bir iletişim kurmak amacıyla verdiğim bahşiş işe yaramıştı. Kendini yeni göç ettiği bu güzel kentte yapayalnız hisseden, dertli Igor'u nihayet insan olarak yakalamıştım. "Bu bahşiş sizin tanıştığınız ilk Türk yazarından, siz de onu unutmayın," derken karşılaşan gözlerimize tanık olan Slovak şair Mila, San Francisco'yu hep o an olarak anımsayacağını söylüyordu.

Sizin kentleriniz hangileri ve o kentlerin insanları kimler?

GEZGİN'İN DÜŞLERİ

SOLAMIA: GÜNEŞİN KIZI

Onu tanıdığımda on dokuz yaşındaydı. Asıl yaşının on yedi olduğunu öğrendiğimde o, çoktan yirminci doğum günü için bir parti düzenlemekle meşguldü. Tanıdığı, tanımadığı herkesi davet ediyor, sokakta daha önce hiç görmediği yakışıklı delikanlıları, yaşlı kadınları ve bütün zencileri çevirip doğum günü eğlencesine çağırıyordu. Sokaktaki insanların kimi laf atıp gülüyor, kimi şaşırıyor, kimi de gerçekten gelmek için adresi alıyordu. Herkes gelmeliydi bu partiye, herkes, herkes!... Ama mutlaka herkes sevgilisini de getirmeliydi beraberinde... Eğlenilmeli, çok, ama çok, pek çok eğlenilmeliydi! Üç yıl önceden kutlanacak bir yirminci yaş için başka ne düşünülebilirdi?

Onun hep acelesi vardı; koşarak, soluk soluğa yaşıyor, aceleden ve dikkatsizlikten sık sık düşüp yara-bere içinde kalıyor, ama hemen kalkıyor, sonra hiç durmadan yeniden koşuyordu... Bir şeylere yetişmek ya da kaçırdığı bir şeyi bulmak için belki de... Hep acelesi vardı...

Doğum gününü kutlamak için toplanılan yer, kuzey ülkelerinin gecesiz yazlarına özgü kırlarda bir pub-kafe'ydi. Erken gelenleri, yemyeşil çimenler üzerinde yalnızca boş masalar karşıladı. İşin aslı anlaşılınca, birkaç kişi para toplayıp, çiçek ve pasta aldı, evlerden kahverengi kesekâğıtlarına saklanmış içkiler getirildi. Biraz tuzlu fıstık, mısır cipsi falan... Kır 'pub-kafesi'nde zaten bira servisi yapılmaktaydı. Planlanandan iki saat sonra doğum günü partisi başlamıştı.

Bütün bu koşturmalar sırasında o, parlak renklerden yapılmış tuhaf bir elbise içinde bir kraliçe edasıyla oturmuş, büyük bir keyifle olup biteni izliyordu. Yüzünde, hınzır bir gülümsemenin pek saklayamadığı zevk titreşimleri dolaşıyordu.

Arkadaşları, çoğunluğu serüven romanı olan ciltli, şık kitaplar armağan ettiler ona. Kadınların özgür iradelerine dair bir araştırma kitabıysa öbür kitaplar arasında en fazla dikkat çeken ve en kalın olanıydı. İlk sayfasında Amerikan el yazısının tipik karakteriyle yazılmış:

"Küçük kadın Solamia.

Kadınların başlarını dik tutabilmeleri için cesaret kadar akıl ve bilgiye de gereksinmeleri vardır! Daima sevgiyle... Carol C." cümlesi göze çarpıyordu. Kırmızı bir şal ve bir kutu çikolata da armağanlar arasındaydı.

Kendi doğum günü partisinde öyle çok içti, öyle dağıttı ve çıldırdı ki, sonunda tamamen kontrolden çıktı. Önce, bir tuvaletten çok, bir palyaço kostümüne benzeyen elbisesini parçalamaya ve bağıra bağıra ağlamaya başladı. Sesini bir türlü duyuramadığı, ama hâlâ bir ümitle seslendiği birine

anlatır gibi, asıl doğum günü tarihini ve öz anne babasını hiç bilmediğini haykırıyordu. Haykırışı, insanın içini ürperten bir şarkıya dönüştü, bir ağıt, bir yakarış oldu. Sonra delirmiş gibi dans etti, döndü, döndü, döndü... Çıplak ayakları ezilen çimlerin yemyeşil rengine boyanmıştı. Birden durdu, pat diye yere düştü ve horul horul uyumaya başladı.

Onun doğum günü için kırlarda toplanan ve hiçbirinin yaşı yirmi beşi geçmeyen arkadaşları birbirine baktı ve dünyada onun için skandal sayılacak hiçbir şey olamayacağına bir kez daha karar verdiler. Onlar eğlenmeye, Solamia da çimlerin üstünde horul horul uyumaya devam etti. Güzel bir doğum günü partisiydi.

Ertesi gün öğleye doğru ekşimiş bir surat ve şiddetli baş ağrısıyla ortaya çıktığında, kendi doğum gününü bile kutlamasına izin vermeyen bu düzene, her şeye kural koyma meraklısı, diktatör ruhlu, bağnaz arkadaşlarına sövüp sayıyor, bu dünyanın pislik dolu bir lağım çukuru olduğunu ilan ediyordu.

"Solamia ha? Ne hoş bir adın var... Tıpkı o Napoliten şarkıdaki gibi, oh solamioooo, la la laam..."

Yüzünü buruşturup tiksinerek bakmıştı bana. Ne orta zekâlı, ne sıradan bir buluş bu böyle, diyordu...

Sapsarı İskandinav şarkılarına ve bembeyaz kuzey kışlarına inat, simsiyah uzun saçları, inanılmaz gürlükte fışkıran kirpiklerinin fırsat verdiğince görünen kapkara gözleri, âsi ışıklar çakarak bana baktığında, bir arkadaşım tanıştırıyordu bizi.

"İşte bu, Solamia!"

Solamia, öyle akıcı, öyle güzel Norveçce konuşuyordu ki, burada doğmuş ikinci kuşak bir göçmen olmalı, Tibet'ten belki Hindistan'dan veya Kuzey Afrika'dan, diye düşünmüştüm. Ama o, hiç bekletmeden okuduğu düşüncemi yanıtladı.

"Norveçli bir çingeneyim ben!"

Norveç'te çingenelerin bile sarışınlığına dair bir önyargım olduğunu o sırada ayrımsadım.

"Çingene, her yerde çingenedir!" dedi öfkeye çalan, gururlu bir sesle.

Uzun boylu, iri kemikliydi. Müthiş seksi, özel bir güzellikti onunkisi. Kuzeyde pek alışık olunmayan iri kalçaları ve dolgun göğüslerinin önemini çoktan fark etmişti. Ayrıksı, yabanıl, elektrikli, gizemli bir genç kızdı. Öfkeli, alıngan, duyarlı... Her an saldırmaya hazır, ama hiç umulmadık bir anda kuzu gibi uysallaşıp teslim olan... Kendine güvenen, ama bu güvenin adresini sık sık kaybedip dozunu kaçırarak, hiç beklenmedik zamanlarda fırtına gibi esen, sonra aniden bir dal gibi titreyerek bükülüp düşen... Şiirsel bir duygusallık, tiyatral bir şirretlik... Hangisi asıl Solamia ve ne zaman kim olacak?... Kimse bilmiyor... Kendisi de bilmiyor... Bu bilmezliğin gerilimi şimdiden yıpratıyor onu. Gencecik bir yaşlı, yorgun bir genç... Yalnız bir Solamia o!... Yalnız, yapayalnız...

Farklılığı onu yabancılaştırırken, yabancılaştıkça yalnızlaşıyor. Yalnızlık ruhunu vahşileştirirken, vahşileştikçe farklı birisi oluyor... Sonra yeniden... tekrar ve tekrar...

Bu kısırdöngünün yarattığı çaresizlikten ördüğü duvarlar onu esir ediyor... Her krizden sonra biraz daha daralan hücresinde vahşi hayvanlar gibi çığlıklar atarak acı çekiyordu Solamia...

Adına 'zenci kompleksi' de denebilirdi.

Her yakınlığın, her sıcak gülümsemenin ardında mutlaka saklı niyetler, karanlık senaryolar arıyor, en iyimser gününde bile bir dostluk belirtisini 'acımak' olarak algılıyordu.

Ona erişebilen tek kişi, Kızılderili ve İrlandalı atalarının üstünden dört kuşak geçmesine karşın, gülüşünde Kızılderili izleri taşıyan Amerikalı Carol'dı.

Solamia, içimizde bir tek Carol'ın içtenliğinden kuşkulan-

mıyor, ona inanıyor ve saygı duyuyordu. Bunun sırrı, Carol'ın gülüşünde mi, yoksa Solamia'dan hiç aşağı kalmayan çılgın cesaretinde mi gizliydi, o sıralar pek bilmiyordum.

Carol, hem yaratıcı, hem de becerikli olabilen ender insanlardandı. Güçlüydü, başladığı işi, mutlaka istediği biçimde bitirirdi. Yoluna çıkan engeller ve şanssızlıklarla asla vakit kaybetmez, hedefe doğru giden yeni yollar aramaktan hiç yorulmazdı. Carol, başarılıydı. Çevresi daima hayranlarıyla doluydu ve Solamia ona tapıyordu.

"John Lennon öldürüldüğünde, Afrika'da gerçek bir Zulu köyündeydim ben. Zululu erkeklerin seksi çok uzundur. Acayip seks yedirirler, hah hah hah!"

Acaba bir dil yanlışı mı, diye düşünmeye fırsat kalmadan, Solamia aynı cümleyi bu kez bağırarak ve İngilizce olarak yineliyor. Meydan okuyan bir kahkaha atıyor. Kahkahası insanı ürpertiyor. Lokantada yemek yiyen çoğu Alman yaz turistleri, dehşet içinde dönüp bize bakıyorlar.

Solamia'nın zevkten başı dönmüş, bir eğilip selam vermediği eksik. İntikam almanın pırıltıları gözlerinden fışkırırken, güzelliğine hiç uymayan bir biçimde sırıtıyor. Bu, onun en sevdiği şey; bütün dikkatleri üzerine toplayıp intikam alıyor!

Daha sonra onun 'seks' sözcüğünü, cinsel organ anlamında kullandığını öğreniyoruz.

"Zululu sevgilim, sabahın köründe yine seksi kabarmış, üstüme tırmanıyordu ki, transistörlü radyodan çadıra yayılan müzik aniden kesildi ve heyecanlı bir ses John Lennon'dan söz etti. İçime doğmuş gibi ittim seksini, fırladım yerden, çırılçıplak koştum ormanın içine... Yolumu kaybedene kadar koştum... koştum..."

Hepimiz ilgiyle onu dinliyorduk ki, fazla dramatik olduğunu sezip hemen sustu. Biraz önce yüzüne yayılan güzel duyarlılık silindi, intikam pırıltıları doldu gözlerine. Sulu, olgun bir meyveyi ısırır gibi zevkle ısırdı sözcükleri:

"Yani John Lennon ölürken, ben ormanda seksimi veriyormuşum hah hah hah!.."

Yemek molası için toplandığımız küçük arka odada, jöleli et, salata, meyveli yoğurt yiyorduk. Solamia'nın böğürür gibi attığı son kahkahası herkesin keyfini kaçırdı. Çoğunlukla neşeli genç seslerin, pek çok farklı dilde sözcüklerin uçuştuğu odada ani bir sessizlik oldu. Vejetaryen bir Finli öğrenci, ıspanaklı böreği tabağına bırakıp titreyen bir sesle konuştu:

"John Lennon'ı çok severdim. Öldüğünde annem bile üzülmüştü. Annemin daha önce ağladığını görmemiştik."

Bu sözlere hepimiz katılıp sessizliğimizle Solamia'yı yalnız bıraktık. Yalnız kalınca bozulan yabani kız, mızıklandı, zeytinyağı gibi üste çıktı:

"Ne olmuş yani, ben hepinizden daha çok severdim John Lennon'ı bir kere... Ben bir çingeneyim! Siz sevmekten ne anlarsınız sanki?"

Artık onunla ilgilenmiyor, bir anlamda sosyal bir ceza veriyorduk ona. O zaman Carol'a dönüp ondan yardım istedi. Sesi küçük bir kız çocuğununki gibiydi:

"Söyle Carol, sen biliyorsun. Bütün kasetleri yok mu bende John Lennon'ın? Hıı? Walkman'imde hep onu dinlemez miyim ben?... Haydi söyle onlara!.. Sana inanırlar... Sana herkes inanır Carol..."

Servis vakti geldiği için acele lokanta salonuna koşuyoruz. Odada bir tek Carol ve Solamia kalıyor. Arkamızdan Carol'ın azarlayan sesi duyuluyor.

O gece sabaha karşı Carol'la birlikte Solamia'yı hastaneye taşıyoruz. İki şişe uyku ilacını içip ölmeye çalışmış.

Acil servisin kantininde kahve içip Solamia'nın midesinin yıkanmasını beklerken, son derece soğukkanlı bir sesle Carol fısıldıyor kulağıma:

"Bu ülkede ilaç çok pahalıdır, reçetesiz verilmez. Nereden buldu bunları acaba?"

Kurtarılıp kendine gelen Solamia'nınsa tek sorusu var:

"Carol beni bağışladın mı, beni yine sevecek misin?"

Ben odadan çıkıyorum.

O yaz Carol ve ben bir kez daha Solamia için hastaneye gittik. Her hafta değiştirdiği sevgililerinden sonuncusu feci şekilde dövmüştü küçük çingene kızını. Burnu kırılmış, güzel gözleri şişlerden tamamen kapanmıştı.

Hastanedeki yatağında 'o lanet olası hayvan'dan mutlaka şikâyetçi olmasını isteyen Carol'ı dinlemiyor, hırıltılı bir sesle ne olduğu anlaşılmayan bir şeyler geveliyordu. Hastanede beş gün yattı, bir-iki arkadaşı dışında kimse aramadı onu.

Solamia'nın hiç kimsesi yoktu, en kötü zamanlarında yanı başında yalnızca Carol ve ben kalıyorduk. Birkaç kez disiplinsizlik nedeniyle okuldan uzaklaştırılmış, iki kez hırsızlıktan, bir kez de toplu hasardan ıslahevine girmişti. Buna karşın, son bir şans verilerek, yeniden liseye kabul edilmişti.

Yaz tatilinde yalnızca üniversiteli gençlerin çalıştığı bir lokantada garson olarak çalışıyordu. Bu işe Carol'ın kefaletiyle kabul edilmiş, geçmişindeki karışıklık nedeniyle olası hırsızlık veya hasar masraflarını Carol'ın ödeyeceğini garanti eden özel bir sözleşmeyle işe alınmıştı. Yaz başında onu alıp aramıza getirdiğinde Carol'ın, Solamia'yı ancak bir hafta önce metroda tanıdığını öğrenmiştik.

"Güney Afrika'daki ırkçılığa karşı 'anti apartheid' kampanyasına imza topluyordu. Çok yalnızdı, çok küçüktü, alıp eve getirdim," diyordu Carol.

O bunu sık sık yapardı. Hem Norveçli erkek arkadaşı, hem de bütün dostları artık buna alışmıştık. Carol böyleydi. İnsanları toplar, eve getirir, iş arar, dertlerini dert edinir, aslında bunlarla beslenirdi.

"Gidip gidip toplum dışı, sapık, sadist herifleri buluyor. Kaç kere söyledim, çingene olduğun için kendini cezalan-

dırma ve sadece bir insan olma şansı tanı kendine, diye... Bak bir işi var, artık sokaklarda yatmıyor, bir oda kiraladı kendine... Bu onun son şansı... Liseyi bitirip meslek sahibi olabilir. Asıl o zaman özgür olabileceğini anlatamıyorum ona... Korkarım anlatmak için çok geç... Bir yerlerde, belki çocukluğunda bir şeyler yitirmiş, çok fena yaralanmış, bir türlü dikiş tutmuyor yarası artık!.."

Carol hiç kimse için dert etmediği kadar Solamia'yı düşünüyor, gelecek yaz tümden ayrılacağı Norveç'i terk etmeden önce onu bir yerlere yerleştirmek istiyordu. Bu konuyla öyle çok ilgiliydi ki, erkek arkadaşı sıkılmaya ve ilgisizlikten yakınmaya başladı.

O yaz başka polisiye olay ve hastane gecesi yaşamadan bitti. Sonbaharda Solamia liseye devam etti, sık sık Carol'ı okula davet ettirecek şirretlikler, küçük hırsızlıklar yapsa da, okuldan tamamen kopmadı. Noel tatili yaklaştığında, okyanus ötesindeki başka bir kıtaya göçmeye hazırlanıyordum.

Onu en son Carol'ın evinde benim için verilen veda partisinde gördüm. İlk bakışta daha sağlıklı, daha az ayrıksı görünüyordu. Sakinleşmişti. Evcilleştirilmiş vahşi bir hayvan karşısında duyduğum o tuhaf hüzün duygusu çöreklendi içime. Keskin bir suçluluk kokusu yaktı genzimi.

Solamia evcil bir gülümseme ve elinde bir şarap kadehiyle, gelip karşıma dikildi.

"Gidiyorsun diye seviniyorum," dedi.

En azından eskisi kadar açık sözlüydü.

"Biliyorsun, Carol seni, benden daha çok sever. Başından beri feci kıskanıyorum seni. Çünkü, sen ona benziyorsun!"

Kucaklayıp saçlarını okşamak geçti içimden bir an. O küçük bir kızdı. Carol'ın dediği gibi kötülük düşünemeyecek kadar saftı... Bunu yaparsam nasıl vahşileşeceğini bildiğim için hiç denemedim.

"Başarsam ne olacak sanki?" diye sordu aniden.

Neyi başarırsa?...

"Varsayalım ki, hemşire oldum... Hani hastanede bana iğne yapan vardı ya, onun gibi falan... Güzel kadındı, hatırladın mı? Herkes hayrandı ona... Ama ben hemşire olsam... Ben Solamia! Ne olacak sanki? Yine bir çingene olacağım, herkesin bakışları üzerimde olacak...sen farklısın, sen bizden değilsin!!! hep böyle olacak bu... hep göz hapsindeyim ben, her yerde, her zaman..."

İçini çekti. Kırmızı şarabından yudumladı. Kırmızı kazağı ve mavi kot pantolonu içinden fışkıran seksi ayrıksılığı onu doğruluyordu.

"Hani soruyordun ya, neden hep zenci erkekleri seçiyorum diye..."

Evet, bir kez sormuştum...

"Madem ki gidiyorsun, artık söyleyebilirim sana; gülme ama, bak gülersen çok bozulurum ha!"

Hayır, söz veriyorum.

"Zenciler beni beyaz sanıyor. Onların arasında bir beyazım ben, ne itiraf ama, hah hah hah!..."

Kahkahasında yeniden beliren o tanıdık vahşi tınılar odaya çabucak dağıldı. Alarmı duyan Carol, acil yardım olarak yanıbaşımızda bitivermişti.

"Solamia'nın yeni sevgilisini tanıdın mı?"

Son derece şık, kibar bir Afrikalı delikanlı yaklaşıp kendini tanıştırdı. Kenyalı mühendislik öğrencisi Sewa!

O gece oradan ayrılırken, bana gösterilen sevgiden, o ülkede edindiğim dostlardan ve bana alınmış veda armağanlarından ötürü ne kadar mutlandımsa, Solamia için o denli huzursuzdum. Dişi aslan kafesteydi!

Telefon İstanbul'da çaldığında radyoda John Lennon'ın onuncu ölüm yılı anılıyor, sık sık *Imagine* şarkısı çalıyordu. Telefonun öbür ucunda, bozuk İngilizcesiyle bir kadın Laos'tan beni arıyordu.

"Birleşmiş Milletler'de çalışan Bayan Carol sizi aramamı istedi."

Carol Laos'ta demek...

"Size üzücü bir haber ileteceğim efendim. Ortak dostunuz Bayan Solamia dün Kenya'da AIDS'ten kurtarılamayarak vefat etti. Bayan Carol cenaze için Kenya'ya gitti. Size daha sonra yazacak, sevgilerini iletiyor. İyi günler."

Laos'tan açılan telefondan uydu sinyalleri, yankılı düdük sesleri doldu İstanbul'daki stüdyoma. Öylece kaldım bir süre, hiç kımıldamadan. Sonra radyodaki sesi duydum.

"John Lennon'ın öldürüldüğü gün, tıpkı John F. Kennedy'ninki gibi insanların yaşamlarında unutamadıkları bir tarih oluşturur. O günü yaşayanlar için o tarih sıradan değildir artık. O sırada Afrika'da veya Avrupa'da yaşayan ayrı renkten ve kültürden iki insan aynı anda, aynı kişinin yasını tutmuştur... Ve çünkü o, hepimize: 'Düşleyin, barışı ve özgürlüğü düşleyin,' diyebilmişti... Haydi hiç değilse düşleyin, kim bilir bir gün gerçek olabilir..."

Ne güzel adın var, tıpkı o Napoliten şarkıdaki gibi, Oh solamiooo, la la la loom!...

İSPANYA SINIRINDAKİ GİZEMLİ YOLCU

Bir tren yolculuğuydu. Uzun süren koyu gece sohbeti, karşılıklı ranzalarda baygınca yenik düşülen uykunun dört sıcak tünelinde son bulmuştu.

Aralık ayının buz gibi bir öğle sonrasında karlı Alpler'den başlayıp, sıcak Akdeniz'e inen demiryolu kat edildikçe, sırt çantalarından çıkan değişik içkiler, çikolata ve tütün hep birlikte tüketilmiş, ceplerden dökülen fotoğraflar abartılı kahkahalarla elden ele geçmişti.

Bir tren yolculuğuydu.

Yataklı vagonda dört kişiydiler. En büyüğü yirmi dört yaşındaydı ve sabaha dek birbirlerini hiç görmemişlerdi. Her birinin anadili farklıydı, birbirleriyle İngilizce konuşu-

yorlardı. Üçü öğrenci, biri sekreter.

Yataklı vagona sessizlik çökeli ancak bir saat olmuştu. İçlerinden sabah uykusuna en düşkün olanı yumuşak bir dokunuşla aniden uyandı. Bütün uzun ve yalnız yolculuklarında onu koruyan o 'gizli el' olmalıydı yine...

Uyandığı mekânı ve zamanı algılamak için kısa bir süre durakladı, sonra öbür üç yatakta uyuyan kızlara baktı. Birisi Japonca, öbürü İspanyolca, karşı ranzadaki de Fransızca düş görüyor olmalıydı. Usulca kalktı, ranzanın merdivenlerinden indi, kaztüyü yeleğini giyip 'walkman'ini aldı ve çıktı.

Koridora çıktığında gördüğü ilk şey onu dondurdu. Öylece kaldı. Kımıldasa her şey bozulacak güdüsüyle bir heykel gibi dondu. Hızla güneye doğru yol alan trenin camında düz ve çıplak bir kış manzarası görünüyordu. Buralarda kar yoktu, ama doğa kış renkleriyle boyanmıştı. Pireneler henüz belirmemişti. Bu uçsuz bucaksız manzaranın ufukla birleştiği çizgide kırmızı bir tekerlek başını uzatmış, gençlik belirtisi masum bir kibirle yükseliyordu.

"Güneş doğuyor!" diyen kendi sesini duydu. Aylardır ilk kez Türkçe düşünüp Türkçe konuştuğunu şaşkın bir sevinçle fark etti. Keyifli bir gülümsemeyle yüzü aydınlandı.

"Uyan, çabuk kalk! Görmeni istediğim çok özel bir şey var. Haydi kalk, bunu kaçırmamalısın!..."

"Anne ben uyuyorum ama..."

"Artık uyumuyorsun. Haydi kalk, bunu kaçırmamalısın, dünyanın hiçbir yerinde göremeyeceğin, eşsiz bir güzelliğe tanık olacaksın!"

"Anne! Bırak beni n'olur... I-ıı-ıh. Git başımdan haydi... Asıl sen benim eşsiz güzelliğimi bozuyorsun ama... Annee dur çekme pikeyi... ah anneee!!!"

En fazla on yaşındaydı o sabah. Erdek'teki tatil köyünde herkes uyuyordu, annesi hariç! Ve tabii kendisi de!... Saat beş olmalıydı. Sabah uykusundan vazgeçmemeye kararlı, yastığına sarıldı, gözlerini yumdu. Ama annesi cıvıl cıvıl dikiliyordu başında...

Az sonra sahilde annesiyle güneşin doğuşunu izliyorlardı. Hava çok serin, herkes en güzel uykusunda...

"Güneşe bak! Her sabah yeniden ve yeniden nasıl da umutla doğuyor. Şu şahane yükselişe, şu güçlü doğuş arzusuna dikkat et. Sakın unutma, dünyanın en güzel güneş doğuşu buradadır. En umutsuz olduğun anlarda bile bunu unutma. Sakın unutma!"

Annesi böyle işte. Yok güneşin doğuşu, yok batışı, çiçek üstünde çiy tanesi, gökte yıldızyolu, yok sokaktaki yaşlı kadının yüzünde oya gibi çizgiler... İnsanı hiç rahat bırakmaz ki... Heyecanlanacak bir şeyler bulur mutlaka ve bunu ille kızıyla paylaşmak ister... Rahat yok, hiç rahat yok! Rahat, rahat, rahat.

Soğuktan içi üşüyor, gözleri uykuya yenilip kapanıyor. Annesine sokulup başını onun omuzuna dayıyor. Annesi bir koluyla sarılıyor, sımsıkı kavrıyor onu. Tam uyuyacakken, daha sonra yetişkinliğinde sık sık içinde belirecek güçlü bir dürtüyle başını kaldırıp bakıyor ve güneşi görüyor.

Ve güneşi görüyor. Büyülenmiş gibi kalıyor. Güneşin doğuşundaki şahane güzelliği ilk kez kendisi de ayrımsıyor. Orada, o yaşta, o sabah! Güneş kendini direncin ve umudun renklerine boyayarak yükseliyor. Sonra annesini görüyor. Hayran, yarı baygın gözlerini güneşe kilitlemiş mutlu bir sesle mırıldanıyor:

"Denize bak, nasıl da mahmur... Uysallaşmış, huzura ermiş... Bak dinle, tüm doğa, güneşi selamlıyor..."

Belleğine kazınan, kayıtlara geçip yıllar sonra anımsanansa aynen şöyle: En güzel güneş doğuşu Erdek'tedir ve aslında o, annesidir.

"Ne kadar etkileyici değil mi?"

Tren biraz daha yavaş gitse de... Dönüp sesin sahibini aradığında, hemen arkasındaki kır düşmüş gür saçları kısa kesilmiş, siyah ceketli, yuvarlak tel çerçeveli gözlüklü, kırk yaşlarında, siyah bıyıklı bir adamla burun buruna geldi.

Tren yolculuklarında sık sık olur bu. Birine laf atılır, biraz konuşulur, sonra da her şey unutulur. Ya da bazen, çok ender de olsa birine rastlanır, birkaç çift laf edilir ve bunların hiçbiri unutulmaz. Her iki halde de trenden tanışanlar bir daha görüşmezler. Uzun tren yolculuklarında uzun sürecek dostluklar kurulmaz!

Pek serüvenciye benzemiyordu bu adam. Daha çok bir araştırma laboratuvarından ya da gece yarılarına dek süren bir kütüphane araştırmasından başını yeni kaldırmış bir felsefeci... Belki de bir matematikçi...

"Sizi rahatsız etmek istemezdim ama, dünyada en güzel güneş doğuşunun İspanya sınırında olduğunu benden başka bilen birine daha rastlayınca dayanamadım. Heyecanımı mazur görün!"

"İspanya sınırına geldik mi?"

Utangaç bir gülümsemeyle başını 'evet' anlamına salladı adam. Sonra genç kadının kemerine takılı 'walkman'i işaret etti.

"Ne dinliyorsunuz?"

Öbürü, henüz dinlemeye başlamadığı kaseti çıkarttı, İspanya sınırındaki tren arkadaşına uzattı.

"La Traviata! Şu 'Kamelyalı Kadın' hikâyesi değil mi? Uzun tren yolculuklarında opera dinlemek en uygun seçimdir!"

Sabah uykusuna düşkün olan genç kadın bu saatte hiç konuşkan değildi. Dönüp güneşi seyre koyuldu.

"Tuhaf değil mi, böyle anlarda güneşin yükseldiğine ve dünyanın durduğuna inanası geliyor insanın. Oysa gerçek tam tersidir... Yanılmak ne kolay ve yanılsamalar ne tuzak..."

"Felsefe mi, matematik mi?" diye sordu kadın gözlerini güneşten ayırmadan.

"Ah kendimi tanıtmadım. Ne kabalık! Adım Walter, yazarım. Aslında ben bir Almanım, fakat Amerika'ya göçmen

olarak gidiyorum. Pek gönüllü değilim bu işe ama... (etrafı kolaçan edip fısıldayarak) biliyorsunuz Naziler, onlar Yahudiler'i öldürüyorlar."

"Şaka yapıyorsunuz herhalde, Yahudi modası bitti, şimdi Naziler Türkler'i öldürüyorlar!"

"Yoksa siz... Siz Türk müsünüz? Ah anlamalıydım! Siz de benim gibi Naziler'den kaçıyorsunuz demek... Fakat siz, siz çok gençsiniz ve tek başınıza..."

O sırada elindeki zili çın çın çalarak koridorları dolaşan kondüktörün gür sesi üç ayrı dilde tekrarladığı duyuruyla yaklaşmaya başladı.

"İspanya sınırına gelmiş bulunuyoruz. Lütfen kompartmanlarınıza dönün ve pasaportlarınızı hazırlayın! İspanya sınırına geldik. Günaydın genç bayan! Günaydın bayım!... Çok kısa sürecek bir pasaport kontrolü, hiç canınızı sıkmayacak inanın!"

Yataklı vagona döndüğünde, değişik dillerde homurdanarak uyanan yol arkadaşlarına 'günaydın' dedi genç kadın. İçlerinde en yaşlısı kendisiydi.

İspanyol pasaport polisi yakışıklı genç bir adamdı. Yeni uyanmış dört genç kızı bir arada görünce, çapkın bir gülümseyişle gevşedi ve yoğun aksam nedeniyle güç anlaşılır bazı espriler yaptı. Kızların kıkırdamalarından öyle hoşnuttu ki, Türk pasaportu bile keyfini bozmadı. Dördüne de İspanya'da iyi tatiller ve mutlu Noeller dileyerek çıktı. Kızlar hâlâ kıkırdıyor ve İspanyol erkeklerinin ne ateşli ve romantik olduklarını konuşuyorlardı ki, yataklı vagonun kapısı yeniden çalındı.

"Çok pardon, genç bir Türk kızını arıyordum da..."

"Walter? Beni mi aramıştınız yoksa?"

"Ah burada mısınız? İyi misiniz? Size kötü bir şey yapmadılar ya? Onur kırıcı, incitici? Sizin için çok endişelendim," dedi. Sesi yorgun, kendisi çok telaşlıydı, fısıldayarak, "Ben burada iniyorum. Yani... kaçıyorum. Pasaport kontro-

lünde yakalanmak duygusu beni rahatsız ediyor... Anlıyor musunuz? Bir suçlu gibi davranılmak, aşağılanmak... Bunlar ölümden daha korkutucu geliyor bana. Tiksindirici, utanç verici..."

"Fakat Walter, artık Yahudiler tehlikede değil..."

"Bunun hiç önemi yok genç bayan... Önemli olan insanın onuruna vurulan lekedir. Vahşi hayvan olmakta ısrarlı görünen o çoğunluk, sürüler gibi üredikçe ve şiddet ile kazanıldığı yanılsaması sürdükçe..."

Yataklı vagondaki üç genç kız, önce kendine çabucak bir sevgili buldu diye işveli kaş-göz işaretleriyle takıldıkları dördüncü arkadaşlarına, hüzünlü bir ciddiyetle bakmaya koyuldular.

"Hemen gitmem, kaçmam gerek genç bayan. Opera kasetiniz bende kalmış. Buyrun. Bir de şu iki kitabı vermek istedim size. En sevdiğim iki yazar. Artık bende kalmaları için bir neden yok, nasılsa ben... Gitmeliyim. Hemen gitmeliyim. Bitirmeliyim bu onur kırıcı kaçma işini... Hoşçakalın... ve kendinize iyi bakın... Hoşçakalın!"

Çabucak gitti. Arkasından şaşkın bakan üç kız, ne yapacaklarını bilemezken, peşinden koşan Türk kızı onu ne çok aradıysa da bulamadı. Bir daha hiç bulamadı ve hiç görmedi. Uzun tren yolculukları böyledir...

"Neredeyiz, adı ne bu sınır kasabasının?"

"Port-Bou!" dedi tren arkadaşları bir ağızdan.

Eline alelacele tutuşturulan iki kitaba baktı, biri Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*, öbürü Proust'un *Yitik Zamanın Peşinde*'sinin ilk cildiydi.

Tren Barcelona'ya vardığında kızlar birbirine adresler verip veda ettiler. Biri Malaga'ya Picasso'nun izlerine, öbürü Barcelona'daki sevgilisine, üçüncüsü Carventes'i aramaya gitmek için birbirinden ayrıldılar, en büyüğü yirmi dört yaşında dört gezgin kız... Birkaç kart attılar birbirlerine, birkaç sözcük, iyi dilekler... Sonra yeni yolculuklar ve yol

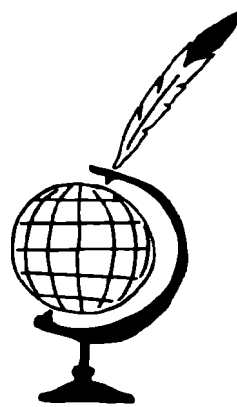
arkadaşları... Birbirlerini bir daha hiç görmediler. Birbirlerinin adlarını unuttular. Uzun tren yolculukları böyledir.

Güneşin en güzel nerede doğduğunu merak eden, Zürih'ten Barcelona'ya giden trende rastladığı ve büyük olasılıkla 'depresyon geçiren bir Alman-Yahudisi yazar' diye düşündüğü Walter'in kitaplarını önemli bir emanet olarak özenle sakladı. Sanki bir gün ona yeniden rastlayacak ve kitapları iade edecekti.

Uzun tren yolculuklarında tanışılanlara bir daha rastlanmayacağını bilmiyordu henüz...

Daha sonra pek çok uzun tren yolculuğuna çıkacak o genç kadın, o zamanlar Walter Benjamin adlı ünlü bir filozof yazarın adını ve Port-Bou'da intihar ettiğini de duymamıştı tabii.

COĞRAFYA FİLOZOFYASI

EGZOTİZM BİZİM COĞRAFYAMIZIN NERESİNE DÜŞER?

Yirmili yaşlarımın başlarında öğrenci olarak yaşadığım İskandinavya'da uzun, gür, siyah saçlarıma bakıp iç çeken erkeklerin sık sık; *"Herre Gud! Du er so eksotisk jenta!"* (Aman Tanrım, sen çok egzotik bir kızsın!) deyişleri beni şaşırtırdı. Bunu söyleyebilmek için bir İskandinav erkeğin kaç litre alkol tüketmek zorunda olduğuna değinmeyeceğim. Kuzeyli erkeklerin duygularını açabilmelerinin şartı alkoldür! (Sevgili istisnalar, sizlerden özür dilerim.) Hatta çok içtiğine emin olanların beni 'Yasemin' (Yasmin) diye ünlediklerine de şahit olmuşumdur. *Yasemin* bizim kültürümüzdeki; o hemen ve aniden gördüğü ilk Türk erkeğinin kollarına koşmaya hazır ve nâzır *yabancı* kadın klişesi *Av-*

rupalı Helga ile *Rus Nataşa*'nın İskandinavca'sıdır.

Beni o yaşlarda şaşırtan, çoğunlukla akademik ve sanat çevreleri gibi eğitim ve kültür altyapısı daha gelişmiş ortamlarda *hâlâ* bu tür klişelerin var olmasıydı. Beri yandan Doğulu ve Müslüman olduğu kadar Balkan ve Akdenizli olan Türkiye kültürünün onlara egzotik gelmesi bir türlü çözülemeyen bir bulmaca olarak takılıp kalırdı aklıma. Oysa Norveç'te yaşamaya başladığım ilk haftalarda tanıştığım çok güzel bir *yerli kız*, bana buzdolabını gösterip, "Bunun adı buzdolabı," demişti. Aynı kız Fransız filolojisi öğrencisiydi ve annemin *bile* André Gide okuyarak lise bitiren bir Türk kadını olduğu laf arasında anlaşılınca sinirden histeri krizi geçirmişti.

Egzotizm için sözlükler uzun ve şık tanımlamalar yapıyorlar. Ama egzotizmin asıl iki ayağı var: Birincisi, *bilinmeyen*, yani *yabancı*, ikincisi de *uzak* olması. Bize göre yabancı, uzak ve bilinmeyen şeylerin egzotik olarak nitelenmesine 19. yüzyıl Avrupa'sında başlandı. Bu sözcüğün kullanıma sunulması daha çok uzaklarda yaşayan insanların sanat biçimlerine ve geleneklerine duyulan ilgiyi belirtmek içindi ama egzotizmin 'Yeni Dünya'nın beyazlar tarafından keşfedilmesinden beri var olduğunu söylemek yanlış sayılmaz.

"Portekizli denizciler'in Uzak Doğu'dan getirdikleri şaşırtıcı eşyalar daha o zamanlarda aranmakta ve gezginlerin yazdıkları hikâyeler büyük bir merakla okunmaktaydı," diyor Batılı kaynaklar ve ansiklopediler. Bizim kendi özgün ansiklopedimiz olmadığından, bu kaynakları okuyarak büyüyen bizler de kültürel coğrafyamızın örneğin bir İskandinav ya da Alman'la aynı pusula ikliminde olduğunu sanıyorduk, bazılarımız hâlâ aynen öyle sanmakta... Oysa biz aynı kaynakların insanlarına göre *Doğu'da, egzotizmin başladığı TAM o sınırdaydık*. Ve ister inanın, ister inanmayın, en entelektüel Batılı için bile siz uyarmadığınız sürece asla Osmanlı değil, hep Türk İmparatorluğu ya da Türkler diye bilindik. 'Türk olmak' kavramının Batılı'nın gözünde örtüş-

tüğü kavramsal doku asla değişmemiştir.

Bu konunun ayrıca tartışması çok yapıldı ve yapılmalıdır da. Örneğin, *barbarlık ve Türklük* kavramlarının hâlâ ısrarla yan yana kullanımına özen gösterilmesine karşın, *Kızılderili soykırımı ve Amerikalılar, Yahudi soykırımı ve Almanlar, Maori soykırımı ve İngilizler, Güney Amerika yerlilerinin soykırımı ve Portekiz-İspanyollar* konularında en çok, *koyu ve bağnaz Avrupa milliyetçiliği* nedeniyle genel af ilan edilmiş (!), hatta bu ulusların bazıları kâşif sayılarak taltif edilmişlerdir. Kanadalı yazar *Nurbese Philip*'in henüz dilimize kazandırılmamış güzel kitabı *Livingstone'u Ararken*'de, yıllar boyu Afrikalı yerlilerin kendi dillerinde zaten bir *adı var olan* şelalelerini aniden (!!!) keşfedip adını kraliçesine ithafen *Viktorya Şelalesi* koyan ve böylece uygarlık tarihine büyük kahraman olarak yazılan Doktor Livingstone müthiş ti'ye alınır. (Hani şu meşhur: 'Dr. Livingstone, I presume?')

Bunlara rağmen Haçlılar'dan beri İslamiyet ve barbarlık kavramlarının ilk ve tek temsilcisi olmak yaftası aynı kulüp tarafından Türklerin boynundan indirilmemiştir. Amerikalı semiyotikçi Kim Fortuny, Türkleri ve kültürlerini tanıyıp yedi yıl burada bizim iyi ve kötümüzü yaşadıktan sonra bu içtensizlikten o denli rahatsız olmuştur ki, şu sıralarda Iowa Üniversitesi'nde Barbar sözcüğü ve Türklük üzerine bir tez hazırlamaktadır.

Dönelim şu egzotizm meselesine. Hindistan, bir İngiliz için daima egzotik olmuştur. Tibet, bir İsviçreli için düşsel bir şölendir. Sri-Lanka, bir Hollandalı'ya çok mistik gelir. Bir Norveçli'ye Çin tamamen uzak bir Doğu'dur. Bir Amerikalı'ya Japon kültürünün gelenekselliği bir antika kadar ilginçtir ve bunun gibi...

Ortalama bir Batılı, toplumsal ve hukukî kurallara uyması, organize olması ve düzeni koruyup gözeterek paylaşımdan yararlanabileceği bilgisi, kültürü ve eğitimi alarak büyür. Her şeyin tartışılabildiği, tabuların olmadığı, yasak ve

günahların Ortaçağ'a göre neredeyse tamamen aşıldığı, ütopyalar üzerine projeler kurulabildiği bir coğrafik kültürde büyüyen Batılı birey için kaos, kuralsızlık ve mistisizmin hâlâ genel kabul gördüğü ülkeler egzotiktir. Yani artık yabancı, bilinmez, anlaşılması mantık kurallarına göre imkânsız ve fiziksel coğrafya olarak da uzak! Bunu anlıyorum da Türkiye'de doğup büyüdükten sonra Batılıların egzotik bulduklarını kendileri de egzotik bulanları bırakın anlamak, onlara hiç sempati duymuyorum. Çünkü en dinsizin bile Şaman köklerimizden bugüne keyifle taşıdığımız 'nazar'a inanmasından başlayarak mistisizmin ve kaos'un neredeyse şahının yaşandığı ülkemiz için egzotizmin yönü olsa olsa Batı'dır. Bunun böyle olduğunu bilmeyenler, ya burada bir İngiliz, Amerikalı yani yabancı olarak yetişmişlerdir ya da rol yapmaktadırlar. Haydi bunu da gülümseyerek karşılayalım. Ama bazı gazetecilerin egzotizm diye hâlâ bizim buradan Hindistan ve Pakistan'ı işaret etmeleri ayıp oluyor!

Haa bir de egzotizmin, neden bizim buranın pek çok erkeğine aşka susamış (!) *Nataşa, Helga,* Kuzey'de de *Yasemin* imgesi yarattığı meselesi var. Bunun, hayatını yalnızca cinsel kimliği üzerine kuran zavallı bir zihniyetle ilgili olduğunu biliyoruz, ama Webster sözlüğü de *exotic* sözcüğünün striptiz dansıyla ilgili olduğunu boşuna yazmıyor herhalde. Erkeklerin uzaktan gelen ve yabancı kadınlarla ilgili cinsel fantazyaları, günümüze kadar yok sayılan-görmezden gelinen kadın cinselliği ve fantezileri nedeniyle bu egzotik adlara *Hans, Boris* ve/ya *Ahmet* adlarının eklenmesini engellemiş olmalı...

Egzotizmin *edebiyatta* algılanması ise daha çok, Batı uygarlığının dışına kaçış olarak kendini göstermekte ve bu bakımdan gezi anıları ve araştırma-anketlerden ayrılmaktadır.

Peki sizin pusulanızda egzotizm hangi yönü gösteriyor acaba?

SALE AT THE BOX OFFICE
& WHITE FLEET
and Pier 43 1/2
SAN FRANCISCO
GOLDEN GATE BRIDGE
DIV COMPANY
GOOD FOR ANY DATE
Steve Martin's
Picasso
at the
Lapin
Agile
"IT'S A HIT!
I HAVE NEVER HAD
A BETTER TIME IN THE THEATRE"
A ROLLICKING GO
PICASSO IS PERFECT FO
Fun, smart, witty provo
sexy passionate I really
ANY FIRST TIME PLAYWRIGH
The smart casting vivid perform
ible direction give off a gratifying high
90 MINUTES OF HILARITY'
A triple shot of laughs with a couple of
deep thoughts for a chaser
CURRAN THEATRE
THE PHANTOM OF THE OPERA
THU OCT 31 1996 8:00PM

Dönüşüm Sertifikası
Bu kartın hamili Asyalı olmaya hak kazanmıştır
Buket UZUNEL
ORIGINAL

EVRENSEL

Bütün Eserleri 10

Bir şehre âşık olmak, bir insanı sevmekten farklı değildir. Eğer âşıksanız, sevdiğinizin eksiklerini, hatalarını göremez, gördüklerinizi affedersiniz. Aşkınız sürdüğü sürece sorun yoktur. Ancak aşkın bittiği yerde, artık o sevilene bağımlı hale düşmüşseniz vay halinize! Kimi kez zevkten, çoğu kez sıkıntıdan kahrolarak, yanarak tutuşur, ama ne kadar terk ederseniz, o kadar çok dönersiniz ona! İşte bir kente âşık olmak da tıpkı böyle bir karasevda hikâyesidir!

Bu kent İstanbul'sa kendinizi o korkunç karışıklık, kirlilik ve kalabalıktan kısacık sıyrılıp, bir ince belli bardak çayla Boğaziçi'nde, bir bardak rakıyla Moda'da, bir fincan orta kahveyle Beyoğlu'nda bulduğunuzda kendinize kızarak bu kenti hâlâ ne çok sevdiğinizi birinci kez keşfedersiniz. Çünkü siz iflah olmaz bir Şehir Romantiği'sinizdir!

Buket Uzuner, Şehir Romantiği'nin Günlüğü adlı kitabında, Türkiye ve dünyadan yalnızca gezi anılarını anlatmakla, bize insan portreleri çizmekle kalmıyor, aynı zamanda gezi edebiyatımıza gezginin düşünceleri, coğrafya felsefesi ve gezginin düşleri hakkında yeni kapılar açıyor. Sizi âşık olduğunuz coğrafyaları keşfe çağırıyor.

ISBN 975-289-034-2